МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

11-6.1
20.11.23

Кафедра інформаційних систем в управлінні та обліку

Олександр Володимирович Блажиєвський

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

«Бухгалтерський облік та аудит зобов'язань на підприємстві»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Науковий керівник
д.е.н., проф. Сергій ЛЕГЕНЧУК
_____
(підпис)

Рецензент
к.е.н., доц. Микола ГОРОДИСЬКИЙ
_____
(підпис)

Завідувач кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку
д.е.н., проф. Сергій ЛЕГЕНЧУК
_____
(підпис)

Житомир
2023

ЗМІСТ

ВСТУП 4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ 7

1.1. Економічна сутність зобов'язань як об'єкта обліку та аудиту 7

1.2. Класифікація зобов'язань підприємства для цілей обліку 17

1.3. Оцінка і визнання зобов'язань підприємства 26

Висновки до розділу 1 34

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І АУДИТУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ 36

2.1. Організація обліку та документування зобов'язань підприємства 36

2.2. Відображення поточних зобов'язань в системі рахунків бухгалтерського обліку 45

2.3. Особливості аудиту зобов'язань підприємства 54

Висновки до розділу 2 64

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І АУДИТУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА 66

3.1. Удосконалення документування зобов'язань як елементу методу бухгалтерського обліку 66

3.2. Удосконалення аудиту зобов'язань у взаємоз'язку з оптимізацією облікового процесу 74

Висновки до розділу 3 80

РОЗДІЛ 4 РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ОБЛІКОВИХ ДИСЦИПЛІН 82

4.1. Визначення поняття «критичне мислення» 82

4.2. Технології розвитку критичного мислення 88

Висновки до розділу 4 95

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ 96

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 99

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах фінансової кризи, що утворилась в економіці України, гостро постає питання своєчасності проведення розрахунків між суб'єктами господарської діяльності. Порушення строків погашення зобов'язань призводить до їх накопичення та знецінення грошових коштів для кредиторів. Це негативно впливає на фінансовий стан підприємств.

Вирішення зазначеної проблеми можливе за умов ефективного управління довгостроковими та поточними зобов'язаннями. Прийняття управлінських рішень здійснюється на підставі інформації про поточні зобов'язання, що формується у системі бухгалтерського обліку. У зв'язку з цим виникає необхідність вдосконалення теоретичних і методичних аспектів визнання, класифікації, документування, оцінки та відображення поточних зобов'язань у системі бухгалтерського обліку, а також методики аналізу поточних зобов'язань та визначення їх впливу на платоспроможність підприємства в сучасних умовах господарювання.

Дослідженню цих проблем присвятили свої роботи вітчизняні вчені, такі як С.Л. Береза, Ф.Ф. Бутинець, О.О.Василик, А.М.Герасимович, І.О.Власова, О.Н. Волкова, С.Ф.Голов, Н.М.Давиденко, Д.А. Єндовицький, В.П. Завгородній, В.М. Івахненко, В.М. Костюченко, М.М. Коцупатрий, М.В. Кужельний, А.М. Кузьмінський, І.Д. Лазаришина, Н.М. Малюга, Є.В. Мних, О.А.Петрик, О.М. Петрук, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, Л.В. Чижевська, М.Г.Чумаченко та ін.

Проведене дослідження наукових праць провідних вчених-економістів та практики господарської діяльності свідчить про те, що окремі теоретичні положення щодо трактування поточних зобов'язань є дискусійними, а низка важливих аспектів класифікації, визнання, оцінки, методики їх обліку та аналізу потребують уточнення та подальшого вдосконалення.

Отже, необхідність теоретичного обґрунтування й розробки системи інформаційного забезпечення управління поточними зобов'язаннями підприємства зумовили вибір теми дослідження та її актуальність.

Мета і задачі дослідження. Мета дипломної роботи полягає у поглибленні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку та аудиту зобов'язань підприємства. Для досягнення поставленої мети визначені та реалізовані наступні завдання:

- розкрити економічну сутність та зміст зобов’язань, а також їх класифікації як об’єкта обліку та аудиту;

- дослідити сучасний стан обліку та аудиту зобов’язань;

- розробити практичні пропозиції з удосконалення обліку та аудиту зобов'язань підприємства через удосконалення документування як елементу методу бухгалтерського обліку та розробку алгоритмів проведення аудиту.

Предмет і об’єкт дослідження. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методично-організаційних та практичних аспектів обліку та контролю короткострокових зобов’язань підприємства, спрямованих на забезпечення керівників інформацією для управління на мікро- та макрорівнях.

Об’єктом дослідження є процеси розрахунків за зобов’язаннями, чинна система їх обліку на підприємствах.

Методи дослідження. Для розв’язання поставлених у роботі завдань використано такі загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: теоретичного узагальнення, групування, класифікації й порівняння – під час розгляду теоретичних основ обліку та контролю поточних зобовязань підприємств у сучасних умовах господарювання; індукції, дедукції, спостереження, зіставлення, аналізу та системного підходу – для вивчення проблемних аспектів організації і методики обліку та контролю; формалізації та моделювання – для побудови бухгалтерського обліку поточних зобовязань підприємств. Табличний та графічний прийом використовувалися для відповідної ілюстрації одержаних результатів.

Інформаційною базою дослідження стали: первинна документація, регістри обліку, фінансова звітність підприємства, нормативно-правові акти, статистичні матеріали Держкомстату України.

Особистий внесок здобувача. Основні положення, пропозиції та

висновки, викладені у магістерській дипломній роботі є результатом самостійного наукового дослідження, комплексом теоретичних і практичних питань, пов’язаних з обліком та контролем поточних зобов'язань підприємства.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці методичних підходів і практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку та контролю поточних зобов'язань на підприємстві.

Магістерська робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Основний зміст викладено на 94 сторінках друкованого тексту. Магістерська робота містить 12 таблиць, 24 рисунки. Список використаних джерел нараховує 119 найменування і розміщений на 11 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

1.1. Економічна сутність зобов'язань як об'єкта обліку та аудиту

У вітчизняній практиці є чимало проблемних питань пов'язаних із сутністю зобов'язань. Дана проблема виходить із глибокої сутності терміну та його історичного становлення на теренах кожної країни. Дослідження показали, що в більшості автори схиляються до однієї думки у питані схожості положень зобов'язувального характеру, які визначалися у «Руській правді», Литовських статусах до положень, що наводяться у римському праві. Історичний розвиток зобов'язань показав суто юридичний підхід до трактування терміну. Задля встановлення основних взаємопов'язаних умов юридичного та бухгалтерського змісту зобов'язань, як необхідність, звернемося до історії розвитку юридичного права [15, с. 29]. (рис. 1.1).

Із наведеного рис. 1.1 можна зробити висновок, що «зобов'язання» в різні періоди розглядається з юридичної точки зору, оскільки основою регулювання будь-яких питаннь зобов'язального характеру безпосередньо є складання цивільно-правових документів відповідно до законів. Основою виникнення зобов'язань контрагентами вбачали договір або інші засвідчуючи документи, що видаються боржником кредиторові.

Вагоме місце вчені приділяли зобов'язанням із спричиненням шкоди, оскільки виникнення одного із юридичних фактів, а саме спричинення шкоди та безпідставне збагачення, є підставою для розслідування судовими органами. Погляди вчених на зобов'язання, як юридичної категорії наведено на рис. 1.2.

Щодо визначення «зобов'язання» з точки зору бухгалтерського підходу набуває економічний чинник; основні питання якого направлені на визнання та економічну оцінку зобов'язання; формування договору, як основи виникнення

зобов'язань; оцінка ризиків та невизначеності в процесі виникнення та погашення зобов'язань.

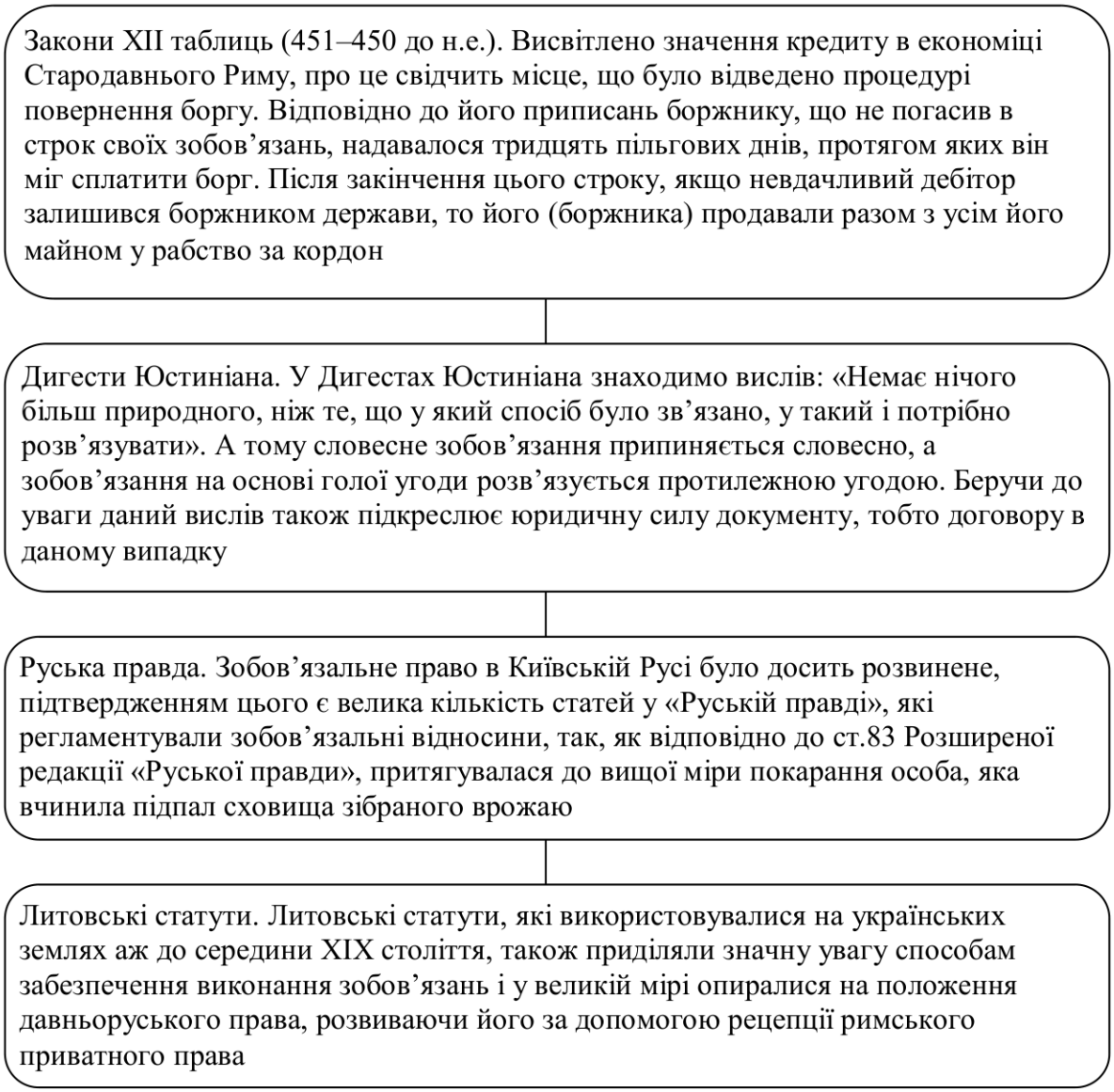

Рис. 1.1. Історичні документи у сфері зобов'язального права

Джерело: [15, с. 30]

Соколов Я. В. вказує: «У економічному сенсі зобов'язання демонструють майбутні потоки засобів, обумовлені кредитами, наданими і отриманими господарюючими суб'єктами» [88, с. 281]. Відповідно, економічний зміст зобов'язань показує рівень кредиторської та дебіторської заборгованості підприємства. Виникнення зобов'язань передбачає постійний контроль, що може бути направлений на організацію обліку зобов'язань, оскільки несвоєчасне відображення в обліку зобов'язань, може призвести до

нарахування штрафів за невиконання умов договору, втрати довіри у кредитора та складність у залучені позик в майбутньому.

Рис. 1.2. Погляди вчених на «зобов'язання» як юридичної категорії

Джерело: [15, с. 30]

Таким чином, оцінка зобов'язань з економічної точки зору полягає в тому, що його оцінка з моменту виникнення до моменту погашення є різною.

З часом економічна величина зобов'язань зменшується, тобто має місце знецінення, що є ризиком для однієї із сторін договору – кредиторів. Проте, для успішного зростання діяльності підприємства, все ж таки наявна потреба саме у довгостроковому залученні позикового капіталу, оскільки досягнення значних масштабів обороту нових виробничих ліній, наукових розробок, потребує довготривалого періоду розвитку.

Зобов'язання з фінансової точки зору в такому разі передбачає обмін ресурсами, які мають грошовий вимір. Крім того, зобов'язання може бути локалізоване у часі, тобто може бути момент настання зобов'язання і період часу, протягом якого воно діє.

При цьому зобов'язання повинно бути юридично обумовленим. Однак, при юридичному змісті зобов'язань майбутні потоки засобів залишаються незмінними, оскільки існує першочергова умова договору. Саме тому, різниця між економічним та юридичним підходом полягає в тому, що майбутні потоки засобів піддаються під вплив фактів зміни, таких, наприклад, як інфляція, що зменшує величину зобов'язань з часом.

Проаналізувавши визначення «зобов'язання» іноземними науковцями можна зробити висновок про те, що вони чітко визначають дану категорію, як об'єкт бухгалтерського обліку. Оскільки, в англомовній літературі для визначення зобов'язання використовуються два терміни: «liabilities» – зобов'язання з бухгалтерської точки зору; «ob1igations» – зобов'язання з юридичної точки зору. На основі проведених досліджень, ми дійшли висновку, що дійсно визначення «зобов'язання» має юридичну та бухгалтерську природу, тому вважаємо за доцільне розглянути це більш детально.

Зокрема, І. В. Орлов вказує на те, що «протягом XV–XX ст. сформувались два окремі наукові, напрями в бухгалтерському обліку: економічний та юридичний. Якщо юридичне трактування зобов'язань зародилось ще в XVIII ст., то економічне їх розуміння відноситься до початку

XIX ст.» [66, с. 171].

Автор пояснює, що в юридичній природі походження зобов'язань – профілює дія нормативно-правових актів, що обумовлює виникнення як юридичних, так і економічних відносин між суб'єктами господарювання, які виявляються у взаємних правах та обов'язків сторін таких відносин. Наявність обов'язків у суб'єкта господарювання характеризується виникненням зобов'язань з нормативно-правовим (або законодавчим) джерелом. Особливістю таких зобов'язань є те, що вони виникають у результаті дії норм чинного законодавства, а не за згодою сторін.

Переважно, до них відносяться зобов'язання підприємства зі сплати податків, платежів за загальнообов'язковим державним соціальним і пенсійним страхуванням. Такі зобов'язання цілковито залежать від встановлених об'єкта та бази оподаткування, порядку нарахування та погашення податкового або іншого зобов'язання.

Омельцінська І. Я. в своїй роботі [65, с. 22] схематично відобразила різницю в позиціях, коли зобов'язання за своєю природою є правовими та обліковими, наочно цю різницю можна розглянути на рис. 1.3.

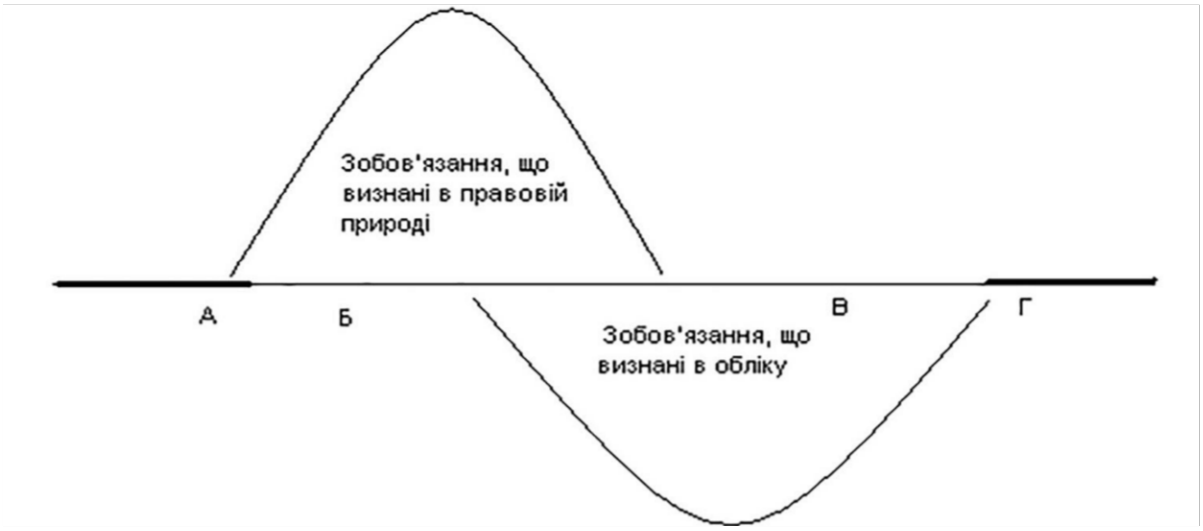

Рис. 1.3. Взаємозв'язки між зобов'язаннями, що визнані у правовій та обліковій природі

Джерело: [65, с. 22]

Відрізок БВ характеризує зобов'язання, визнані у цивільному законодавстві, що знайшли відображення на рахунках бухгалтерського обліку.

Другу категорію (відрізок АБ) становлять зобов'язання, які визнані в правовій площині, проте не відображаються в обліку. Так, у момент підписання договору на поставку матеріальних цінностей у підприємства виникає юридичне зобов'язання, оскільки відповідно до ст. 611 Цивільного кодексу України укладення договору вже є підставою для їх виникнення. Проте таке зобов'язання не відображатиметься на рахунках бухгалтерського обліку і в балансі. Коли ж підприємству будуть передані права на такі матеріальні цінності, це зобов'язання реєструватимуться в облік). На відрізку ВГ показані зобов'язання, відображені в обліку, але котрі не підпадають під норми цивільного законодавства, оскільки відсутня ідентифікація їх суб'єктів.

Таким чином, при розгляді поняття «зобов'язання» необхідно розглядати три підходи, а саме юридичний, економічний та бухгалтерський, оскільки кожен підхід різниться між собою та визначає різні сторони даної категорії, викликає проблеми їх ідентифікації як об'єкта бухгалтерського обліку.

Дане проблемне питання може бути вирішене при узгоджені трьох підходів у визначенні сутності зобов'язань (рис. 1.4).

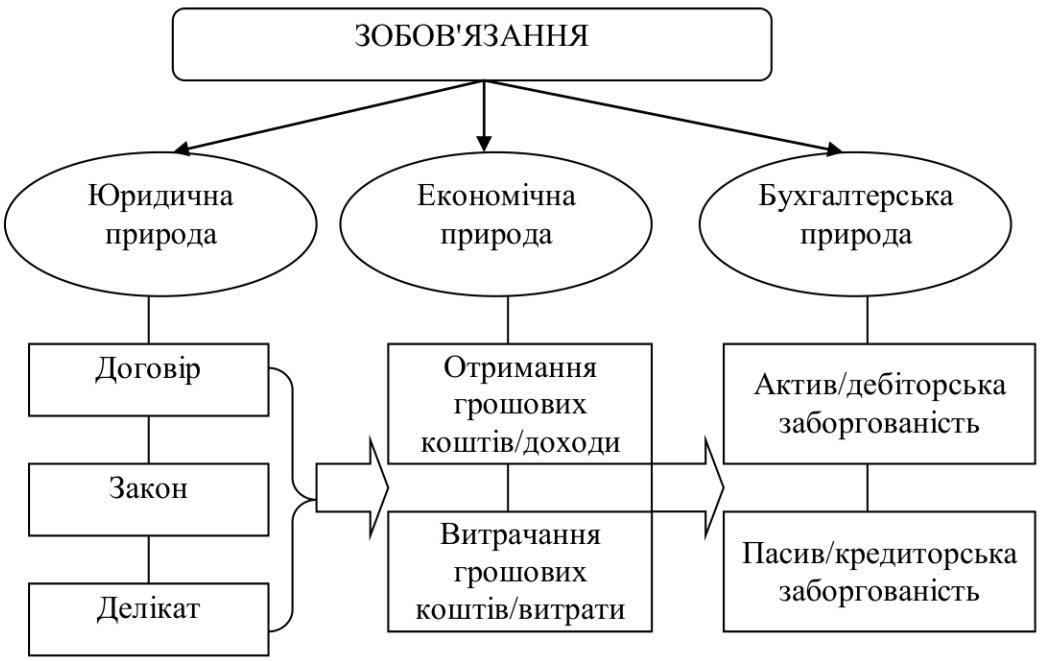

Рис. 1.4. Взаємозв'язок юридичної, економічної та бухгалтерської природи категорії «зобов'язання»

Джерело: [15, с. 32]

При поясненні природи зобов'язань необхідно враховувати і те, що

взаємодія боржника і кредитора відбувається через систему розрахунків, а невиконання розрахунків призводить до виникнення зобов'язань. Виникнення зобов'язань відбувається якщо одна особа (боржник) зобов'язана вчинити на користь іншої особи (кредитора) певну дію, тобто передати майно, виконати роботу, сплатити гроші тощо, або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Іншими словами, зобов'язання не простий юридичний склад правовідносини, сторонами якого є кредитор і боржник, а основним змістом – права і обов'язки сторін.

Дослідження проблематики зобов'язань в бухгалтерському обліку дало можливість визначити основні питання, що потребують на сьогодні першочергове вирішення. У узагальнення основних проблемних питань за групами виділимо на рис. 1.5. Дані рис. 1.5 свідчать, що дослідники здійснюють свої дослідження, виходячи із наявних практичних проблемних питань щодо даної категорії, а саме: формування зобов'язань, їх зміна та управління зобов'язаннями на підприємствах різних форм власності.

Відмітимо, що ефективна система управління зобов'язаннями підприємства при цьому буде можлива лише за умовами деталізованого розподілу обов'язків усіх працівників, що задіяні у сфері зобов'язальних відносин, а це може бути можливим при належній організації облікового відображення зобов'язань за фактичними термінами виникнення, трансформації та погашення довгострокових зобов'язань.

Слід додати, що використання можливості автоматизованого ведення обліку, значно полегшить функцію контролю на підприємстві, оскільки перевірка оборотних відомостей по рахунках заборгованості шляхом вибору функції вибірки по рахункам заборгованості, надасть змогу отримувати точні відомості оперативного характеру про стан зобов'язань та скоротить часові витрати в обробці відомостей, що надає реальні можливості посилити контрольні функції системи управління зобов'язаннями.

На підставі результатів дослідження такої важливої категорії, як «зобов'язання» можна зробити висновки, про те, що виникнення зобов'язань

передбачає постійний поточний контроль, що може бути направлений на організацію обліку зобов'язань, оскільки несвоєчасне облікове відображення зобов'язань може призвести до нарахуванню штрафів за невиконанням умов угоди, втрати довіри у кредитора та складність у залучені позик в майбутньому.

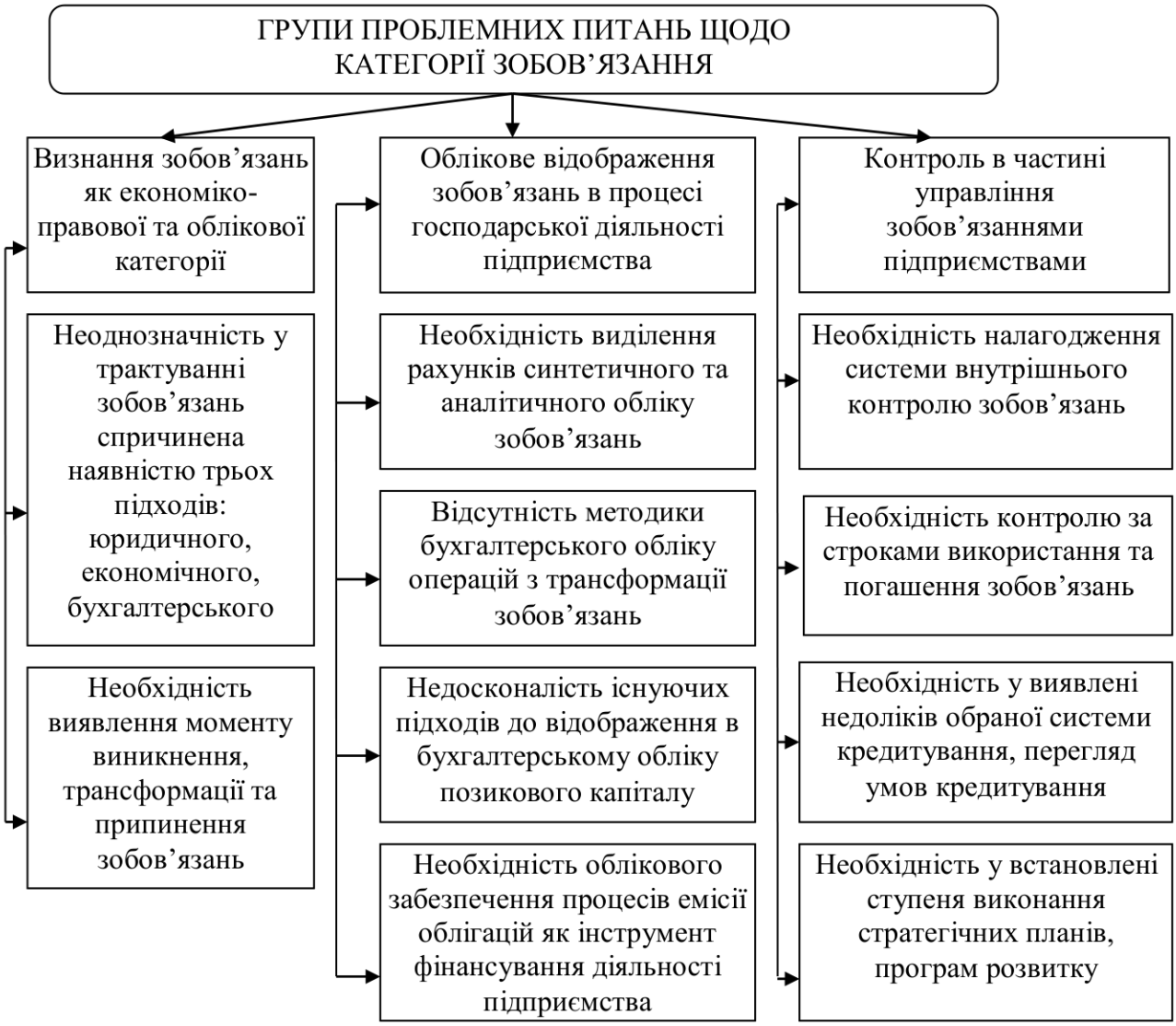

Рис. 1.5. Групи проблемних питань щодо категорії зобов'язання

Джерело: [15, с. 32]

Наші пропозиції стосовно проблемних питань щодо зобов'язань є основою для подальшого дослідження та практичного використання по удосконаленню системи управління зобов'язаннями, націленої на визначення основних переваг та недоліків залучення, використання та погашення

зобов'язань.

Критичний аналіз економічної наукової думки в галузях бухгалтерського обліку та права дає підставу констатувати, що сьогодні немає єдиного підходу до визначення поняття «поточні зобов'язання». У зв'язку з тим, що вчені застосовують різні категорії, поняття та терміни, а саме: зобов'язання, заборгованість, розрахунки; короткострокові та поточні зобов'язання [115, с. 42], пропонуємо виокремити категорії, «зобов'язання», «заборгованість», «розрахунки» та розглянути їх з трьох точок зору (за юридичною, економічною, бухгалтерською ознаками).

По-перше, із юридичної точки зору: зобов'язання – цивільні правовідносини, де одна сторона (боржник) зобов'язана здійснити на користь іншої сторони (кредитора) певну дію або утриматися від цієї дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його зобов'язань; заборгованість – боргові зобов'язання; розрахунки – різновид цивільних відносин, які виникають внаслідок вчинення платником дій, спрямованих на здійснення платежу на користь іншої особи.

По-друге, за економічною суттю: зобов'язання – зобов'язання організації перед контрагентами повинні розглядатися як статті його доходів, а зобов'язання контрагентів перед організацією – як статті його витрат; заборгованість – грошові суми, які підлягають сплаті, але не сплачені; розрахунки – грошові взаємовідносини, що виникають між організаціями за товарними й нетоварними операціями.

По-третє, за бухгалтерською суттю: зобов'язання – заборгованість підприємства, що виникла в результаті минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди; заборгованість – сума боргів, що належать фірмі (суспільству, компанії тощо) від фізичних або юридичних осіб, які виникли в ході господарських взаємовідносин із ними; розрахунки – розрахунки за товарними операціями – безготівкові розрахунки за товарно-матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги чеками, акредитивами

чи іншими розрахунковими документами; та розрахунки за нетоварні операції – безготівкові розрахунки, пов'язані з бюджетом і органами соціального, державного страхування та ін. Діюча практика показує, що зобов'язання можуть виникнути за укладеними договорами (договірні зобов'язання: односторонні – одна сторона бере на себе обов'язок перед іншою стороною вчинити певні дії або утриматися від них, а інша сторона наділяється лише правом вимоги без виникнення зустрічного обов'язку щодо першої; двосторонні – правами та обов'язками наділені обидві сторони договору) або нормативними документами.

У бухгалтерському обліку як інформаційній системі управління суб'єктом господарювання зобов'язання виникають не в момент укладення договору, а після здійснення однією із сторін передбачених у договорі дій (або бездіяльності), унаслідок яких виникає дебіторська заборгованість однієї сторони перед іншою – зобов'язання погасити цю заборгованість, яка називається кредиторською.

Отже, зобов'язання виникають через існуючі (завдяки минулим операціям або подіям) борги підприємства чи щодо передачі певних активів або надання послуг іншому підприємству в майбутньому. Поточні зобов'язання характеризуються: конкретними економічними ресурсами (поверненню підлягають ресурси або їх грошовий еквівалент – залежно від умов договору); адресністю (ресурси повертаються позикодавцю або іншій третій особі за дорученням позикодавця); строком погашення заборгованості; винагородою за користування ресурсами; санкціями та порушеннями договірних зобов'язань за термінами й сумами погашення заборгованості.

1.2. Класифікація зобов’язань підприємства для цілей обліку

Щоб глибше розкрити сутність поняття «зобов'язання» та вдосконалити управління ними, необхідно розглянути класифікацію зобов'язань, оскільки існують дискусійні питання щодо того, які саме пасиви слід відносити до складу зобов'язань та як їх класифікувати з метою оцінки фінансового стану підприємства [13, с. 103].

Згідно з вимогами Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності визначають такі види зобов'язань: короткострокові, довгострокові, стандартні (юридичні і нараховані), резервні та умовні. Основні принципи Міжнародних стандартів покладено в основу національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Зокрема, подібні за своїм змістом види зобов'язань визначені П(С)БО 11 «Зобов'язання», у якому виокремлено такі види: довгострокові зобов'язання, поточні зобов'язання, забезпечення, непередбачені зобов'язання та доходи майбутніх періодів.

Бухгалтерський облік зобов’язань здійснюється відповідно до П(С)БО 11 «Зобов’язання», згідно з яким зобов’язання – це заборгованість підприємства, яка виникла в результаті минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди.

Зобов’язання можуть виникнути:

– у результаті укладених договорів;

– відповідно до нормативних документів.

Зобов’язання характеризуються:

– конкретними економічними ресурсами (поверненню підлягають ресурси або їх грошовий еквівалент – залежно від умов договору);

– адресністю (ресурси повертаються позикодавцю або іншій третій особі за дорученням позикодавця);

– строком погашення заборгованості;

– винагородою за користування ресурсами;

– санкціями та порушеннями договірних зобов’язань за термінами і сумами погашення заборгованості.

З метою ведення бухгалтерського обліку на підприємстві зобов’язання класифікують на: довгострокові зобов’язання; поточні зобов’язання; забезпечення; непередбачені зобов’язання; доходи майбутніх періодів.

Класифікацію зобов’язань за різними ознаками за Черніковою І. Б. запропоновано в табл. 1.1

Таблиця 1.1

Класифікація зобов’язань для цілей обліку, контролю та аналізу

Вид зобов'язання	Характеристика зобов'язання
Поточні зобов'язання	Зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу або повинні бути погашені протягом 12 місяців, починаючи з дати балансу: короткострокові кредити банків; поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; короткострокові векселі видані; кредиторська заборгованість за товари, послуги, роботу; поточна заборгованість за розрахунками за авансами одержаними, з бюджетом та позабюджетними платежами, оплати праці, з учасниками, внутрішніми розрахунками, інші поточні зобов'язання
Довгострокові зобов'язання	Усі зобов'язання, які не є поточними: довгострокові кредити банків; інші довгострокові фінансові зобов'язання; відстрочені податкові зобов'язання
Забезпечення	Зобов'язання з невизначеною сумою або часом погашення на дату балансу: - додаткове пенсійне забезпечення; - виконання гарантійних зобов'язань; - реструктуризація; - виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів
Непередбачені зобов'язання	Зобов'язання, яке може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише коли (не)відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю; теперішнє зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки малоймовірно що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або суму зобов'язання не можна достовірно визначити
Доходи майбутніх періодів	Доходи, одержані підприємством у звітному періоді, але такі, що належать до наступних періодів

Джерело: [115, с. 42]

Облік зобов’язань розпочинається з факту його визнання, оцінки та фіксування в системі рахунків із подальшим розкриттям у фінансовій звітності. Фінансова звітність має містити всю інформацію про господарські операції, пов’язані з виникненням та погашенням зобов’язань, яка може впливати на рішення, що приймаються на її основі. Достовірність даних фінансової звітності забезпечується завдяки дії принципу повного висвітлення. Інформацію про кредиторську заборгованість у фінансовій звітності всіх підприємств узагальнюють в єдиній грошовій одиниці згідно з принципом єдиного грошового вимірника [58, с. 202].

За терміном погашення заборгованість підприємства доцільно розділити на три групи:

– до трьох місяців;

– від трьох до шести місяців;

– від шести до дванадцяти місяців.

Щодо класифікаційної ознаки виконання умов погашення, то за нею заборгованість варто поділяти на такі три групи:

– заборгованість, термін погашення якої не настав;

– відстрочена заборгованість;

– прострочена заборгованість.

На рис. 1.6 представлено узагальнену класифікацію видів зобов’язань за різними напрямами, запропонованих Мироновою Ю.Ю.

Бутинець Т.А., Чижевська Л.В., Береза С.Л. [10] зобов'язання поділяють на: монетарні й немонетарні; поточні і майбутні; довготермінові та поточні; фактичні, оцінні й умовні.

Підсумовуючи вищесказане, виділено основні класифікаційні ознак поточних зобов'язань: за характером виникнення, за економічним змістом, за контрагентами, за валютою зобов'язань, за забезпеченістю, відповідно до підстав, з яких виникають господарські зобов'язання, за дотриманням термінів погашення, за ймовірністю погашення, за фактом погашення, за відображенням в балансі. Залежно від зацікавленості користувачів інформацію про поточні

зобов'язання за наведеними вище класифікаційними ознаками доцільно задавати у фінансовій звітності як в узагальненому вигляді, так і розгорнутому. В узагальненому вигляді доречно наводити загальну суму поточних зобов'язань, суму поточних зобов'язань у межах строку її погашення, суму простроченої заборгованості та суму кредиторської заборгованості, що була списана протягом року в зв'язку із закінченням строку позовної давності. Таку інформацію запропоновано надавати розшифровкою показників за розділом пасиву балансу «Поточні зобов'язання» і відображати як окремий розділ у «Примітках до річної фінансової звітності».

Рис. 1.6. Класифікація зобов’язань підприємства *(за Мироновою Ю.Ю.)*

Джерело: [58, с. 202]

На сьогодні вітчизняна нормативно-правова база напрацювала цілий ряд нормативних документів з питань регулювання та методичного забезпечення

обліку поточних зобов'язань підприємств, однак, в той же час, існує і цілий ряд проблемних моментів, які ускладнюють практичну організацію і здійснення обліку поточних зобов'язань суб'єктів господарювання. Саме тому ці проблеми потребують пошуку шляхів їх вирішення для вдосконалення облікового процесу та аналізу поточних зобов'язань підприємств.

Так, документальним підтвердженням відносин між постачальниками, підрядниками та підприємством є договір. Укладення договору сприяє виникненню юридичного зобов'язання, яке ніяк не відображається на рахунках бухгалтерського обліку та в балансі. Це зобов'язання з'явиться в обліку лише після того, як суб'єкти господарювання перейдуть до виконання взятих на себе обов'язків і відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» його оцінка буде достовірно визначена та існуватиме ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення.

Така неузгодженість правового та облікового законодавства призводить до викривлення звітної інформації про фінансовий стан підприємства. Цю проблему можна вирішити шляхом відображення юридичних зобов'язань на позабалансовому рахунку 042 «Непередбачені зобов'язання» та у примітках до фінансової звітності. Після ж набуття юридичними зобов'язаннями усіх критеріїв відповідності бухгалтерського обліку, їх потрібно виключити з позабалансового рахунку і відображати на балансових рахунках та у балансі підприємства. Такий порядок відображення поточних зобов'язань підприємства забезпечить користувачів фінансової звітності достовірною та обґрунтованою інформацією про борги підприємства та його платоспроможність.

Зобов'язання характеризуються:

– конкретними економічними ресурсами (поверненню підлягають ресурси, або їх грошовий еквівалент - залежно від умов договору);

– адресністю (ресурси повертаються позикодавцю або іншій третій особі за дорученням позикодавця);

– строком погашення заборгованості;

– винагородою за користування ресурсами;

– санкціями за порушення договірних зобов'язань за термінами і сумами погашення заборгованості.

Основний порядок класифікації зобов’язань розкрито в П(С)БО 11 «Зобов’язання», де вони поділені на чотири групи: довгострокові, поточні зобов’язання, забезпечення наступних витрат і платежів та доходи майбутніх періодів (рис. 1.7).

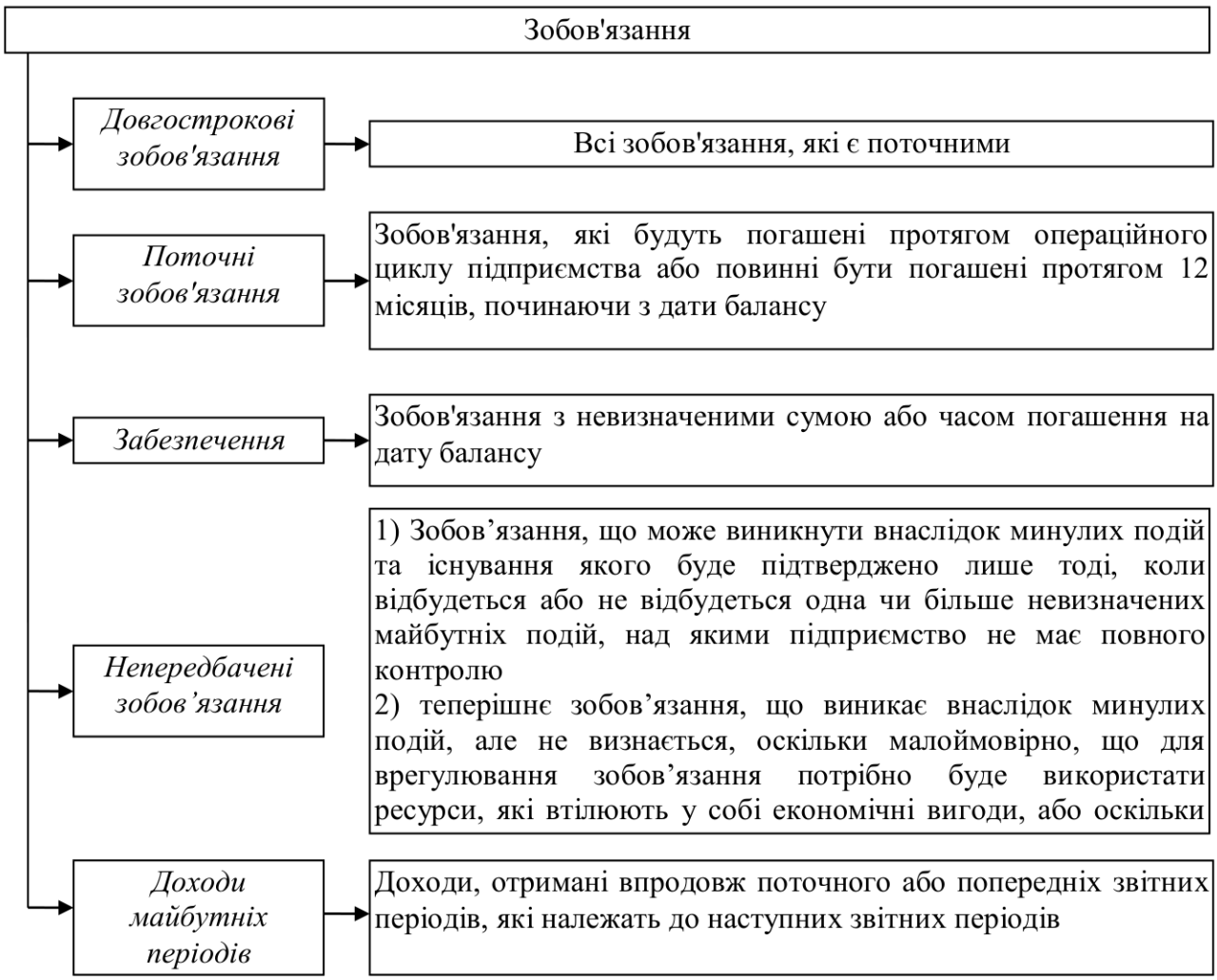

Рис. 1.7. Класифікація зобов'язань підприємства відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання»

Джерело: [73]

В свою чергу, довгострокові і поточні зобов’язання мають внутрішню, більш детальну класифікацію. До довгострокових зобов’язань належать:

– довгострокові кредити банків;

– інші довгострокові фінансові зобов’язання;

– відстрочені податкові зобов’язання;

– інші довгострокові зобов’язання.

До поточних зобов’язань належать:

– короткострокові кредити банків;

– поточна заборгованість за довгостроковими зобов’язаннями;

– короткострокові векселі видані; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги;

– поточна заборгованість за розрахунками (з отриманих авансів, з бюджетом, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, з учасниками, з внутрішніх розрахунків);

– поточні забезпечення;

– інші поточні зобов’язання.

Особливими зобов’язаннями є ті категорії, які є дуже важливими з точки зору оцінки впливу потенційних наслідків певних подій на перспективи розвитку підприємства. До них відносяться, в першу чергу, непередбачені зобов’язання. Як особливу категорію можна виділити і забезпечення: оскільки зобов’язання визнаються за фактично здійсненою операцією, а для визначення забезпечень треба застосовувати попередню оцінку, в деяких країнах забезпечення взагалі не виділяють як різновид зобов’язань.

Крім того, структуру зобов’язань підприємства можуть доповнити фінансові зобов’язання. Вони є потенційними можливостями формування забезпечень для суб’єкта господарювання. Але чітких і точних роз’яснень щодо обліку фінансових зобов’язань П(С)БО 13 не надає. На практиці можна застосовувати й інші класифікаційні ознаки, узагальнено представлені у табл. 1.5.

Зрозуміло, що детальна класифікація зобов’язань дає можливість глибше зрозуміти їхню сутність, допомагає бухгалтерам в організації обліку зобов’язань та забезпечує правильність і достовірність їх обліку. Також це дозволяє керівникам отримувати оперативну та різнобічну інформацію

стосовно зобов'язань з метою оптимізації управління ними. Крім того, велике значення така класифікація має для аудитора, бо значно спрощує процедуру проведення перевірки [14, с. 73].

Таблиця 1.5

Класифікація зобов'язань за різними критеріями

(за Гевлич Л.Л.)

1.	*Відповідно до підстав, з яких виникають господарські зобов'язання*		
Договірні	Зобов'язання, які виникають із договорів	*Бездоговірні*	Зобов'язання що виникають внаслідок заподіяння шкоди, безпідставного придбання або збереження майна
2.	*За можливістю оцінки*		
Реальні	Зобов'язання, які виникають на основі договору, контракту, одержаного рахунка (довгострокові і поточні)	*Потенційні (умовні)*	Зобов'язання, за якими сума і час майбутніх платежів не визначені (забезпечення і неперед-бачені зобов'язання
3.	*За складністю*		
Прості	Зобов'язання, що погашаються одним платежем	*Складні*	Включають первинне зобов'язання та набір вторинних зобов'язань
4.	*Залежно від визначеності предмета*		
Однооб'єктні	Предметом є цілком визначені дії.	*Альтернативні*	Є право вибору однієї із кількох дій, передбачених договором чи законом
5.	*За видами кредиторів*		
Внутрішні	В більшості це заборгованість по заробітній платі	*Зовнішні*	Зобов'язання перед банками, контрагентами, податками та ін.
6.	*За співвідношенням прав і обов'язків суб'єктів*		
Односторонні	Одна сторона має тільки права, а друга – тільки обов'язки	*Взаємні*	Кожен учасник має як права, так і обов'язки
7.	*За визначеністю в часі*		
Обмежені в часі	Строк виконання визначений	*Безстрокові*	Строк виконання не визначений

Джерело: [14, с. 72]

Як вважає Подоля Г. В., щодо такої класифікаційної ознаки, як виконання умов погашення, то за нею заборгованість варто поділяти на наступні три групи [68, с. 175]:

– заборгованість, термін погашення якої ще не настав;

– відстрочена заборгованість;

– прострочена заборгованість.

Отже, з позиції бухгалтерського обліку зобов'язання – це джерело формування фінансових ресурсів для фінансування операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. У майбутньому заборгованість за зобов'язаннями має бути погашена шляхом передачі певних активів або послуг. Таким чином, зобов'язання – це вимоги кредиторів стосовно активів підприємства. Наявність зобов'язань – (боргів) зменшує економічні вигоди підприємства і його капітал.

1.3. Оцінка і визнання зобов’язань підприємства

Оцінка зобов’язань відіграє важливу роль під час формування облікової політики підприємства. Застосування принципу обачності, що передбачає використання в бухгалтерському обліку методів оцінювання, які повинні запобігати заниженню сум визнаних зобов’язань, є важливим під час оцінювання зобов’язань. Відповідно до концептуальної основи складання та подання фінансових звітів окремі зобов’язання можуть значною мірою вимірюватися тільки із застосуванням попередніх оцінок [115, с. 43]. Для визначення балансової вартості зобов’язань існують такі види оцінок (рис. 1.8).

Рис. 1.8. Види вартісної оцінки зобов'язань

Джерело: [115, с. 43]

Згідно з П(С)БО 11 «Зобов'язання», зобов'язання визнаються в обліку за таких умов:

1. Якщо оцінка зобов'язань може бути достовірно визначена.

2. Існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок погашення зобов'язань.

Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду підприємства.

За результатами проведених досліджень встановлено, що С.Ф. Голов [17] пропонує визнавати зобов'язання підприємств за таких умов:

– підприємство визнає необхідність майбутніх платежів кредиторам із метою надалі підтримувати господарські зв'язки з ними;

– зобов'язання відображені в теперішньому часі, які є наслідком минулих фактів господарського життя (отримані послуги);

– зобов'язання має бути виконано незаперечно, оскільки майбутні

платежі мають імовірний характер, адже підприємство може мати ускладнення з платежами;

– терміни виконання зобов'язань можуть бути визначені, але точна дата невідома;

– суб'єкт, стосовно якого виникли боргові зобов'язання, має бути ідентифікований як особа чи група осіб, хоча в момент реєстрації зобов'язання суб'єкт міг бути ідентифікованим. Таким чином, ураховуючи сутність та специфіку застосування зобов'язань, необхідно розширити умови їх визнання в обліку.

Зокрема, доцільно визнавати зобов'язання за умов, передбачених П(С)БО 11 «Зобов'язання», та таких умов:

1. Підприємство визнає необхідність майбутніх платежів кредиторам.

2. Зобов'язання мають бути виконані незаперечно.

3. Суб'єкт, стосовно якого виникли боргові зобов'язання, має бути ідентифікований.

Одним із проблемних питань обліку зобов'язань підприємств є достовірність та об'єктивність їх оцінки, тому актуальним завданням є дослідження порядку оцінювання даного об'єкта обліку.

Короткострокові кредити банків є сумою заборгованості підприємства перед банківськими установами за отриманими позиками. Погашення короткострокової позики передбачається протягом дванадцяти місяців із дати її отримання. У сучасних умовах отримання підприємством короткострокової позики приводить до виникнення зобов'язань перед банківською установою за основною сумою боргу та за нарахованими відсотками.

Нараховуючи відсотки за кредит, підприємство збільшує не тільки свої поточні зобов'язання, а й фінансові витрати, тому доцільно оцінювати зобов'язання за позикою за теперішньою вартістю, оскільки неправильне відображення нарахування і сплати відсотків у бухгалтерському обліку викривлює реальний фінансовий стан підприємства, зменшує власний капітал та збільшує зобов'язання.

Виникнення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги відображає суму коштів, яку має сплатити підприємство своїм кредиторам у результаті її погашення. В умовах фінансової нестабільності (кризи) договори між підприємствами укладаються на нетривалий період та передбачають погашення зобов'язань протягом тижня чи місяця, а фактично перерахування коштів затягується до шести-восьми місяців. У зв'язку з цим доцільно під час укладання договорів передбачати коригування суми зобов'язання на індекс інфляції.

Погашення зобов'язання доцільно здійснювати шляхом:

– сплати кредитору грошових коштів;

– відвантаження готової продукції, товарів або надання послуг у рахунок отриманого авансу від покупця або в порядку заліку заборгованості;

– переведення зобов'язань у корпоративні права, які належать кредитору (елементи капіталу), тощо.

Отже, кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги доцільно оцінювати за поточною вартістю придбання, оскільки вона враховує чинник інфляції і динаміку цін.

До поточної заборгованості перед бюджетом належать заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства.

Даний вид поточної заборгованості у своїх дослідженнях А.Т. Сафарова пропонує оцінювати за сумою погашення. Вчасно не сплачені податки призводять до виникнення пені та застосування штрафних санкцій до підприємства – платника податку, які необхідно відображати в обліку збільшенням інших витрат операційної діяльності. Якщо підприємство погасило заборгованість перед бюджетом, а пеня за прострочення платежу не була нарахована, то в такому випадку під час проведення виявляється помилка, і підприємство повинне відкоригувати зобов'язання перед бюджетом у складі інших операційних витрат, а зобов'язання перед бюджетом повинні бути збільшені на суму пені [85].

Таким чином, згідно з Національними стандартами бухгалтерського обліку, поточні зобов'язання оцінюються за сумою погашення, тобто за вартістю реалізації. Зобов'язання за короткостроковими позиками доцільно оцінювати за теперішньою вартістю, заборгованість перед бюджетом – за вартістю реалізації, заборгованість за товари, послуги – за поточною вартістю.

С. Шевчук [116] звертає увагу на порядок оцінки поточної заборгованості, вираженої в іноземній валюті, який подано в П(С)БО 21 «Вплив зміни валютних курсів» та в МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів». Такі зобов'язання за первісного визнання відображаються у валюті звітності перерахунком суми в іноземній валюті із застосуванням курсу НБУ на дату здійснення операцій. У подальшому зобов'язання, які є монетарними статтями, перераховують за курсом НБУ, що діє на дату погашення зобов'язання або на дату балансу. Курсову різницю, яка виникає при цьому, відображають у складі відповідних доходів або витрат. Немонетарні зобов'язання перерахунку не підлягають, їх відображають за вартістю, визначеною під час їх визнання.

У цілому слід зазначити, що несвоєчасна оплата боргів та зобов'язань веде до залучення в оборот підприємства коштів, що належать іншим господарюючим суб'єктам або бюджету. Як результат, це може призвести до застосування до підприємства як фінансових санкцій, так і адміністративних або кримінальних покарань керівника та головного бухгалтера підприємства.

Крім того, слід звернути увагу на порядок оцінювання поточних зобов'язань, виражених в іноземній валюті, які подано в П(С)БО 21«Вплив змін валютних курсів». Такі зобов'язанні під час первісного визнання відображають у валюті звітності перерахунком суми в іноземній валюті із застосуванням курсу НБУ на дату здійснення операції. У подальшому зобов'язання, які є монетарними статтями перераховують за курсом НБУ, що діє на дату погашення зобов'язань та/або на дату балансу. Курсову різницю, яка виникає при цьому, відображають у складі відповідних доходів або витрат підприємства.

Немонетарні зобов'язання перерахунку не підлягають, їх відображають

за вартістю, визначеною під час їх визнання.

У міжнародній практиці для визначення балансової вартості зобов’язань використовують такі види оцінки, що відображені на рис. 1.9.

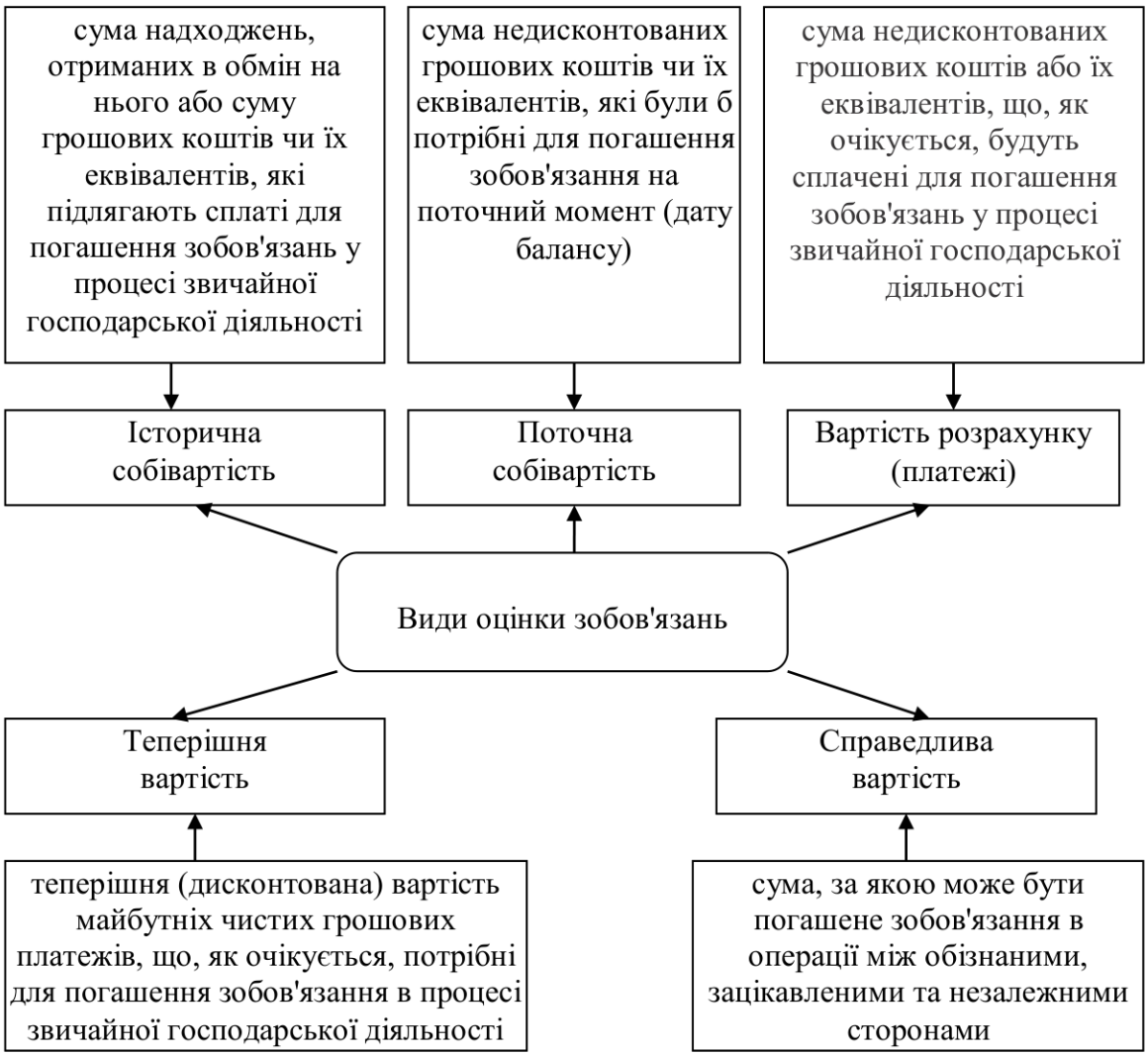

Рис. 1.9. Види оцінок зобов’язань у міжнародній практиці

Джерело: [44, с. 79]

Поточна оцінка зобов’язань використовується в аналітичних цілях. Вона являє собою дисконтовану величину майбутнього платежу постачальникам і підрядникам. Якщо заборгованість кредиторам може бути погашена різними способами чи за різних умов платежу, дисконтується мінімальна з можливих оцінок. Такий варіант оцінки відповідає бухгалтерському принципу обачності, відповідно до якого сума очікуваних надходжень не повинна бути завищена, а сума погашення зобов’язань – занижена. Санкції у вигляді неустойки і штрафів

включаються в розмір кредиторської заборгованості у випадку визнання їх боржником чи за рішенням суду. Таким чином, до складу поточних зобов'язань можуть бути включені: основний борг, відсотки за несплату, штрафи, пені, неустойки.

Цивільний кодекс України зобов'язує виконувати зобов'язання відповідно до договору, вимог законодавчих та інших правових актів.

Основним документом, що регулює виконання зобов'язань контрагентами, як зазначалось вище, є укладений між ними договір, який за умовами і формою, що укладається, не повинен суперечити нормам ЦКУ. У випадку розбіжностей між сторонами угоди усі питання, що виникають, розглядаються в судовому порядку.

Надходження матеріальних цінностей від постачальника призводить одночасно до збільшення активів підприємства та його зобов'язань. З економічної точки зору протягом часу, поки борг перед постачальниками не буде погашений, покупець фактично буде користуватися подвійним обсягом засобів. По-перше, у власність (розпорядження) підприємства переходять придбані матеріальні цінності, що будуть використовуватися для виробництва та подальшого продажу продукції або просто перепродажу товарів і приносити доход від реалізації. По-друге, ті гроші, що тимчасово не будуть виплачені постачальнику, будуть використовуватися в обороті підприємства і також приносити доход.

Таким чином, якщо на суму заборгованості перед кредитором через дії умов договору не нараховуються відсотки, підприємство одержує від своїх постачальників безкоштовний кредит. З цього випливає, що чим більше термін з моменту виникнення боргу до моменту його погашення, тобто чим більше термін, на який підприємство одержує безкоштовний кредит, тим більше вигідна для підприємства угода, що проводить оплату матеріальних цінностей після їх одержання.

Можна зробити висновок, що при оцінці зобов'язань, які не були своєчасно погашені і поступово, з продовженням терміну відстрочки платежу,

втрачається купівельна сила грошей, інформація, яка міститься у фінансовій звітності щодо поточних зобов'язань, є викривленою. Це зумовлено недотриманням принципу превалювання сутності над формою. Тому що при розрахунку аналітичних показників, коли визначається фінансове становище підприємства, важливого значення набуває реальне значення зобов'язання (кредиторської заборгованості), а не номінальна його величина. І, на нашу думку, у випадку недотримання строків погашення платежу необхідно застосовувати інший метод оцінки зобов'язань, ніж їх первинна вартість, що має бути передбачено договірними умовами.

Кредитор, який порушив зобов'язання, повинен відшкодувати завдані ним збитки. Розмір збитків, які зазнав кредитор, доводиться самим кредитором. У такому випадку збитки визначаються з урахуванням ринкових цін, що існували на день добровільного задоволення боржником вимоги кредитора у місці, де зобов'язання має бути виконане. Довести втрачену вигоду є складним завданням, для цього потрібно економічне обґрунтування, згідно з яким кредитор не отримав запланований доход або отримав його в меншому розмірі в результаті невиконання іншою стороною зобов'язань за договором.

Вищезгадані причини, на думку автора, потребують перегляду оцінки поточних зобов'язань в бік збільшення їх розміру, оскільки постачальнику товарів, робіт, послуг після несвоєчасного відшкодування кредитором своїх зобов'язань знадобиться значно більша сума грошових коштів для поповнення запасів аналогічного виду товарів або для надання робіт, послуг. З іншого боку, існують шляхи щодо зацікавленості покупців у своєчасному проведенні розрахунків за зобов'язаннями.

Одним із таких шляхів є застосування продавцем системи знижок за умови попередньої оплати, часткової попередньої оплати (аванс), дострокової оплати. Застосування системи знижок призводить до зменшення суми грошових коштів, що надходять від покупця у передбачені умовами договору строки, але подальше використання їх в обігу призведе до отримання більшої економічної вигоди ніж їх очікування протягом невизначеного терміну.

Отже, застосування методу нарощування простроченої заборгованості з використанням ставки рефінансування є більш економічно доцільним для обох сторін угоди – постачальника і покупця. Договірна політика, на думку автора, для цілей бухгалтерського обліку передбачає, що у випадку змін, про які зазначається в договорі, вони можуть впливати на порядок відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку, і це в подальшому вплине на показники фінансового стану підприємства, що знаходять відображення у фінансовій звітності.

Облік зобов'язань розпочинається з факту його визнання, оцінки та фіксування в системі рахунків з подальшим розкриттям у фінансовій звітності (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Характеристика зобов'язань підприємства (бухгалтерський підхід)

№ з/п	Підгрупа (вид) зобов'язань	Термін погашення	Відображення в бухгалтерському обліку	Місце відображення в фінансовій звітності
1.	Поточні зобов'язання	Протягом 12 місяців з дати балансу	Сума погашення	Форма № 1. Баланс (Звіт про фінансовий стан)
2.	Довгострокові зобов'язання	Більше 12 місяців після дати балансу	Теперішня вартість (дисконтована сума погашення)	Форма № 1. Баланс (Звіт про фінансовий стан)
3.	Забезпечення	Не визначений	Прогнозний (розрахунковий) розмір	Форма № 1. Баланс (Звіт про фінансовий стан)
4.	Непередбачувані зобов'язання	Ймовірний (у разі настання в майбутньому певних подій)	Облікова оцінка	Позабалансові рахунки

Джерело: [39, с. 465]

Для ведення обліку зобов'язань і забезпечень підприємства використовуються рахунки п'ятого класу «Довгострокові зобов'язання» та рахунки шостого класу «Поточні зобов'язання».

Таблиця 1.3

Методи оцінки вартості зобов'язань підприємства

№ з/п	Оцінка зобов'язання	Характеристика оцінки зобов'язання підприємства

1	2	3
1.	Історична собівартість	Сума активів, що можуть бути передані в рахунок сплати зобов'язання, або сума грошових коштів чи їх еквівалентів, які будуть сплачені з метою погашення зобов'язання у процесі звичайної господарської діяльності підприємства
2.	Поточна вартість	Недисконтована сума грошових коштів чи їх еквівалентів, яку необхідно сплатити для того, щоб погасити зобов'язання на поточний момент
3.	Вартість реалізації	Зобов'язання відображують за вартістю їх погашення, тобто за недисконтованою сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язання у процесі звичайної діяльності підприємства
4.	Теперішня вартість	Зобов'язання відображують за теперішньою дисконтованою вартістю майбутнього чистого вибуття грошових коштів, які, як очікується, будуть необхідні для погашення зобов'язання у процесі звичайної діяльності підприємства

Джерело: узагальнено автором

Отже, ми дійшли висновку, що облік поточних зобов'язань потребує подальшого вдосконалення в системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Залишаються не до кінця розв'язаними підходи щодо визначення і визнання зобов'язань у вітчизняній практиці. Класифікація зобов'язань відповідно до національних стандартів свідчить про необхідність розробки комплексного підходу, що буде враховувати специфіку окремих видів заборгованості.

Остаточно не досліджене та потребує подальшого вивчення питання оцінки зобов'язань та її відображення в бухгалтерському обліку. Розв'язання цих проблем дасть можливість знизити негативний вплив різноманітних факторів та покращити майбутній фінансовий стан підприємства.

Висновки до розділу 1

В 1 розділі розглянуто теоретичні аспекти бухгалтерського обліку та аудиту зобов’язань, забезпечивши базове розуміння економічної сутності, класифікації та оцінки цих фінансових зобов’язань у контексті підприємства.

Дослідження економічної сутності зобов’язань як об’єкта бухгалтерського обліку та аудиту виявило фундаментальну роль, яку вони відіграють у відображенні фінансового здоров’я та стану діяльності суб’єкта господарювання. Встановлюючи теоретичну базу, це дослідження заклало основу для розуміння складнощів, притаманних трактуванню зобов’язань, підкреслюючи їх значення як критичного елемента у фінансовій звітності та процесах прийняття рішень.

Класифікація зобов'язань для цілей бухгалтерського обліку демонструє різноманітний характер зобов'язань. Результати, отримані в процесі класифікації, сприяє більш детальному розумінню того, як різні види зобов’язань впливають на фінансовий стан підприємства. Теоретична основа, надана в цьому відношенні, може слугувати цінним посібником для практиків і дослідників у орієнтуванні в тонкощах бухгалтерського обліку, пов’язаного із зобов’язаннями. Крім того, перевірка оцінки та визнання зобов'язань у системі бухгалтерського обліку показала важливість точних і надійних методів оцінки зобов'язань. Теоретичні знання щодо оцінки та визнання зобов’язань сприяють визначенню надійних стандартів бухгалтерського обліку, які відповідають економічній реальності підприємств.

РОЗДІЛ 2
ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І АУДИТУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

2.1. Організація обліку та документування зобов'язань підприємства

Успішне ведення бухгалтерського обліку на підприємстві великого мірою залежить від належної організації бухгалтерського обліку на підприємстві. З метою отримання достовірної фінансової звітності та забезпечення необхідною інформацією про поточні зобов'язання внутрішніх та зовнішніх користувачів, необхідно визначити основні положення організації обліку та встановити порядок їх відображення в обліку [83, с. 54].

Перш за все, організація бухгалтерського обліку зобов'язань забезпечує:

– документування розрахунків;

– своєчасне та повне відображення даних первинного обліку в реєстрах;

– правдиве відображення інформації у звітності та примітках до неї.

Організації обліку зобов'язань на підприємстві на дається важливе значення. Вона повинна забезпечувати постійний контроль за дотриманням строків оплати рахунків постачальників, своєчасність розрахунків з бюджетом, органами соціального страхування, працівниками з оплати праці, погашення позик та відсотків за ними тощо.

Несвоєчасна оплата боргів та зобов'язань веде до залучення в оборот коштів, що належать іншим підприємствам або бюджету, що може призвести до застосування до підприємства як фінансових санкцій, так і адміністративних або кримінальних покарань керівника та головного бухгалтера підприємства.

Правильна організація обліку зобов'язань потребує суворого дотримання фінансової дисципліни: власної оплати боргів за зобов'язаннями і забезпечення своєчасного одержання коштів за реалізовану продукцію та надані послуги.

Отже, раціонально організований бухгалтерський облік зобов'язань на

підприємстві сприятиме виявленню найбільш ефективних форм та умов залучення позикових ресурсів, забезпеченню своєчасності розрахунків за короткостроковими зобов'язаннями підприємства, проведенню заходів щодо зменшення розміру заборгованості та забезпеченню виконання зобов'язань перед кредиторами. Документування операцій з кредиторською заборгованістю представлено в Додатку Б.

Роль первинного документа є надзвичайно важливою в бухгалтерському обліку зобов'язань, для складання управлінської, фінансової, податкової, статистичної звітності, під час вирішення судових справ. Первинний документ завжди вважався основою основ бухгалтерського обліку, підставою для визнання витрат, факту виникнення зобов'язань та їх погашення. Але, у зв'язку зі змінами в законодавстві, дещо змінилися сутність і зміст первинних документів, критерії їх визнання та доказова функція [36, с. 242].

Визначення первинного документа наводиться у двох правових актах, зокрема у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV та у Положенні про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затвердженому наказом Мінфіну України від 24.05.1995 р. № 88 (далі – Положення № 88). Перша і найважливіша зміна стосується доказової функції первинних документів. У старій редакції зазначене поняття виглядало наступним чином: «Первинний документ – це документ, який містить відомості про господарську операцію та підтверджує її здійснення». Але у Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг» зазначено про виключення фрази щодо підтвердження здійснення господарської операції, тож, як у Законі «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», так і у Положенні № 88 відкоригували визначення первинного документа, прибравши згадку про його функцію підтверджувати здійснення господарської операції. Але, незважаючи на це, згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», первинні документи все одно є фундаментом для відображення

операцій в бухгалтерському обліку.

Другим підтвердженням цього є Податковий кодекс України, який зазначає, що «для цілей оподаткування платники податків зобов'язані вести облік доходів, витрат та інших показників, пов'язаних з визначенням об'єктів оподаткування та/або податкових зобов'язань, на підставі первинних документів, регістрів бухгалтерського обліку, фінансової звітності, інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків і зборів, ведення яких передбачено законодавством».

Можна зазначити, що зміни є несуттєвими, що «запрацював» принцип превалювання сутності над формою (тобто операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми), але, якщо раніше можна було стверджувати, що, якщо був первинний документ, то і господарська операція також була, і підкріпити це ст.1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», то тепер, при виникненні сумнівів лише наявності документа буде недостатньо, і підприємствам доведеться доводити факт здійснення господарської операції іншими методами, наприклад, вимірювання, зустрічну перевірку, співставлення, перевірка наявності можливостей для здійснення операції, вивчення впливу операції на господарську діяльність. Також, такі зміни можуть непередбачено вплинути на судові процеси, так як скасовано доказовість первинної документації.

Слід зазначити також дискусійність віднесення розпоряджень керівника до первинних документів під час обліку зобов'язань. Так, згідно Положення №88 «первинні документи — це документи, створені у письмовій або електронній формі, які містять відомості про господарські операції, включаючи розпорядження та дозволи адміністрації (власника) на їх проведення». Але, у листі Міністерства фінансів України «Щодо первинних документів» від 27.01.2006 р. № 31-34000-30-27/1450, зазначено протилежне: «Розпорядження керівника підприємства підтверджує дозвіл працівникам підприємства на здійснення операції з передачі майна (розпорядження, вказівку здійснити

операцію з передачі майна) і не фіксує факту здійснення самої господарської операції з передачі майна».

До первинних документів з обліку виникнення зобов'язань відносяться акти приймання-передачі; акти прийнятих робіт; акти про приймання матеріалів; податкові накладні; товарно-транспортні накладні та ін. Погашення поточних зобов'язань відображається видатковими касовими ордерами, випискаами банків, чековими книжками (корінцями) та іншими документами.

Згідно з Листом Міністерства фінансів України «Щодо особливостей застосування первинних документів» від 16.02.17 р. № 31-11410-06-5/4339 рахунок-фактура (інвойс) також вважається первинним документом і може бути підставою для відображення в бухгалтерському обліку господарської операції з постачання товарів, робіт (послуг) без складання акта приймання-передачі, якщо він відповідає певним вимогам:

1) наявність факту оплати рахунку-фактури, що підтверджується платіжним дорученням, розрахунковим чеком, касовим чеком, випискою з розрахункового рахунку, квитанцією до прибуткового касового ордера;

2) наявність необхідних реквізитів, які дають можливість ідентифікувати господарську операцію і її учасників (назва підприємства, від імені якого складено рахунок-фактуру, назва контрагента, зміст та обсяг господарської операції, одиниця виміру господарської операції, особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь в оформленні рахунка-фактури).

Відображенню в бухгалтерському обліку на підставі рахунку-фактури підлягає саме господарська операція, отже, повинні відбутися зміни в активах/зобов'язаннях або власному капіталі – надходження оплати/надання послуг/відвантаження товарно-матеріальних цінностей. Так і для податкового обліку: податковий кредит чи податкове зобов'язання будуть нараховані лише тоді, коли відбудеться господарська операція.

Використання актів виконаних робіт, приймання-передачі, наданих послуг також опинилися під загрозою після скасування підтверджувального

статусу первинних документів. Але, їх складання є обов'язковим, адже вони фіксують факт надання послуг або відвантаження товарно-матеріальних цінностей для постачальника і факт отримання послуг / товарів для замовника, що є змінами в активах / зобов'язаннях або власному капіталі суб'єкта господарювання, тобто господарською операцією.

Товарно-транспортна накладна є первинним документом, якщо в ній присутні необхідні реквізити, що наведені в Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Як і усі первинні документи, товарно-транспортна накладна повинна буди заповнена під час здійснення господарської операції, а якщо це неможливо – безпосередньо після її закінчення.

Особливу проблему викликають ситуації, коли первинний документ спізнюється. Тепер цей момент прояснений у п. 2.6 Положення № 88, у якому передбачено, що у разі, якщо на момент складання фінансової звітності підприємство не отримало від контрагента своєчасно первинний документ, воно має право (якщо це передбачено графіком документообігу) показати операцію в бухгалтерському обліку на підставі «належним чином оформленого внутрішнього первинного документа (акта), складеного посадовою особою, відповідальною за приймання-відпуск товарно-матеріальних цінностей, робіт і послуг» [26]. По суті, підприємству надано право показати операцію на підставі свого внутрішнього первинного документа. Лист Міністерства фінансів від 22.04.2016 р. № 31-11410-06-5/11705 зазначає, що таким документом, зокрема, може бути і бухгалтерська довідка.

Водночас, деякі фахівці рекомендують у ролі такого документу складати акт, оскільки бухгалтерська довідка – це документ, який складається бухгалтером, а оцінювати обсяг господарської операції (обсяг виконаних робіт, витрати) повинна особа, яка володіє інформацією про це, тобто є відповідальною за прийом-відпуск товарно-матеріальних цінностей, робіт і послуг. Оскільки в Положенні № 88 зазначено про акт, це наштовхує на думку, що такий документ має бути ще і підписаний певною комісією, а не просто

складений відповідальною особою. Складається такий документ у довільній формі, але він повинен містити всі обов'язкові реквізити первинного документа.

Окреме складне питання стосується сум визнання витрат. У п. 2.6 Положення №88 із цього приводу зазначено, що господарська операція, наведена у внутрішньому первинному документі, оцінюється відповідно до П(С)БО або М(С)ФЗ. Детальніше цей момент Мінфін пояснював у листі №31-11410-06-5/11705, у якому зазначалося, що у внутрішньому первинному документі повинна наводитися розрахункова сума витрат, яка має ґрунтуватися на актуальній, доступній і надійній інформації (зокрема, до джерел такої інформації можуть належати умови договорів; статистична інформація по витратах підприємства за попередні періоди; інформація про зміну тарифних ставок; інші джерела, визначені підприємством).

Неоднозначність щодо сум визнання витрат у внутрішньому первинному документі викликатиме складності у бухгалтерському обліку. Формально підприємству достатньо зробити звичайну проводку з визнання кредиторської заборгованості (яку б зробили при отриманні первинних документів від контрагента). Але, по-перше, для відображення витрат у бухгалтерському обліку суму потрібно оцінити достовірно (п. 6 П(С)БО 16), а внутрішнім первинним документом сума витрат визначається лише розрахунковим шляхом (тому є сумніви, наскільки взагалі коректно робити пряму проводку за витратами, наприклад, Дт 92 – Кт 685). Тому, для нарахування витрат, за якими на момент складання фінансової звітності не отриманий первинний документ, доцільним може бути відкриття додаткових субрахунків.

По-друге, стосовно таких витрат можуть виникнути претензії у податківців, адже не виключено, що складений підприємством внутрішній первинний документ вони можуть визнати недостатнім для відображення витрат. У такому разі, на думку фахівців, слід убезпечитися і створити під такі витрати забезпечення – адже, по суті, маємо справу із зобов'язанням, сума якого на дату балансу є невизначеною (п. 4 П(С)БО 11). Тому формально

(враховуючи, що невизначеність у сумі заборгованості є) підприємство може створити забезпечення під витрати за первинкою, що запізнюється, тим більше що це може допомогти уникнути і можливих претензій з боку податківців.

Так, наприклад, не отримавши рахунок за опалювання офісного приміщення, підприємство відразу не робитиме проводку Дт 92 – Кт 685, а спочатку зробить запис Дт 92 – Кт 474 (в оціночній сумі). У звітному періоді, коли первинний документ від контрагента отриманий (тобто невизначеність у сумі зобов'язань знята), у бухгалтерському обліку зробити запис Дт 474 – Кт 685. У результаті вдасться і вимоги бухгалтерського обліку (про відображення операції в періоді її здійснення) виконати, і на претензії податківців не наразитися.

Положення №88 припускає, що визначена у внутрішньому первинному документі розрахункова сума може відрізнятися від фактичної суми. Виходячи з п. 3.5 Положення №88, у цьому випадку не коригуються відображені раніше (на підставі внутрішнього первинного документа) витрати, а враховується тільки різниця, причому у складі витрат поточного періоду (коли від постачальника фактично отримані первинні документи) на підставі бухгалтерської довідки. Якщо, наприклад, фактична сума витрат більша, ніж та, яка була розрахунково визначена на підставі внутрішнього первинного документа, то в поточному періоді слід зробити проводку Дт 92 – Кт 685.

Одним з дискусійних питань є можливість використання договору у ролі первинного документу.

Через те, що тепер первинний документ не є фактичним підтвердженням здійснення операції, до переліку первинних документів, на перший погляд, можна додати договір, оскільки він містить у собі усі необхідні реквізити і має відомості про господарську операцію. Але, у даному випадку питання виникає саме з визначення терміну «зобов'язання»: згідно з ПСБО 11 «Зобов'язання», зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Зобов'язання розуміють як обов'язок повернути (не надати) гроші,

майно тощо, тобто зобов’язання виникає як результат виконання договору другою стороною. Бухгалтерське зобов’язання виникає внаслідок минулих подій, а сам договір є підставою для здійснення майбутніх подій. Погашення ж цієї кредиторської заборгованості означатиме лише зменшення грошових коштів чи іншого майна боржника (активів) і вже буде підтверджуватися іншими первинними документами (виписка банку, видатковий касовий ордер, корінець чеку тощо). Саме тому некоректно вважати договір первинним документом, який діє як підстава виникнення зобов’язання, але не підтверджує його у момент його виникнення (відвантаження товару/надання послуг).

Змін зазнали й обов’язкові реквізити первинних документів, зокрема Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачає такі обов’язкові реквізити: назву документа (форми); дату складання; назву підприємства, від імені якого складено документ; зміст й обсяг господарської операції, одиницю виміру господарської операції; посади осіб, відповідальних за здійснення господарської операції та правильність її оформлення; особистий підпис або інші дані, що надають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції.

Стосовно останнього пункту виникає питання про можливість підписання первинного документа за допомогою електронного цифрового підпису, оскільки така норма у законі не прописана. Але п. 2.12 Положення № 88 містить норму, згідно якої електронний документ створюється з дотриманням вимог законодавства про електронні документи та електронний документообіг, а згідно Закону України «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 р. № 852-IV, при дотриманні ряду умов електронний цифровий підпис за правовим статусом прирівнюється до власноручного, тож, можливість користуватися електронним підписом залишилася.

Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291, облік та узагальнення інформації щодо поточних

зобов'язань, які будуть погашені у звичайному ході операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців з дати балансу, ведеться на рахунках шостого класу плану рахунків [83, с. 54].

На рахунках цього класу ведеться облік короткострокових позик, довгострокових зобов'язань, що стали поточною заборгованістю із строком погашення на дату балансу не більше дванадцяти місяців, короткострокових векселів виданих, розрахунків з постачальниками та підрядниками, розрахунків з податків і платежів, розрахунків за страхуванням, розрахунків з оплати праці, розрахунків з учасниками, а також інших розрахунків та операцій, доходів майбутніх періодів.

При складанні фінансової звітності всі позиції зобов'язань мають бути переглянуті з погляду виконання умов їх визнання, класифікації та оцінки. Дані шостого класу рахунків «Поточні зобов'язання» відображають у чотирьох формах фінансової звітності: № 1 «Баланс», № 2 «Звіт про фінансові результати», № 3 «Звіт про рух грошових коштів», № 4 «Звіт про власний капітал» (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Поточні зобов'язання в пасиві балансу

Стаття балансу	Код рядка
ІІІ. Поточні зобов'язання і забезпечення Короткострокові кредити банків	1600
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610
товари, роботи, послуги	1615
розрахунками з бюджетом	1620
у тому числі з податку на прибуток	1621
розрахунками зі страхування	1625
розрахунками з оплати праці	1630
Поточні забезпечення	1660
Доходи майбутніх періодів	1665
Інші поточні зобов'язання	1690
Усього за розділом ІІІ	1695

Джерело: [2, с. 54].

З огляду на вказане, ми бачимо, що інформація про поточні зобов'язання найповніше відображена в Балансі (форма №1).

Важливу роль під час складання річної фінансової звітності відіграють Примітки до неї, в яких обов'язково слід наводити інформацію про зобов'язання підприємства: суму та строки погашення зобов'язання, яке було включено до складу поточних зобов'язань відповідно до п. 8 П(С) БО 11 «Зобов'язання» із обґрунтуванням причин цього, перелік та суми зобов'язань, що включені до статей Балансу (ф. № 1) «Інші поточні зобов'язання».

2.2. Відображення поточних зобов’язань в системі рахунків бухгалтерського обліку

Отже, зобов’язаннями виступає заборгованість підприємства, яка виникає, головним чином, у зв’язку з придбанням товарів та послуг в кредит, або кредити, які підприємство отримує для свого фінансування.

Бухгалтерський облік кредиторської заборгованості в Україні, як складової частини пасиву балансу, перш за все, регламентовано Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Методологічні вимоги щодо формування та відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності зобов’язань, а також принципи відображення у фінансовій звітності визначається Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 11 «Зобов’язання». Але, оскільки національні стандарти обліку розроблені на основі міжнародних і не повинні суперечити їм, неможливо не звернути увагу на Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) [99, с. 12].

З метою аналізу спільних та відмінних особливостей цих положень, необхідно виконати їх порівняння, результати якого наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Порівняльна характеристика міжнародного та національного стандартів з обліку зобов'язань

МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи»	П(С)БО 11 «Зобов'язання»	Висновки
Сфера застосування		
Застосовується всіма суб'єктами господарювання до обліку забезпечень, умовних зобов'язань і умовних активів, за винятком тих, які є результатом контрактів, що підлягають виконанню, крім випадків, коли контракт є обтяжливим; на які поширюється сфера застосування іншого стандарту. Застосовують до забезпечень реструктуризації (включаючи припинену діяльність)	Норми положення застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності (крім бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за МСФЗ). Застосовується з урахуванням особливостей оцінки та розкриття інформації щодо зобов'язань, установлених іншими П(С)БО	Частково збігаються
Визначення зобов'язань		
Зобов'язання - це теперішня заборгованість суб'єкта господарювання, яка виникає в результаті минулих подій і погашення якої, за очікуванням, спричинить вибуття ресурсів із суб'єкта господарювання, котрі втілюють у собі економічні вигоди	Зобов'язання - це теперішня заборгованість суб'єкта господарювання, яка виникає в результаті минулих подій і погашення якої, за очікуванням, спричинить вибуття ресурсів із суб'єкта господарювання, котрі втілюють у собі економічні вигоди	Повністю збігаються
Визнання зобов'язань		
Забезпечення слід визнавати, якщо: 1) суб'єкт господарювання має теперішню заборгованість (юридичну чи конструктивну) внаслідок минулої події; 2) ймовірно, що вибуття ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди, буде необхідним для погашення заборгованості; 3) можна достовірно оцінити суму заборгованості	Зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду	Частково збігаються
Оцінка зобов'язань		
Сума юридичних або конструктивних зобов'язань має бути найкращою оцінкою видатків, необхідних для погашення теперішньої заборгованості на дату балансу	1) довгострокові зобов'язання, на які нараховуються відсотки, відображаються в балансі за їх теперішньою вартістю; 2) поточні зобов'язання відображаються в балансі за сумою погашення; 3)непередбачені зобов'язання відображаються на позабалансових рахунках підприємства за обліковою оцінкою	Не збігаються

Класифікація зобов’язань		
1) забезпечення; 2) умовні зобов'язання; 3) можливі зобов'язання; 4) існуючи зобов'язання	1) довгострокові; 2) поточні; 3) непередбачені зобов'язання; 4) доходи майбутніх періодів	Не збігаються

Джерело: [99, с. 12]

Оскільки національні стандарти розроблялися на основі міжнародних, тому П(С)БО 11 «Зобов’язання» та МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов’язання та непередбачені активи» мають такі спільні моменти: терміни, що використовуються в стандартах – зобов’язання, забезпечення; визначення поняття «зобов’язання». Проте, між П(С)БО та МСБО існують певні відмінності. Так, якщо розглядати визнання зобов'язань, то слід відмітити, що національні стандарти, в даному випадку, розглядають зобов'язання, а міжнародні – забезпечення.

Згідно з МСБО 37 забезпечення відображається в балансі в складі короткострокових або довгострокових зобов’язань. У бухгалтерській практиці нашої держави взагалі не передбачено поділ забезпечень за часом їх залучення, хоча термін виконання цих зобов’язань різний. Аналізуючи відмінні риси П(С)БО 11 та МСБО 37, необхідно також відмітити, що у П(С)БО 11 відсутні такі важливі терміни і поняття, а також їх тлумачення, як: подія, що зобов’язує; юридичне зобов’язання; конструктивне (фактичне, традиційне) зобов’язання; теперішня заборгованість; достовірна оцінка зобов’язання; найкраща оцінка видатків, необхідних для погашення теперішньої заборгованості на дату балансу. Крім того, не відображено, що оцінка забезпечень здійснюється до сплати податків. У п. 18 П(С)БО 11 підкреслено, що забезпечення переглядаються на кожну дату балансу. Але при цьому не сказано, що збільшення суми забезпечень відображається як фінансові витрати (витрати на позики), що є суттєвим.

Зобов’язання підприємств і згідно з П(С)БО 11 прийнято поділяти на довгострокові, короткострокові і непередбачені та доходи майбутніх періодів.

У міжнародній практиці довгострокові і короткострокові зобов’язання

відносять до фактичних, тобто таких, які виникають з договорів, контрактів або на основі законодавства і їх вартість можна точно визначити. Непередбачені зобов’язання відносять до умовних – це неіснуючі зобов’язання, але вони є потенційними, тому що залежать від майбутніх подій, які можуть виникнути в результаті минулої події.

У бухгалтерському обліку окремі зобов'язання залежно від їх виду обліковуються на рахунках класів 4 «Власний капітал та забезпечення зобов’язань», 5 «Довгострокові зобов’язання» і 6 «Поточні зобов’язання».

Поточні зобов'язання охоплюють: короткострокові кредити банків; поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; короткострокові векселі видані; кредиторську заборгованість за товарами, роботами, послугами; поточну заборгованість за розрахунками з отриманих авансів, за розрахунками з бюджетом, за розрахунками з позабюджетних платежів, за розрахунками зі страхування, за розрахунками з оплати праці, за розрахунками з учасниками, за розрахунками з внутрішніх розрахунків; інші поточні зобов'язання. Поточні зобов'язання відображають у балансі за сумою погашення [112, с. 232].

Забезпечення – це зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу. Їх створюють для відшкодування (майбутніх) витрат на: виплату відпусток працівникам; додаткове пенсійне забезпечення; виконання гарантійних зобов'язань; реструктуризацію; виконання зобов'язань за обтяжними контрактами. Суми створених забезпечень визнаються витратами.

Непередбачене зобов'язання – це:

- зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться або настане одна або більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю;

- дійсне зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій, але не визнане, оскільки малоймовірно, що для його врегулювання потрібно буде використовувати ресурси, що втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки

суму зобов'язання не можна вірогідно визначити.

Непередбачені зобов'язання відображають на позабалансових рахунках підприємства в обліковій оцінці.

Трансформація зобов’язань зумовлюється змінами норм чинного законодавства та умов господарських договорів. Крім того, окремі випадки трансформації зобов’язань виникають внаслідок проходження певного визначеного проміжку часу. Узагальнення фактів зміни зобов’язань створює три основні умови їх трансформації (рис. 2.1).

Наведені передумови трансформації зобов’язань передбачені в Цивільному кодексі України, нормативно-правових актах, що регулюють діяльність підприємств і конкретний вид зобов’язань, а також у господарських договорах. Регулювання зобов’язань відповідно до чинного законодавства здійснюється за такими етапами їх життєвого циклу: виникнення зобов’язань; виконання зобов’язань; припинення зобов’язань.

Особливості виникнення зобов'язань, мінливість зовнішніх умов функціонування підприємства зумовлюють особливості трансформації зобов'язань та їх відображення в бухгалтерському обліку.

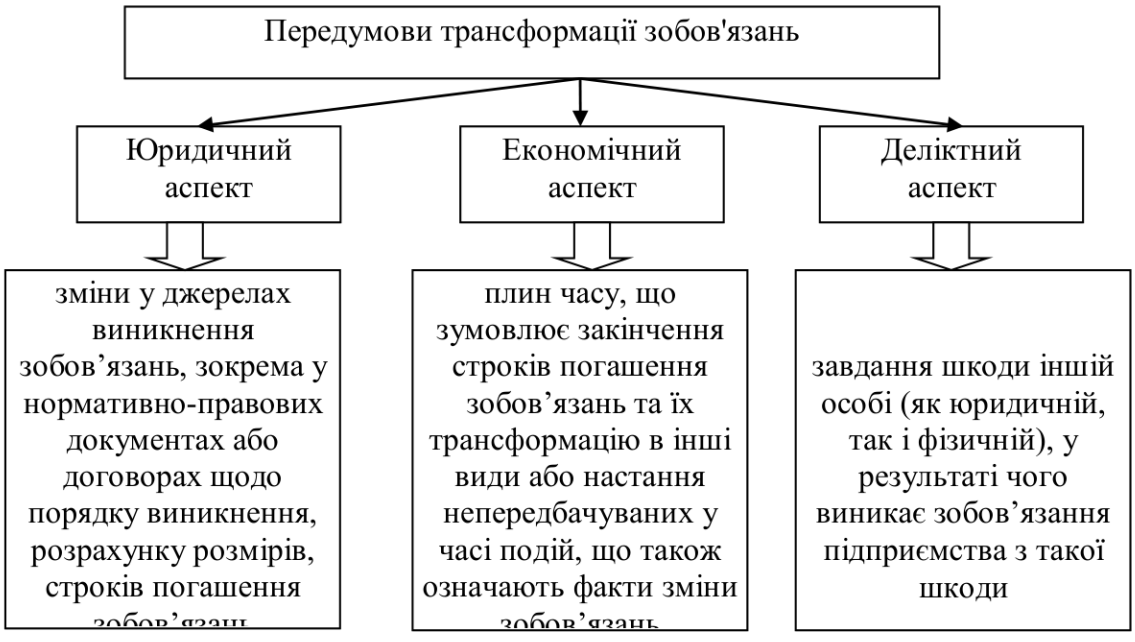

Рис. 2.1. Передумови трансформації зобов’язань

Джерело: [112, с. 232]

Оскільки на досліджуваному підприємстві відсутні довгострокові зобов’язання, вважаємо за доцільне навести порядок обліку короткострокових зобов’язань.

Згідно з діючим Планом рахунків для обліку поточних зобов'язань призначений весь 6 клас Плану рахунків, а основними рахунками на яких обліковуються поточні зобов'язання є: 60 «Короткострокові позики», 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями», 62 «Короткострокові векселі видані», 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», 64 «Розрахунки за податками й платежами», 65 «Розрахунки за страхуванням», 66 «Розрахунки за виплатами працівникам», 67 «Розрахунки з учасниками», 68 «Розрахунки за іншими операціями» (рис. 2.2).

Отже, вважаємо за доцільне розкрити особливості відображення в обліку всіх видів саме поточних зобов’язань.

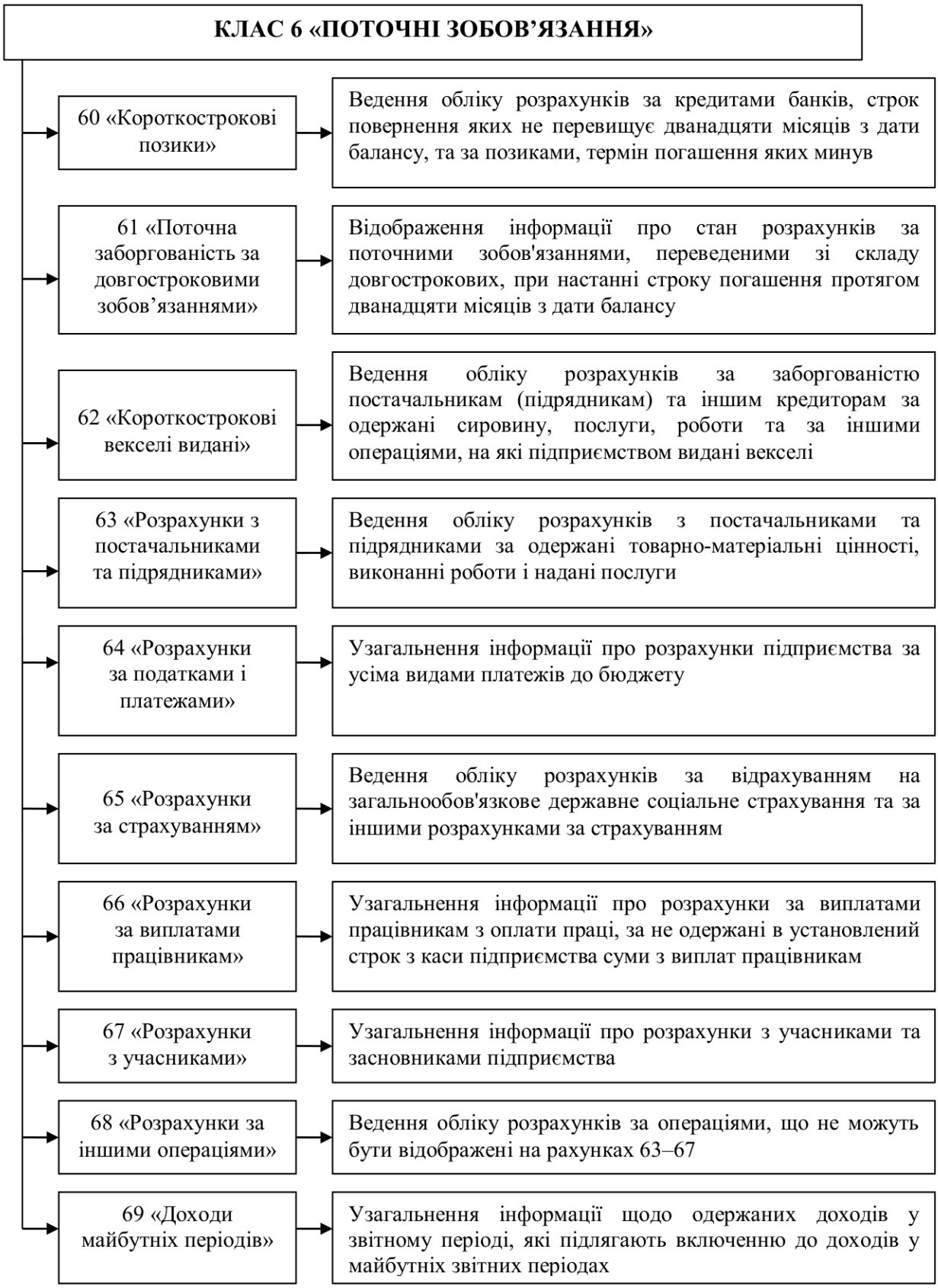

Рис. 2.2. Характеристика синтетичних рахунків для відображення інформації з обліку поточних зобов'язань

Джерело: узагальнено автором

Документи, що надійшли до бухгалтерії, підлягають арифметичній перевірці, формальній, юридичній і за суттю, тобто з погляду законності й доцільності господарської операції. При цьому забороняється приймати до виконання та оформлення первинні документи за операціями, які суперечать законодавству і встановленому порядку приймання, зберігання та використання активів і зобов'язань. Такі документи передаються безпосередньо головному бухгалтеру для прийняття відповідних рішень.

Первинні документи можуть бути прийняті до обліку в тому разі, якщо вони складені за формою та підписані особою, на це уповноваженою. Прийняті документи підлягають перевірці перед рознесенням їхніх даних на рахунки бухгалтерського обліку.

Таблиця 2.3

Інформаційне забезпечення операцій з обліку короткострокових зобов'язань

№ п/п	Вид кредиторської заборгованості	Первинні документи	Облікові регістри	Фінансова звітність
1	2	3	4	5
1	60 «Короткострокові позики»	Кредитні договори, угоди, виписка банку, бухгалтерська довідка, підтверджувальні документи (платіжне доручення, накладна, рахунок)	Журнал №2	Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Примітки
2	61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»	Бухгалтерська довідка, платіжне доручення, виписка банку	Журнал №3 розділ 2	Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Примітки
3	62 «Короткострокові векселі видані»	Бланк векселя, виписка банку, підтверджувальні документи (платіжне доручення, накладна, рахунок)	Журнал 3 розділ 1, відомість № 3.4 «Відомість аналітичного обліку виданих та отриманих векселів», Книга обліку векселів	Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів,

4	63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	Акт, накладна, ТТН, рахунок, податкова накладна, платіжне доручення, виписка банку, довіреність, договори	Журнал №3 розділ 1, відомість № 3.3 «Відомість аналітичного обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками»	Примітки, Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Примітки
5	64 «Розрахунки за податками й плате-жами»	Податкова накладна, платіжне доручення, виписка банку	Журнал №3 розділ 2, відомість №3.6 «Відомість аналітичного обліку розрахунків з	Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів,
6	65 «Розрахунки за страхуванням», 66 «Розрахунки за виплатами працівникам»	Табель обліку робочого часу, наряд, маршрут-ний лист, розрахунково-платіжна відомість, накази по підприємству, бухгалтерська довідка	Журнал №5 розділ 3, журнал №5А розділ 3А, 3Б	Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Примітки
7	68 «Розрахунки за іншими операціями»	Акт, накладна, ТТН, рахунок, податкова накладна, платіжне доручення, виписка банку, довіреність, договори	Журнал №3 розділ 1, відомість №3.5 «Відомість аналітичного обліку розрахунків за	Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів,

Джерело: узагальнено автором

Для обліку й узагальнення інформації про зобов'язання за короткостроковими кредитами банку передбачено рахунок 60 «Короткострокові позики».

На ньому ведеться облік розрахунків в національній та іноземній валютах, за кредитами банків, термін повернення яких не перевищує 12 місяців від дати балансу, та за позиками, термін погашення яких минув.

Рахунок 60 «Короткострокові позики» має такі субрахунки:

– 601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті»;

– 602 «Короткострокові кредити банків в іноземній валюті»;

– 603 «Відстрочені короткострокові кредити банків у національній валюті»;

– 604 «Відстрочені короткострокові кредити банків в іноземній валюті»;

– 605 «Прострочені позики в національній валюті»;

– 606 «Прострочені позики в іноземній валюті».

Можна узагальнити документування розрахунків з банками за кредитами в наступному вигляді (рис. 2.3).

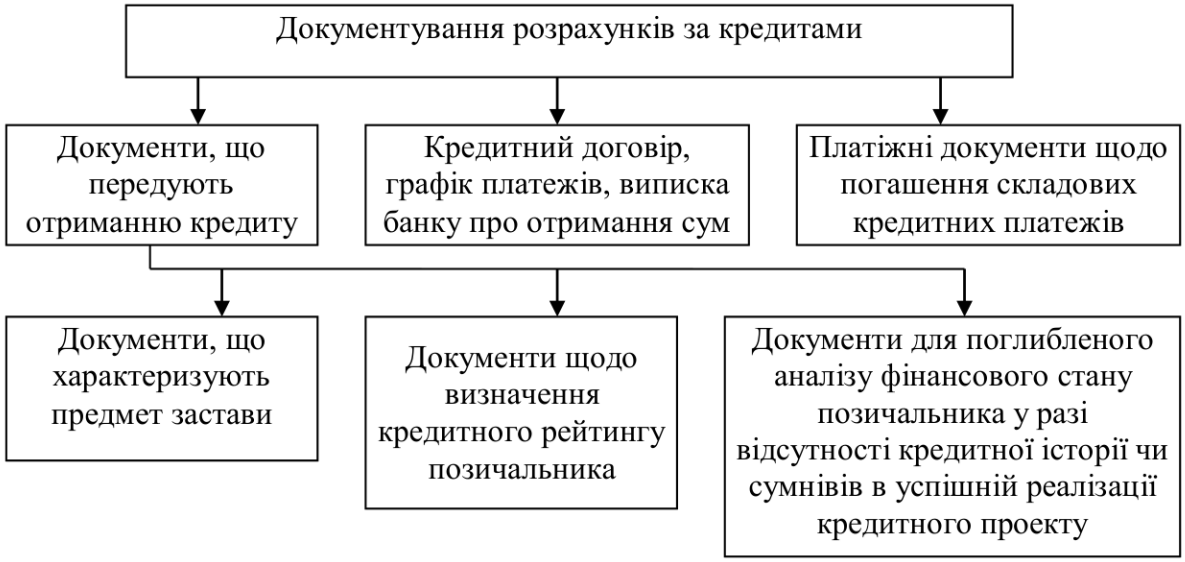

Рис. 2.3. Документування розрахунків за кредитами банків

Джерело: : [74, с. 52]

Організація аналітичного обліку розрахунків з постачальниками має забезпечити можливість отримання необхідних даних по: акцептованим та іншим розрахунковим документам, термін оплати яких не настав; виданим векселям, термін оплати яких не настав; неоплаченим в строк розрахунковим документам за невідфактурованими поставками; простроченим оплатою векселям; отриманим комерційним кредитам.

2.3. Особливості аудиту зобов’язань підприємства

Методика аудиту зобов’язань і забезпечень характеризується певною особливістю, складністю та неоднозначністю, оскільки можливе існування значної кількості видів зобов’язань здійснює істотний вплив на обґрунтування концептуальних положень стратегії незалежної перевірки [63, с. 195].

Схематичну візуалізацію організаційно-методичного аспекту аудиторського дослідження операцій, пов’язаних із зобов’язаннями і забезпеченнями, представлено на рис. 2.4.

Метою аудиту стану зобов'язань є надання впевненості аудитором у результаті проведення низки аудиторських процедур, в тому, що інформація по зобов’язанням суб’єкта господарювання відповідає критеріям, визначеним у застосовуваній концептуальній основі обліку зобов’язань і не містить суттєвого викривлення.

Предметом аудиту в загальноекономічному розумінні є фінансово-господарська діяльність суб'єктів підприємництва (стан суб'єкта як системи господарювання). Предмет аудиту в локальному (конкретному) розумінні залежить від об'єкта, який визначає головну його (аудиту) мету. Так, предметом аудиту фінансової звітності є фінансова звітність суб'єкта господарювання, податкової звітності – податкова звітність. Предметом аудиту господарської діяльності (аудиту ефективності) є господарська діяльність суб'єкта або його окремих підрозділів, видів діяльності, функцій управління. Поняття предмета аудиту і розкриття його змісту потребує системного підходу. Виходячи з загального положення про предмет науки можна зробити висновок, що визначення предмета аудиту має охоплювати стан економічних організацій, інформаційні й інші характеристики систем, що перебувають у сфері аудиту та аудиторських послуг. Сам зміст предмета повинен розкривати значення аудиту, його роль у системі ринкових відносин.

Отже, предметом аудиту зобов’язань суб’єкта господарювання є господарські процеси та операції, які пов'язані з їх наявністю та розрахунками в діяльності суб’єктів господарювання.

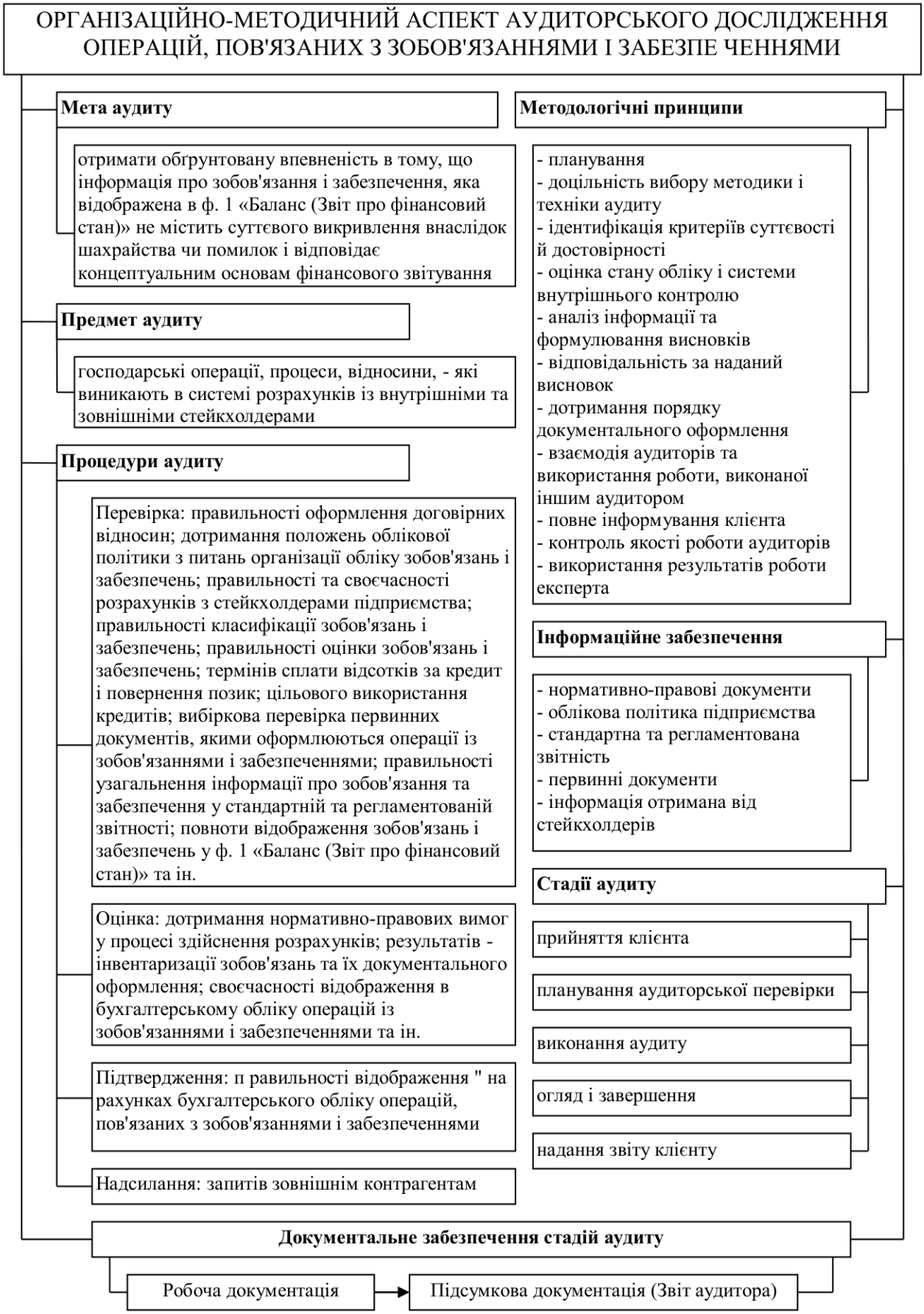

Рис. 2.4. Схематична візуалізація аудиторського зобов’язань

Джерело: [63, с. 195]

Під об’єктами аудиторської діяльності розуміють окремі та взаємопов’язані економічні, організаційні, інформаційні й інші функціональні форми системи, що вивчаються, стан яких може бути оцінений кількісно та якісно. Об’єкти аудиту можуть бути різними за складом і структурою, за належністю до різних сфер діяльності, за іншими характеристиками (ресурси, господарські процеси, економічні результати діяльності, організаційні форми управління, методи управління, функції управління тощо). До об’єктів аудиту зобов’язань доцільно віднести інформацію, що характеризує стан зобов’язань суб’єкта господарювання.

Завдання аудиту зобов’язань обумовлюються загальною метою, що стоїть перед аудитором, а також джерелами інформації, стосовно якої виконуються аудиторські процедури.

Так, на рис. 2.5 наведено схему взаємозв’язку мети, завдань і джерел інформації для аудиту зобов’язань суб’єкта господарювання.

Важливо зазначити, що аудиторські процедури в ході дослідження інформації про зобов’язання суб’єкта господарювання, як правило, застосовуються не лише до бухгалтерських документів (первинних документів, облікових регістрів, звітності тощо), оскільки межі документального оформлення і відображення інформації про зобов’язання значно ширші.

Отже, джерелами інформації можуть бути результати оперативного обліку, дані діловодства, експертні висновки тощо. Отже, джерела інформації аудиту зобов’язань не обмежуються представленим переліком під час виконання аудиторських завдань.

Під технологією аудиту зобов’язань слід вважати послідовність дій аудитора при проведенні аудиту зобов’язань, що виконуються послідовно на кожній стадії (етапі) аудиту.

Можна виділити три основні стадії проведення аудиту зобов’язань суб’єктів господарювання, кожна з яких буде включати таку кількість етапів, що забезпечить процес виявлення суттєвих викривлень в інформації про зобов’язання суб’єктів господарювання.

Рис. 2.5. Схема взаємозв’язку мети, завдань і джерел інформації для аудиту зобов’язань суб’єкта господарювання

Джерело: [48, с. 166]

Методика аудиту зобов’язань суб’єктів господарювання базується на організаційних засадах, що визначаються Міжнародними стандартами контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, зокрема

МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту» та МСА 500 «Аудиторські докази». Згідно з п. 6 МСА 500 «Аудиторські докази» визначено, що аудитор повинен розробити та виконати процедури аудиту, що за певних обставин відповідають меті отримання достатніх і прийнятних аудиторських доказів.

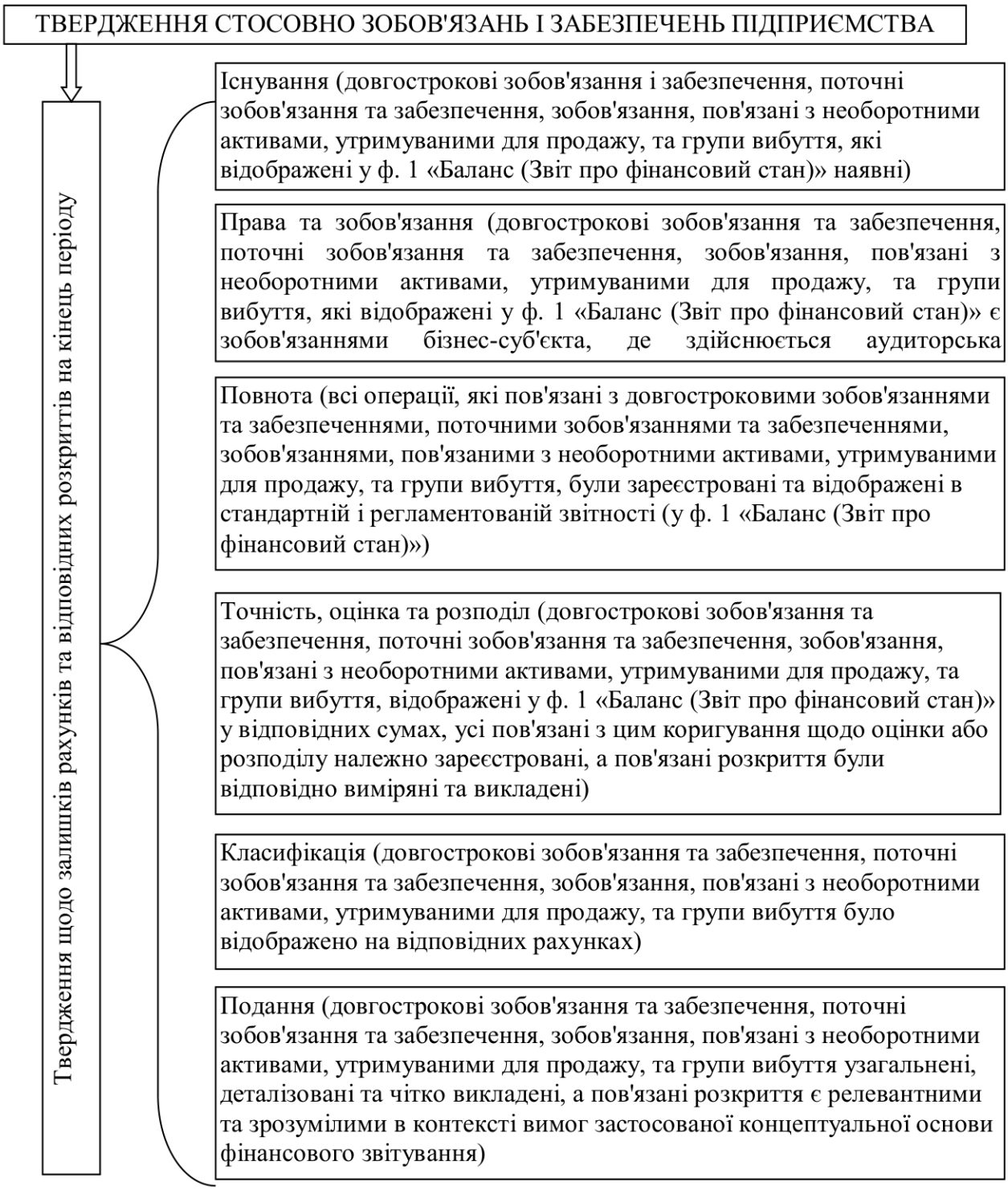

Рис. 2.6. Характеристика тверджень стосовно зобов’язань підприємства

Джерело: [63, с. 196]

Як вимагається та пояснюється в МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища» та 330 «Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики», аудиторські докази для отримання обґрунтованих висновків, на яких базуватиметься аудиторська думка, отримують за рахунок виконання процедур оцінки ризиків, подальших аудиторських процедур, що включають тести заходів внутрішнього контролю, якщо цього вимагають Міжнародні стандарти аудиту або якщо їх вирішив провести аудитор, процедури по суті включно з детальними тестами та аналітичними процедурами по суті [91].

Проаналізувавши особливості теоретичних аспектів методики аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання, доцільно запропонувати практичні рекомендації по удосконаленню методики аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання.

Підготовчі роботи, що передують аудиту, є тривалим і водночас дуже важливим етапом аудиторського процесу. Оскільки саме на підготовчому етапі аудиту розробляються такі ключові аудиторські документи, як стратегія аудиту, план і програма аудиторської перевірки. Правильно розроблена стратегія аудиту безпосередньо впливає на визначення обсягів і рівня складності аудиторських процедур. Через це питання оцінки рівня аудиторського ризику, рівня суттєвості в аудиті (як невід'ємної частини аудиторського ризику) та визначення обсягу вибірки даних фінансової інформації, яка підлягає перевірці з боку аудитора, набуває першочергового значення [48, с. 167]. Особливо в контексті перевірки зобов'язань суб'єктів господарювання, оскільки останні включають запозичені кошти, перебільшення обсягу яких у структурі джерел фінансових ресурсів компаній є дуже ризикованим для фінансового стану останніх.

Отже, по-перше, має сенс визначити сутність аудиторського ризику. Так, сутність аудиторського ризику проявляється, перш за все, в тому, що висловлена аудитором думка про достовірність фінансової звітності може виявитися невірною. Одним із головних завдань аудитора є максимальне

зниження аудиторського ризику шляхом урахування великої кількості різноманітних факторів на стадії плануванні аудиту. Прийнятний рівень інформаційного ризику (яким є аудиторський ризик) в умовах ринкової економіки повинен встановлюватися законом про аудит, аудиторськими стандартами й іншими документами, що регулюють цю діяльність.

Слід зазначити, що існує зворотна залежність між аудиторським ризиком і рівнем суттєвості фінансової інформації для аудитора. Суттєвість є одним з головних компонентів, на якому базується розрахунок аудиторського ризику. Більшість фахівців у сфері аудиту визначають суттєвість як «...максимально допустимий розмір помилкової або пропущеної суми у фінансовій звітності, якою аудитор може знехтувати, тому що вона не вплине на рішення користувачів цієї звітності». Деякі з них вважають, що під суттєвістю в аудиті слід розуміти «... максимально допустимий розмір помилкової суми, яка може бути показана в публічних фінансових звітах і розглядатися як несуттєва, тобто не вводить користувачів в оману».

До того ж з метою реалізації завдання щодо удосконалення теоретико-методичних основ функціонування як міжнародного, так і вітчизняного аудиту, а також з метою уніфікації розуміння суттєвості в аудиті був прийнятий міжнародний стандарт аудиту (далі – МСА) 320 «Суттєвість в аудиті». В МСА 320 стосовно суттєвості зазначено наступне: «Інформація є суттєвою, якщо її пропускання або неправильне відображення може вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів.

Таким чином, суттєвість скоріше виступає певним критерієм відсікання, а не основною якісною характеристикою, яка має бути притаманна інформації, щоб вона стала корисною».

Визначення рівня суттєвості здійснюється аудитором на стадії планування, щоб забезпечити ефективність аудиторської перевірки, а також коригується в процесі перевірки. Рівень деталізації плану і програми аудиту впливає на обсяг майбутньої роботи і висновки, які робить аудитор на завершальній стадії аудиторського процесу.

У міжнародній аудиторській практиці немає чітких підходів до визначення рівня суттєвості. Але стандартами передбачені рекомендації, що визначають, що відхилення до 5 % від базового показника (сукупності базових показників) можуть бути визнані несуттєвими; більше 10 % – істотними, а в межах 5–10 % – надається право вибору аудитору, що базується на професійному судженні аудитора. До того ж слід зазначити, що професійні стандарти з аудиту більшості країн не зобов'язують здійснювати кількісну оцінку суттєвості відхилень фінансових даних.

Використання рівня суттєвості має велике значення на всіх стадіях (етапах) проведення аудиторської перевірки і на кожному етапі виконує конкретні завдання. Для наочності інформацію про завдання, що виконуються за допомогою застосування рівня суттєвості на різних етапах аудиторської перевірки, наведемо в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Завдання, що виконуються за допомогою застосування рівня суттєвості на різних етапах аудиторської перевірки

Етап аудиту	Завдання, що виконується за допомогою застосування рівня суттєвості
Початково-організаційний (ознайомлювальний, переговорний, підготовчий, розробка стратегії, планування)	рівень суттєвості є критерієм відбору найбільш істотних (значущих) статей фінансової звітності, обов'язкових до аналізу
власне аудиторська перевірка (етап досліджень, безпосереднє виконання отриманого завдання, що є предметом договору на надання аудиторських послуг, збір аудиторських доказів)	рівень суттєвості є критерієм відбору найбільш істотних (значущих) документів, що підлягають обов'язковій перевірці. рівень суттєвості бере участь у формулі розрахунку кількості елементів, що підлягають вибірковій перевірці
Завершальний (узагальнення, структурування і групування отриманої інформації, осмислення отриманих аудиторських доказів, формування точки зору аудитора і висновків, оформлення підсумкових документів, їх обговорення і передача замовнику, завершення формування документації	рівень суттєвості є критерієм оцінки ступеня суттєвості (значущості) перекручень фінансової звітності, виявлених в процесі аудиторської перевірки

Джерело: [48, с. 167]

Слід зазначити, що існує зворотна залежність між аудиторським ризиком

та суттєвістю в аудиті (рис. 2.7).

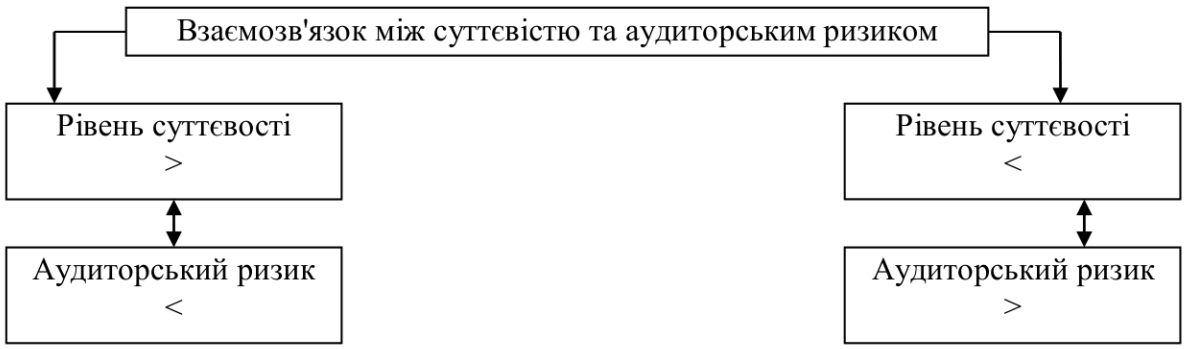

Рис. 2.7. Взаємозв’язок між суттєвістю та аудиторським ризиком

Джерело: [48, с. 167]

Отже, суттєвість – одне з найважливіших понять аудиту, завдяки врахуванню якого значно підвищується якість аудиторської перевірки. Однак визначати рівень суттєвості в аудиті кількісно, вірним чином ці розрахункові дані інтерпретувати та використовувати в процесі здійснення аудиту отриману інформацію вітчизняним аудиторам ще важко.

Щодо сучасної міжнародної професійної спільноти, то необхідно розуміти, що Концепція суттєвості використовується таким чином:

- як основа для планування перевірки при визначенні важливих, нетипових, часто із помилками статей і рахунків, яким слід приділити особливу увагу;

- як основа оцінки зібраних даних;

- як основа для прийняття рішень про зміст аудиторського звіту.

Виходячи з внутрішнього змісту Концепції суттєвості необхідно зазначити таке:

- суттєвість не передбачає обов'язок аудитора перевіряти фінансову звітність суб’єкта господарювання і давати висновок про її достовірність з точністю до одиниці виміру, в якій ця звітність складена;

- суттєвість – це параметр можливого вимірювання інформації, здатного вплинути на думку її компетентного користувача;

- суттєвість не може виражатися постійно існуючою абсолютною цифрою;

- суттєвість може бути різною в кожному конкретному випадку, для кожного суб’єкта господарювання.

Використання у практичній діяльності узагальнених напрямків організації та методики аудиту довгострокових та короткострокових зобов’язань надає можливість щодо покращання формування інформації для підвищення ефективності її використання системою управління підприємницької діяльності.

Висновки до розділу 2

В 2 розділі представлено комплексний аналіз відмінних рис бухгалтерського обліку та аудиту, пов’язаних із зобов’язаннями в організаційному контексті. Дослідження організації бухгалтерського обліку та документування зобов’язань на рівні підприємства висвітлило вирішальну роль, яку відіграє систематичне та точне ведення обліку. Висновки, отримані в результаті аналізу тонкощів цього процесу, підкреслюють важливість добре структурованої та прозорої системи бухгалтерського обліку для фіксації та відображення різноманітних зобов’язань, які беруть на себе підприємства.

Відображення поточних зобов'язань у системі бухгалтерського обліку має першочергове значення для достовірного відображення фінансового стану підприємства. Дослідження того, як поточні зобов'язання відображаються в бухгалтерській звітності демонструє складність, пов'язану з точним відображенням і класифікацією зобов'язань. Отримані результати підкреслюють важливість узгодження практики бухгалтерського обліку з динамічним характером зобов’язань, щоб надати зацікавленим сторонам надійне відображення фінансового стану підприємства.

Надані рекомендації можуть слугувати керівництвом для підприємств, які прагнуть оптимізувати свою практику бухгалтерського обліку щодо

зобов’язань, а також можуть інформувати фахівців з аудиту про тонкощі, пов’язані з аудитом рахунків, пов’язаних із зобов’язаннями. Очікується, що результати цього дослідження сприятимуть постійному вдосконаленню стандартів бухгалтерського обліку та аудиту, створенню більш прозорого та підзвітного бізнес-середовища. Майбутні дослідження в цій галузі можуть досліджувати нові тенденції та вдосконалювати практики бухгалтерського обліку та аудиту зобов’язань.

РОЗДІЛ 3
УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І АУДИТУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Удосконалення документування зобов'язань як елементу методу бухгалтерського обліку

Відповідальність за своєчасну та якісну підготовку необхідних матеріалів та оформлення договірних відносин, а також облік, реєстрацію, зберігання договорів рекомендується покладати на певну службу, відповідальну за підготовку і оформлення договірних відносин відповідно до покладених на неї функцій (юридична та бухгалтерська служба, відділ постачання і збуту).

Важливою умовою постановки чіткої організації обліку з кредиторами, є своєчасність розрахунків з ними. Для цього у бухгалтерії повинні бути складені відповідні графіки - календарі різної форми (табл. 3.1 та 3.2). Розробка та дотримання таких графіків сприятиме запобіганню порушень, пов'язаних з недотриманням строків або несплатою певного виду платежів.

Таблиця 3.1

Річний календар сплати податків та інших обов'язкових платежів

№ п/п	Місяць	Вид податку, збору, внеску чи обов'язкового платежу	Ставка або розмір податку, зборів чи внесків	Термін оплати	Термін надання звітності	Примітки
1	2	3	4	5	6	7

Джерело: сформовано автором

Також можуть розроблятися й інші календарні графіки, зокрема по складанню та поданню звітності.

Таблиця 3.2

Календарний графік складання і подання звітності (податкової, по коштах соціального страхування)

№ форми	Назва звітності	Терміни подання	Відповідальний за складання	Спосіб подання	Адреса одержувача
1	2	3	4	5	6

Джерело: сформовано автором

Таким чином, для ефективної організації облікового процесу необхідно дотримуватись послідовності облікових процесів на кожному етапі обліку з використанням ефективних облікових процедур, а також створювати внутрішні регламенти, які є складовою раціональної організації облікового процесу.

Далі вважаємо за доцільне внести пропозиції щодо удосконалення фінансової звітності в частині відображення інформації щодо короткострокових зобов'язань. Оскільки з 01.01.2013 р. форма звітності «Баланс» змінилася, то і відповідно до цього змінилася методика заповнення форм фінансової звітності підприємства. Слід розглянути деякі статті, що стосуються поточних зобов'язань в пасиві балансу, що наведені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Поточні зобов'язання в пасиві Балансу

Стаття балансу	**Код рядка**
ІІІ. Поточні зобов'язання і забезпечення Короткострокові кредити банків	1600
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610
товари, роботи, послуги	1615
розрахунками з бюджетом	1620
у тому числі з податку на прибуток	1621
розрахунками зі страхування	1625
розрахунками з оплати праці	1630
Поточні забезпечення	1660
Доходи майбутніх періодів	1665
Інші поточні зобов'язання	1690
Усього за розділом ІІІ	1695

Джерело: узагальнено автором

Порівнюючи нову та стару форми балансу необхідно сказати, що у

розділі «Короткострокові зобов’язання» бухгалтеру потрібно звернути увагу на групу статей «Кредиторська заборгованість».

Тепер тут не потрібно розкривати відомості про векселі, аванси і заборгованості перед дочірніми і залежними товариствами. Також була відокремлена стаття «Податку на прибуток». Стосовно доходів майбутніх періодів, які раніше були відокремлені в окремий розділ тепер входять до складу поточних зобов’язань. Необхідно зауважити, що у діючому балансі змінився «Код рядка».

Отже, згідно з методичними рекомендаціями щодо заповнення фінансової звітності від 28.02.2013 р. за № 336/22868, зобов’язання у балансі обліковуються таким чином (п. 2.5, 2.59, 2.61, 2.73, 2.74, 4.7.8). Зобов’язання відображається у балансі, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигід у майбутньому внаслідок його погашення.

У статті «Короткострокові кредити банків» відображається сума поточних зобов’язань підприємства перед банками за отриманими від них кредитами та позиками.

У статті «Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов’язаннями» відображається сума довгострокових зобов’язань, яка підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

У статті «Інші поточні зобов’язання» наводяться суми зобов’язань, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включеними до інших статей, наведених у розділі «Поточні зобов’язання і забезпечення».

У статті «Збільшення (зменшення) поточних зобов’язань» у графі «Надходження» відображається збільшення, у графі «Видаток» − зменшення у статтях розділу балансу «Поточні зобов’язання» (крім статей «Короткострокові кредити банків», «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов’язаннями», «Поточні зобов’язання за розрахунками з учасниками», «Поточні забезпечення", сум зобов’язань за відсотками та інших зобов’язань,

не пов’язаних з операційною діяльністю). При визначенні суми збільшення (зменшення) поточних зобов’язань не враховується зменшення суми зобов’язань: з поточного податку на прибуток унаслідок його сплати та враховується зменшення суми зобов’язання з поточного податку на прибуток унаслідок його списання і визнання доходу; з податку на додану вартість, що виникає внаслідок інвестиційної діяльності. У разі відповідності ознакам суттєвості інформації про складові цієї статті для її розкриття підприємство може з урахуванням зазначених обмежень окремо навести такі додаткові статті: «Збільшення (зменшення) поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги», «Збільшення (зменшення) доходів майбутніх періодів», «Збільшення (зменшення) інших поточних зобов’язань».

Щодо відображення інформації про поточні зобов’язання при веденні журнальної форми, то згідно з Методичними рекомендаціями із застосування регістрів бухгалтерського обліку для обліку поточних зобов’язань застосовують журнал 2 та журнал 3.

Журнал 3, згідно з Методичними рекомендаціями, призначений для обліку розрахунків, довгострокових і поточних зобов’язань. Необґрунтованим є існуючий поділ журналу 3 на два розділи, в кожному з яких одночасно присутні й розрахунки з дебіторами і розрахунки за довгостроковими та поточними зобов’язаннями. Можна зробити такий поділ журналу: Розділ І. «Облік дебіторської заборгованості» (за кредитом рахунків 16, 17, 34, 36, 37, 38); Розділ ІІ. «Облік зобов’язань» (за кредитом рахунків 51, 52, 53, 54, 55, 61, 62, 63, 64, 67, 68, 69). Такий поділ журналу 3 містить згруповану інформацію за окремими об’єктами обліку, тобто активами у вигляді дебіторської заборгованості та зобов’язаннями.

Облік поточних зобов’язань у системі синтетичних рахунків у журналі 3 дозволяє одержувати узагальнені дані про кредиторську заборгованість. Формування аналітичних даних щодо поточних зобов’язань у вітчизняній системі обліку рекомендовано здійснювати у відомостях аналітичного обліку 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, що ведуться в цілому за синтетичними рахунками

(субрахунками). Крім того, громіздкість рекомендованих регістрів, зокрема відомостей 3.1, 3.2, 3.3, 3.5, 3.6, у яких необхідно відображати операції за кожним кредитором, за кожним документом або за кожним видом податків, обумовлює низьку якість аналітичної інформації. З метою оптимізації аналітичного обліку поточних зобов'язань можливе застосування системи взаємопов'язаних регістрів, а саме: відомості аналітичного обліку та зведена відомість аналітичного обліку.

Інформація з карток аналітичного обліку на підприємствах переноситься до відомостей 3.1-3.6. На підставі відомостей складається журнал 3 та зведена відомість за розрахунками з дебіторами та кредиторами, дані якої можуть бути використані в управлінському обліку для проведення аналізу стану дебіторської і кредиторської заборгованості. Удосконалення щодо первинного документування обліку поточних зобов'язань зведено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Удосконалення первинного документування обліку поточних зобов'язань

№ п/п	Рахунок бухгалтерського обліку	Запропонований документ
1	60 «Короткострокові позики»	Розрахунок відсотків по короткостроковому кредиту
2	61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»	Довідка бухгалтерії щодо переведення довгострокових зобов'язань до складу поточної заборгованості
3	62 «Короткострокові векселі видані»	Розрахунок відсотків по векселю виданому
4	63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	Аналітична картка розрахунків з постачальниками (підрядниками), Довідка бухгалтерії щодо переведення поточних зобов'язань до складу простроченої кредиторської заборгованості, Реєстр прострочених поточних зобов'язань
5	67 «Розрахунки з учасниками»	Розрахунок загальної суми поточних зобов'язань перед учасниками за нарахованими дивідендами
6	68 «Розрахунки за іншими операціями»	Довідка бухгалтерії про одержання авансу, Довідка бухгалтерії щодо виникнення поточних зобов'язань за іншими розрахунками

Джерело: запропоновано автором

Використання запропонованих документів забезпечить формування різнорівневої бухгалтерської інформації, що послідовно узагальнюється,

накопичується і поєднується в аналітичних регістрах. Використання наведених аналітичних регістрів на підприємстві значно полегшується при застосуванні автоматизованої форми обліку.

Для забезпечення потреб користувачів щодо інформації з обліку поточних зобов'язань необхідно ввести відповідні субрахунки в Довідники рахунків, задати кореспонденцію і аналітику. Застосування комп'ютерних технологій у веденні обліку поточних зобов'язань змінює функції бухгалтера, які раніше виконувались вручну. Інформаційна система забезпечує безперервний контроль за складанням відповідних документів, облікових записів, заповнення звітності, оскільки має свою структуру та алгоритми, пропонує бухгалтеру правила обліку, задані в системі, тобто зменшується ймовірність помилок бухгалтера.

Забезпечення контролю за веденням бухгалтерського обліку поточних зобов'язань в умовах комп'ютеризації можливе за дотриманням таких умов:

1) додатковий контроль, що здійснюється за допомогою поділу функцій усередині бухгалтерії між працівниками;

2) дублювання інформації, що забезпечується купівлею підприємством додаткового обладнання автоматизованих робочих місць (АРМ) для здійснення обробки інформації;

3) системна комп'ютеризація бухгалтерського обліку поточних зобов'язань, що забезпечується об'єднанням АРМ в єдину комп'ютерну мережу.

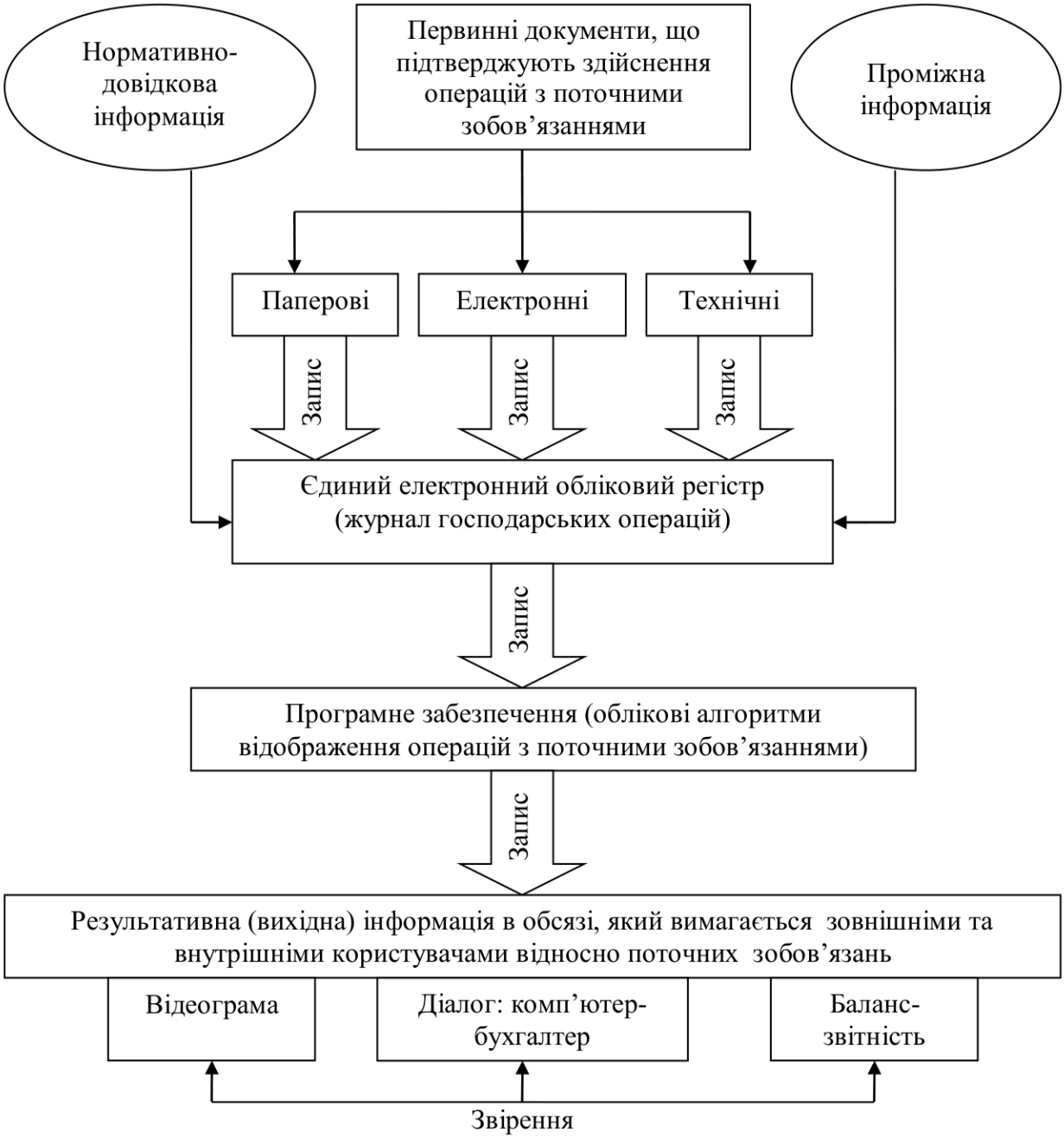

Рис. 3.1. Відображення операцій з поточними зобов'язаннями в комп'ютерній формі ведення бухгалтерського обліку

Джерело: сформовано автором

Пропонуємо структуру бухгалтерії на підприємстві, за якою здійснюється контроль за достовірністю облікових даних поточних зобов'язань і надійністю інформаційних зв'язків (рис. 3.2).

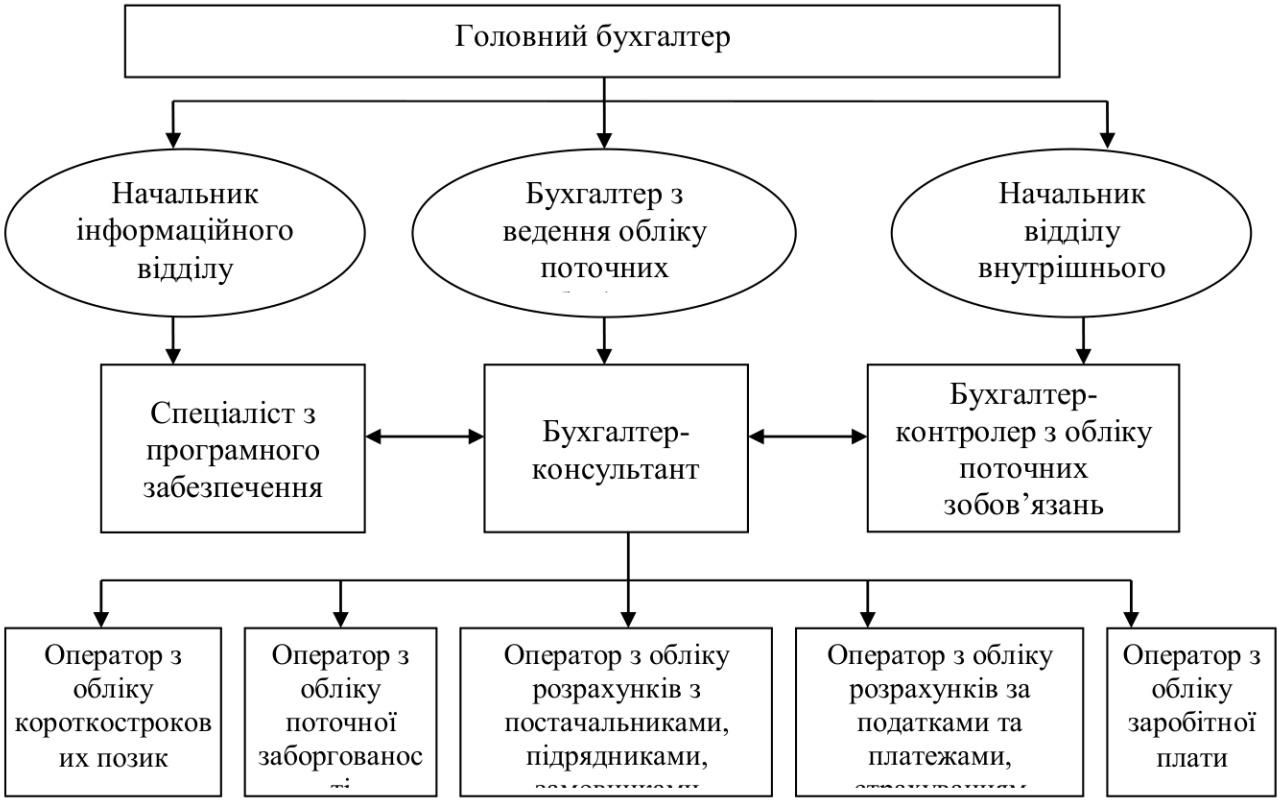

Рис. 3.2. Структура бухгалтерії поточних зобов'язань на підприємстві

Джерело: сформовано автором

Перший відділ (інформаційний) – відповідна група працівників (програмісти, консультанти), які забезпечують введення первинної інформації та поточне налагодження програмного забезпечення. Другий відділ (бухгалтерія) – відповідна група операторів-бухгалтерів, які забезпечують ведення бухгалтерського обліку поточних зобов'язань. Третій відділ (контрольний) – група бухгалтерів-контролерів, які здійснюють контроль за правильністю введення облікової інформації щодо поточних зобов'язань.

Отже, така структура бухгалтерії з ведення бухгалтерського обліку поточних зобов'язань на підприємстві дозволяє одночасно здійснювати контроль за достовірністю введення облікових даних та забезпечувати поповнення інформаційної бази даних з обліку поточних зобов'язань.

3.2. Удосконалення аудиту зобов'язань у взаємоз'язку з оптимізацією облікового процесу

Бухгалтерський процес завершується складанням первинних документів і фінансової звітності. Хоча аудит не створює цих документів, він значно підвищує цінність інформації, отриманої в процесі бухгалтерського обліку. Аудитор критично оцінює цю інформацію та повідомляє свої висновки зацікавленим сторонам. Відносини між аудитом і бухгалтерським обліком дуалістичні. З одного боку, дані бухгалтерського обліку служать основним джерелом інформації під час аудиту. З іншого боку, аудит сприяє вдосконаленню форматів і змісту облікових записів, змінюючи документообіг для підвищення ефективності роботи.

На рис. 3.3 узагальнено аудиторські процедури, згідно з МСА 500 «Аудиторські докази», що може використовувати аудитор у ході перевірки зобов'язань підприємств.

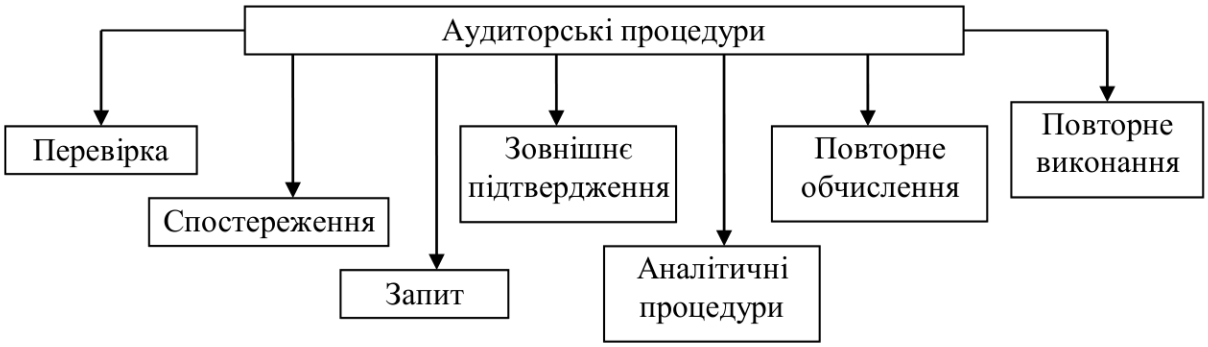

Рис. 3.3. Аудиторські процедури перевірки зобов'язань підприємств

Джерело: [47, с. 203]

Перед початком аудиторського дослідження зобов'язань підприємств необхідно чітко розуміти, які процедури на якому етапі буде використано для отримання максимальної кількості достатніх та відповідних аудиторських доказів. Такий процес називається плануванням аудиту, зміст його відображається в плані аудиту – робочому документі аудитора, що містить перелік етапів, зміст робіт на кожному з етапів (аудиторські процедури) та джерела інформації. Основні складові плану аудиту зобов'язань підприємств наведено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Змістовні складові загального плану аудиту зобов’язань підприємств

Етап аудиту	Зміст робіт	Джерела інформації
Підготовчий	Знайомство з підприємством клієнта; попередня оцінка аудиторського ризику та його компонентів; попередній вибір стратегії аудита та обсягу робіт; вирішення питання можливості перевірки; вирішення питань договору; обмін з клієнтом листом-зобов'язанням	Преса; взаємопов'язана сторона; третя сторона; фінансова звітність; бесіди з керівництвом і персоналом; попередній аудитор; матеріали попереднього аудиту; юридична документація клієнта
Укладення договору	Укладання договору	Документи та інформація
Планування	Вивчення системи внутрішнього контролю підприємства; уточнення аудиторського ризику та його компонентів; уточнення стратегії аудиту та обсягу робіт; розрахунок суттєвості; розробка плану та програми аудиту	Опитування персоналу; спостереження; попередній аудитор; документи обліку та управління; вимога до організації системи внутрішнього контролю підприємства; матеріали попереднього аудиту
Процес аудиторської перевірки	Збір аудиторських доказів; документування перевірки; оцінка аудиторських доказів; оцінка зразка вибірки; коригування програми аудиту зобов'язань підприємств; дотримання процедур; підтвердження правильності обраної стратегії; у разі непідтвердження здійснюється зміна запланованого обсягу	Спостереження; опитування; інвентаризація; перерахунки; документи попереднього аудиту; запитні відповіді; угоди, контракти; облікова документація клієнта; облікова документація клієнта; результати тестування
Заключний етап	Групування виявлених помилок; формування робочого листка можливих виправлень; аналіз суттєвості невиправлених помилок; перевірка узгодженості показників після виправлень; оцінка можливості підприємства продовжувати свою діяльність	Кінцевий варіант звітності; підсумки аудиту; аудиторські докази; протоколи зустріч з клієнтом; протоколи обговорення результатів аудиту

Під час перевірки одержання довгострокових зобов’язань підприємства вивчають кореспондуючі бухгалтерські рахунки, на яких відображаються дебетові записи. За цими даними можна встановити обсяг одержання довгострокових зобов’язань підприємства.

Перевірки використання довгострокових зобов’язань підприємства

проводять у взаємозв'язку із записами на бухгалтерських рахунках: капітальні інвестиції, каса, рахунки в банках, інші кошти та ін.

На рис. 3.4 наведено алгоритм методики аудиту довгострокових зобов'язань підприємства. Дана методика побудована на основних принципах аудиту зобов'язань підприємств.

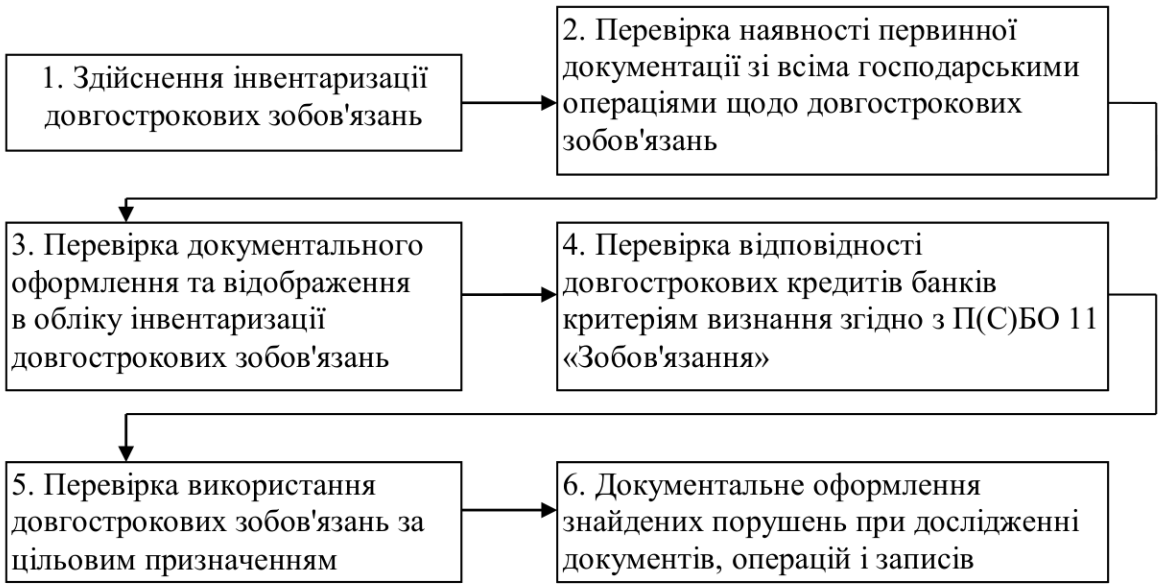

Рис. 3.4. Запропонований алгоритм методики аудиту довгострокових зобов'язань підприємства

Джерело: сформовано автором

Слід відзначити, що окрема увага приділяється вивченню документальної обґрунтованості проведених операцій по зобов'язаннях, також аудитор переконується в достовірності документів і правильності їх оформлення (наприклад, отримані товари підтверджуються оформленими платіжними вимогами, рахунками – фактурами; операції з оплати рахунків платіжних вимог повинні відповідати випискам банку або іншим грошовим документам).

Наступним компонентом є короткострокові зобов'язання підприємств (кредити банків): під час аудиту кредитів банку перевіряється повнота та правильність використання кредитів, ефективність та своєчасність їх повернення. Кредити надаються, як правило, безготівкові через оплату розрахунково-грошових документів, а їх погашення може здійснюватись

одноразово або за графіком. За наявності прострочених кредитів видача нових не допускається.

На рис. 3.5 наведено алгоритм методики аудиту кредитів банку.

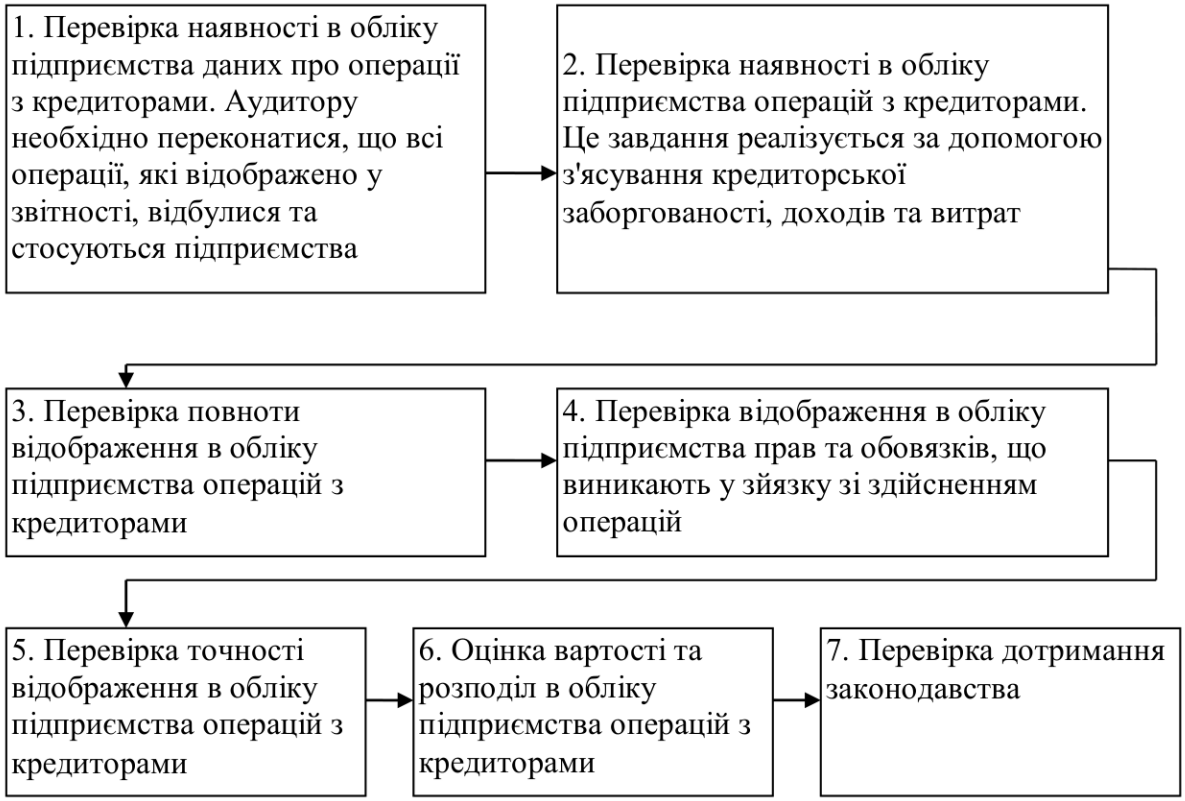

Рис. 3.5. Запропонований алгоритм методики аудиту кредитів банку

Джерело: сформовано автором

Порівнявши алгоритми методики аудиту за кожним фрагментом зобов’язань підприємства, можна зробити висновок, що всі представлені процедури зводяться до перевірки таких тверджень по зобов’язаннях: існування, права і обов’язки, настання, повнота відображення, оцінка та розподіл, точність, класифікація та зрозумілість.

Алгоритм методики аудиту поточних зобов’язань підприємства наведено на рис. 3.6. Отже, можна запропонувати алгоритм комплексної методики аудиту зобов’язань, враховуючи необхідність виконання аудиторських процедур для підтвердження або спростування наведених тверджень по зобов’язаннях.

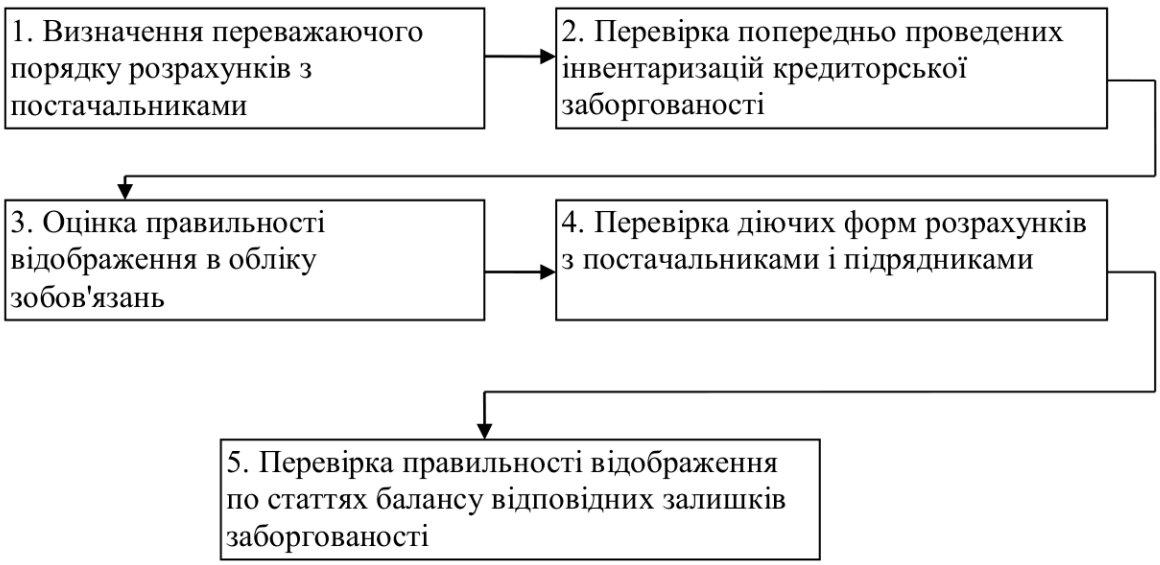

Рис. 3.6. Алгоритм методики аудиту поточних зобов’язань підприємства

На рис. 3.7 наведено загальний алгоритм комплексної методики аудиту зобов’язань підприємств з точки зору чотирьох господарюючих суб’єктів – контрагентів підприємства.

Рис. 3.7. Алгоритм комплексної методики аудиту зобов’язань

Джерело: сформовано автором

Важливо зазначити, що за представленими алгоритмами можна проводити аудит зобов'язань підприємства за кожним його фрагментом, що дасть більш детальну характеристику щодо кожного фрагмента зобов'язань підприємства про виявлені порушення чи помилки, а також комплексно, що дасть змогу отримати загальну оцінку щодо ведення зобов'язань підприємства.

Для більш ефективного ведення фінансово-господарської діяльності підприємства необхідно використовувати нові методи управління і сучасні технічні засоби побудови різноманітних інформаційних систем, а також впроваджувати єдину автоматизовану систему обліку, контролю і аудиту.

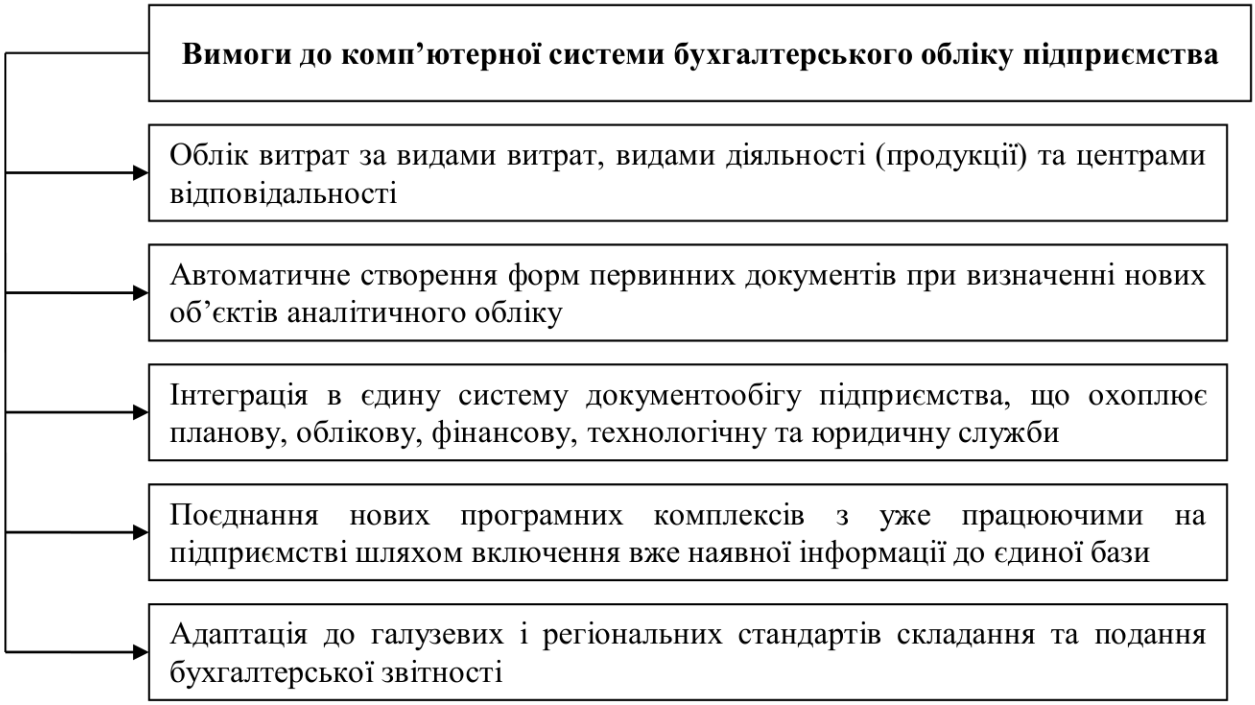

Рис. 3.8. Вимоги до комп'ютерної системи бухгалтерського обліку підприємства

Джерело: узагальнено автором

Загалом слід зазначити, що методика аудиту зобов'язань підприємства має велике практичне значення, оскільки вона дозволяє виявити викривлення у фінансовій звітності, а надані аудиторами висновки про результати діяльності дають впевненість користувачам фінансових звітів підприємства та власникам для прийняття управлінських рішень.

Отже, на сьогоднішній день аудит є важливою складовою фінансового контролю, рівень стану якого є індикатором ринкової економіки та

розвинутого суспільства. Аудит зобов'язань на підприємстві виступає ключовим елементом загальної методики аудиту фінансової звітності та потребує наявності чіткої послідовності дій узгоджених між собою. У результаті дослідження особливостей формування методики аудиту зобов'язань підприємств запропоновано алгоритм комплексної методики аудиту зобов'язань підприємств, зміст якої полягає у проведенні узгоджених аудиторських процедур відповідно до перевірки таких тверджень по зобов'язаннях: існування, права та обов'язки, настання, повнота відображення, оцінка та розподіл, точність, класифікація та зрозумілість.

Практична реалізація результатів дослідження дозволить оптимізувати роботу аудиторів у ході здійснення аудиту фінансової звітності підприємства у цілому та зобов'язань зокрема. У зв'язку з цим подальші розробки має сенс зосередити на вивченні передового досвіду розвинутих країн світу та світових тенденцій у сфері здійснення аудиту зобов'язань підприємства.

Висновки до розділу 3

Дослідження, проведене в цьому розділі, було спрямоване на вдосконалення бухгалтерського обліку та аудиту зобов'язань. Дослідження удосконалення документування зобов'язань як важливого елементу методології бухгалтерського обліку дозволило підвищити загальну точність і прозорість фінансової звітності. Це включає в себе детальний аналіз процесів документування, наголошуючи на їх важливості для відображення правдивого та чесного уявлення про фінансовий стан підприємства.

Крім того, у дослідженні було розглянуто перетин аудиторських зобов'язань з оптимізацією бухгалтерського процесу. Було підкреслено взаємодію між цими двома аспектами, що демонструє потенціал для більш раціоналізованої та ефективної системи управління фінансами. Інтеграція

розширених практик аудиту в ширшу структуру оптимізації бухгалтерського обліку не тільки забезпечує дотримання нормативних стандартів, але й сприяє загальній ефективності та надійності фінансової інформації.

Оскільки бізнес середовище продовжує розвиватися, адаптивність і оперативність бухгалтерського обліку та аудиту стають першорядними. Рекомендації та висновки пропонують підприємствам основу для зміцнення своїх фінансових процесів, сприяючи підзвітності та вселяючи довіру серед зацікавлених сторін. Подальші дослідження в цій галузі можуть спиратися на ці висновки, вивчаючи додаткові виміри вдосконалення та вирішення нових проблем у динамічній сфері бухгалтерського обліку та аудиту зобов’язань.

РОЗДІЛ 4
РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ОБЛІКОВИХ ДИСЦИПЛІН

4.1. Визначення поняття «критичне мислення»

Критичне мислення передбачає здатність аналізувати, оцінювати та синтезувати інформацію для прийняття обґрунтованих рішень. У контексті бухгалтерської освіти критичне мислення є важливим для студентів, щоб інтерпретувати фінансові дані, оцінювати принципи бухгалтерського обліку та застосовувати концепції до реальних сценаріїв.

Критичне мислення в контексті бухгалтерської освіти передбачає когнітивні процеси, які дозволяють студентам аналізувати, оцінювати та синтезувати інформацію, пов’язану з фінансовими даними та принципами бухгалтерського обліку. Це виходить за рамки механічного запам’ятовування правил і процедур, заохочуючи студентів розвивати навички мислення вищого рівня. Розвиток критичного мислення в бухгалтерській освіті зосереджено на вихованні здатності ставити під сумнів припущення, розглядати альтернативні точки зору та приймати обґрунтовані рішення на основі доказів і міркувань.

У бухгалтерському обліку критичне мислення вимагає від студентів заглиблення в складність фінансової інформації, інтерпретації даних і застосування теоретичних концепцій до практичних сценаріїв. Він охоплює здатність ретельно вивчати фінансові звіти, оцінювати відповідність методів бухгалтерського обліку та виносити судження в ситуаціях, коли можуть існувати двозначні чи суперечливі докази. Крім того, критичне мислення в бухгалтерській освіті передбачає розвиток аналітичного мислення, яке дозволяє студентам визначати закономірності, зв’язки та наслідки у фінансових даних, що зрештою сприяє більш глибокому розумінню дисципліни.

Критичне мислення для професії бухгалтер – це не універсальна навичка, а динамічна і адаптивна. Студенти повинні розвинути вміння підходити до бухгалтерських проблем з інтелектуальною цікавістю, відвертістю та готовністю досліджувати різноманітні рішення. Це включає здатність визнавати обмеження власних знань і розглядати альтернативні точки зору, сприяючи цілісному та рефлексивному підходу до вирішення проблем бухгалтерського обліку.

По суті, визначення критичного мислення в бухгалтерській освіті виходить за рамки механічного застосування принципів бухгалтерського обліку. Він наголошує на розвитку інтелектуальних навичок, які дають студентам змогу орієнтуватися в складнощах бухгалтерської професії, сприяючи формуванню мислення, яке є важливим для успіху в бізнес-середовищі, яке швидко змінюється.

Неможливо переоцінити важливість критичного мислення в бухгалтерському обліку, оскільки воно відіграє ключову роль у формуванні компетентних і адаптованих бухгалтерів. Кілька ключових аспектів підкреслюють важливість критичного мислення в сфері бухгалтерського обліку:

1. Фахівці з бухгалтерського обліку часто стикаються зі складними та багатогранними проблемами, які вимагають ретельного аналізу. Критичне мислення дозволяє людям орієнтуватися в складних фінансових сценаріях, оцінювати потенційні результати та приймати обґрунтовані рішення. Це особливо важливо в ситуаціях, коли стандарти бухгалтерського обліку можуть не пропонувати чітких рішень, і необхідні судження.

2. Навички критичного мислення необхідні для виявлення та вирішення проблем у бухгалтерській практиці. Бухгалтери повинні вміти досліджувати розбіжності, вирішувати фінансові проблеми та вирішувати проблеми у фінансовій звітності. Сильне критичне мислення дає змогу професіоналам підходити до вирішення проблем творчо та ефективно.

3. У сфері бухгалтерського обліку професіонали повинні

інтерпретувати величезні обсяги фінансових даних. Критичне мислення дозволяє бухгалтерам вийти за рамки цифр і зрозуміти основні наслідки фінансової інформації. Цей навик життєво важливий для розпізнавання тенденцій, аномалій і потенційних проблемних питань у фінансовій звітності.

4. Ландшафт бухгалтерського обліку підпорядкований нормам і стандартам, що розвиваються. Критичне мислення допомагає професіоналам адаптуватися до цих змін. Бухгалтери повинні вміти аналізувати вплив нових нормативних актів на фінансову звітність і відповідним чином коригувати свою практику, забезпечуючи відповідність і етичні фінансові практики.

4. Етичні міркування є невід'ємною частиною професії бухгалтера. Критичне мислення дозволяє бухгалтерам оцінювати етичні дилеми, зважувати різні точки зору та приймати рішення, які відповідають етичним принципам. Це особливо важливо, оскільки бухгалтери часто працюють з конфіденційною фінансовою інформацією та відіграють ключову роль у підтримці цілісності фінансової звітності.

6. Критичне мислення тісно пов'язане з ефективним спілкуванням. Бухгалтери повинні чітко формулювати свої аналізи, висновки та рекомендації різним зацікавленим сторонам. Навички критичного мислення підвищують здатність передавати складну фінансову інформацію в чіткій і зрозумілій формі, сприяючи ефективній співпраці з клієнтами, колегами та керівництвом.

7. Динамічний характер бізнес-середовища та професії бухгалтера вимагає постійного навчання. Критичне мислення заохочує інтелектуальну допитливість, спонукаючи професіоналів бути в курсі галузевих розробок, нових тенденцій і прогресу в бухгалтерській практиці.

Критичне мислення є незамінним у бухгалтерському обліку, оскільки воно дає професіоналам можливість орієнтуватися в складності, приймати обґрунтовані рішення, вирішувати проблеми, інтерпретувати фінансові дані, адаптуватися до змін, підтримувати етичні стандарти, ефективно спілкуватися та брати участь у навчанні протягом усього життя. Ці якості разом сприяють загальній компетентності та стійкості бухгалтерів у фінансовому середовищі,

що швидко розвивається.

Ефективні стратегії навчання відіграють важливу роль у сприянні розвитку навичок критичного мислення серед студентів у контексті бухгалтерської освіти.

Навчання на основі конкретних випадків передбачає представлення студентам реальних або змодельованих сценаріїв, які імітують проблеми, з якими вони можуть зіткнутися в професійному бухгалтерському середовищі. Цей метод спонукає студентів аналізувати надану інформацію, виявляти актуальні проблеми та формулювати рішення. Завдяки розгляду різноманітних кейсів студенти вдосконалюють свою здатність застосовувати теоретичні знання до практичних ситуацій, сприяючи розвитку критичного мислення.

Включення вправ з розв'язування проблем до навчальної програми з бухгалтерського обліку залучає студентів до практичного застосування принципів бухгалтерського обліку. Ці вправи представляють справжні проблеми, які вимагають критичного аналізу та стратегічного мислення для вирішення. Змагаючись із цими проблемами, студенти не лише покращують своє розуміння концепцій бухгалтерського обліку, але й розвивають навички вирішення проблем, необхідні для складності професії бухгалтера.

Групові обговорення створюють середовище, де студенти можуть обмінюватися ідеями, точками зору та рішеннями. Спільне навчання сприяє критичному мисленню, відкриваючи студентам різні точки зору та заохочуючи їх захищати свої позиції, сприяючи глибшому розумінню концепцій бухгалтерського обліку. Крім того, групова робота покращує навички спілкування, ще один важливий аспект критичного мислення.

Застосування технологій у бухгалтерській освіті може бути потужною стратегією розвитку критичного мислення. Інструменти моделювання, бухгалтерське програмне забезпечення та платформи аналізу даних дозволяють студентам взаємодіяти з реалістичними фінансовими сценаріями. Ці інструменти надають студентам можливість маніпулювати фінансовими даними, приймати рішення та спостерігати за наслідками, покращуючи свої

аналітичні навички та навички прийняття рішень у контрольованому навчальному середовищі.

Рольові вправи занурюють студентів у змодельовані професійні ситуації, де вони повинні застосувати знання бухгалтерського обліку для вирішення проблем. Ця стратегія покращує критичне мислення, вимагаючи від студентів розглядати різні точки зору, передбачати наслідки та приймати рішення, як вони це зробили б у реальному бухгалтерському середовищі. Призначення критичних письмових завдань, таких як аналіз кейсів, дослідницькі роботи або рефлексивні журнали, спонукає студентів формулювати свої думки, аналізи та висновки в структурованому письмовому форматі. Письмові завдання сприяють чіткості висловлювань і синтезу інформації, сприяючи розвитку навичок критичного мислення, оскільки студенти ефективно організовують і передають свої ідеї.

Згадані навчальні стратегії працюють разом, створюючи захоплюючий досвід навчання, який виходить за рамки запам’ятовування фактів, заохочуючи студентів брати участь у вдумливому аналізі, роздумах і вирішенні проблем. Впроваджуючи ці підходи в бухгалтерську освіту, викладачі можуть ефективно сприяти розвитку здібностей критичного мислення студентів, готуючи їх до викликів, з якими вони зіткнуться у своїй майбутній ролі бухгалтерів.

Інтеграція технологій у розвиток критичного мислення в сфері бухгалтерської освіти являє собою динамічний і трансформаційний підхід. Технологія пропонує інструменти та платформи, які покращують досвід навчання та надають студентам можливість брати участь у реалістичних сценаріях, сприяючи розвитку навичок критичного мислення.

Інструменти моделювання та бухгалтерське програмне забезпечення створюють захоплююче середовище, де студенти можуть маніпулювати фінансовими даними, аналізувати сценарії та приймати рішення на основі реальних ситуацій. Ці інструменти імітують складність професії бухгалтера, дозволяючи студентам практикувати критичне мислення в безпечній обстановці. Завдяки багаторазовому контакту зі змодельованими сценаріями

студенти вдосконалюють свої аналітичні навички та навички прийняття рішень.

Зростаючий акцент на аналітиці даних у бухгалтерському обліку відображається в інтеграції аналітичних платформ у навчальну програму. Ці платформи дозволяють студентам досліджувати великі масиви даних, витягувати значущу інформацію та інтерпретувати тенденції. Робота з технологією аналізу даних не тільки покращує кількісні навички студентів, але й розвиває критичне мислення, вимагаючи від них інтерпретації та висновків із складних наборів даних.

Технологія сприяє спільному навчальному середовищу, де студенти можуть брати участь в онлайн-дискусіях, обмінюватися ресурсами та співпрацювати над проектами. Віртуальні платформи для співпраці надають студентам можливість висловлювати та захищати свої погляди, сприяючи розвитку критичного мислення шляхом обміну різноманітними точками зору та ідеями. Крім того, онлайн-співпраця сприяє розвитку навичок ефективного спілкування, що є ключовим компонентом критичного мислення. Мультимедійні ресурси, такі як інтерактивні презентації, відео та онлайн-навчальні посібники, пропонують учням різноманітні способи доступу до вмісту та взаємодії з ним. Ці ресурси можуть бути розроблені таким чином, щоб стимулювати мислення студентів, візуально представляти складні концепції та заохочувати до активного дослідження. Інтерактивне мультимедіа підтримує диференційований досвід навчання, задовольняючи різні стилі навчання та покращуючи навички критичного мислення за допомогою різноманітних способів залучення.

Включення елементів гейміфікації в бухгалтерську освіту може зробити навчання більш захоплюючим і сприяти критичному мисленню. Освітні ігри та симуляції спонукають учнів вирішувати проблеми, приймати рішення та орієнтуватися в сценаріях, сприяючи конкурентоспроможності, але водночас співпраці. Гейміфікація використовує технологію для створення інтерактивного та стимулюючого досвіду, який заохочує стратегічне мислення

та прийняття рішень.

Технології дозволяють учням отримувати доступ до великої кількості інформації в Інтернеті, вимагаючи від них розвитку навичок інформаційної грамотності. Інтеграція технологій у розвиток критичного мислення включає навчання студентів, як критично оцінювати онлайн-джерела, розрізняти достовірну інформацію та синтезувати знання з різноманітних цифрових ресурсів. Цей аспект інтеграції технологій сприяє розвитку навичок дослідження та критичного аналізу. Адаптивні навчальні платформи використовують технологію для адаптації навчального контенту до індивідуальних потреб учнів. Ці платформи регулюють складність і темп уроків на основі індивідуальних результатів, забезпечуючи персоналізований досвід навчання. Технологія адаптивного навчання підтримує розвиток критичного мислення, ставлячи перед учнями завдання на належному рівні, сприяючи самостійному навчанню та враховуючи різноманітні стилі навчання.

Інтеграція технологій у розвиток критичного мислення в бухгалтерській освіті розширює можливості для глибокого занурення та інтерактивного навчання. Використовуючи технологічні інструменти та платформи, викладачі можуть створювати динамічні середовища, які змушують студентів аналізувати, оцінювати та синтезувати інформацію, зрештою готуючи їх до складнощів критичного мислення, необхідного в професійному бухгалтерському середовищі.

4.2. Технології розвитку критичного мислення

Розвиток критичного мислення в контексті бухгалтерської освіти не позбавлений викликів, але ці виклики також створюють можливості для зростання та вдосконалення. Розуміння та вирішення цієї динаміки має вирішальне значення для викладачів та установ, які прагнуть покращити

навички критичного мислення студентів.

Далі розглянуто ключові виклики в розвитку критичного мислення. Впровадження нових педагогічних стратегій для виховання критичного мислення може наштовхнутися на опір традиційних освітніх парадигм. Викладачі, які звикли до усталених методів навчання, можуть вагатися щодо застосування інноваційних підходів, створюючи перешкоду для інтеграції розвитку критичного мислення в навчальну програму.

Ефективний розвиток критичного мислення вимагає від викладачів володіння педагогічними стратегіями та методами оцінювання. Обмежені можливості для розвитку викладачів у цій сфері можуть перешкодити успішному впровадженню ініціатив, спрямованих на підвищення навичок критичного мислення в бухгалтерській освіті. Інтеграція технологій, розробка тематичних досліджень і використання інтерактивних інструментів навчання вимагають ресурсів, у тому числі фінансових інвестицій і часу. Обмеження ресурсів може перешкоджати створенню динамічного навчального середовища, необхідного для виховання навичок критичного мислення.

Оцінка здатності учнів до критичного мислення є складним завданням. Традиційні методи оцінювання, такі як іспити, можуть не повністю відобразити глибину навичок критичного мислення. Розробка надійних і дійсних інструментів оцінювання, які вимірюють мислення вищого рівня, може бути складною для педагогів.

Для подолання викликів визначено наступні можливості для розвитку критичного мислення студентів-обліковців.

Розвиток критичного мислення може отримати користь від міждисциплінарної співпраці. Можливості для викладачів бухгалтерського обліку співпрацювати з колегами з інших дисциплін, таких як філософія, психологія чи бізнес-етика, можуть надати нові перспективи та інноваційні підходи до виховання критичного мислення.

Виклики опору змінам також створюють можливість для інновацій.

Педагоги можуть експериментувати з різноманітними педагогічними підходами, включаючи тематичні дослідження, вправи з вирішення проблем та інтеграцію технологій. Залучення креативності до методів навчання може відкрити нові шляхи для розвитку критичного мислення. Швидкий розвиток технологій дає можливість створювати динамічні та інтерактивні навчальні програми. Інтеграція передових інструментів, таких як симуляції віртуальної реальності або платформи, керовані штучним інтелектом, може залучити студентів до сценаріїв, які вимагають критичного мислення, готуючи їх до мінливих вимог професії бухгалтера.

Важливо інвестувати в постійний професійний розвиток викладачів. Семінари, конференції та спільні ініціативи, спрямовані на розвиток критичного мислення, можуть надати педагогам знання та навички, необхідні для ефективного включення критичного мислення в навчальну програму бухгалтерського обліку. Існують можливості для досліджень та інновацій в оцінці критичного мислення в бухгалтерській освіті. Розробка надійних і дійсних методів оцінювання, включаючи дослідження альтернативних стратегій оцінювання, таких як портфоліо або завершальні проекти, може сприяти більш повному розумінню здібностей студентів до критичного мислення.

Глобалізація бізнесу та зростаюча різноманітність робочої сили дають можливість включити розвиток критичного мислення в міжнародний та мультикультурний контекст. Ознайомлення студентів із різними перспективами та бізнес-практикою сприяє більш інклюзивному та глобально усвідомленому підходу до критичного мислення.

Хоча у прагненні до розвитку критичного мислення в бухгалтерській освіті можуть виникнути проблеми, ці проблеми створюють можливості для позитивної трансформації. Застосовуючи інноваційну педагогіку, сприяючи міждисциплінарному співробітництву, використовуючи технології та інвестуючи в розвиток викладачів, викладачі та навчальні заклади можуть отримати вигоду з потенціалу вдосконалення навичок критичного мислення та

підготовки студентів-бухгалтерів до складних умов професійної діяльності.

Адаптивні навчальні платформи представляють передовий підхід до освіти, що використовує технології для адаптації навчального контенту та досвіду для окремих учнів. У застосуванні до розвитку критичного мислення в бухгалтерській освіті ці платформи пропонують ряд переваг і можливостей.

Адаптивні навчальні платформи використовують алгоритми та штучний інтелект для аналізу успішності окремих студентів і відповідно адаптують вміст. Ця персоналізація дозволяє учням просуватися у своєму власному темпі, гарантуючи, що рівень складності відповідає їхнім поточним здібностям і відповідним чином кидає їм виклик.

Адаптивні платформи забезпечують миттєвий зворотний зв'язок щодо успішності учнів, дозволяючи їм визначити сильні та слабкі сторони їхніх навичок критичного мислення. Миттєвий зворотний зв'язок має важливе значення для посилення правильних підходів і надання вказівок щодо областей, які можуть потребувати подальшого дослідження та вдосконалення. Ці платформи динамічно налаштовують доставку контенту на основі того, як студенти взаємодіють з матеріалом. Якщо учень демонструє глибоке розуміння певних концепцій, платформа може прискорити введення більш складних тем, зберігаючи процес навчання цікавим і складним.

Адаптивні навчальні платформи включають безперервне оцінювання, відстежуючи прогрес учнів і відповідно коригуючи складність завдань. Це постійне оцінювання забезпечує всебічне розуміння здібностей учнів до критичного мислення з часом, дозволяючи викладачам втручатися та ефективно підтримувати індивідуальні потреби.

Платформи генерують детальні дані про взаємодію студентів, результативність і навчальні переваги. Педагоги можуть використовувати цю інформацію, щоб отримати глибше розуміння розвитку критичного мислення учнів, визначити закономірності та прийняти обґрунтовані рішення щодо стратегій навчання.

Переваги адаптивних навчальних платформ для розвитку критичного

мислення в бухгалтерській освіті:

1. Індивідуалізований досвід навчання. Адаптивні навчальні платформи пропонують індивідуальний досвід, що дозволяє кожному студенту зосередитися на сферах, які потребують вдосконалення. Цей індивідуальний підхід є особливо цінним для розвитку критичного мислення, оскільки він стосується різноманітних стилів навчання та викликів.

2. Негайне застосування понять. Адаптуючи контент відповідно до прогресу учнів, ці платформи сприяють негайному застосуванню концепцій критичного мислення. Цей підхід, орієнтований на застосування, допомагає подолати розрив між теорією та практикою, зміцнюючи розвиток аналітичних та оціночних навичок.

3. Залучення та мотивація. Інтерактивний та адаптивний характер цих платформ покращує залучення студентів. Представляючи завдання на оптимальному рівні складності, студенти мотивуються брати активну участь у навчальному процесі, створюючи позитивне та динамічне середовище для розвитку критичного мислення.

4. Гнучкість і доступність. Адаптивні навчальні платформи забезпечують гнучкість щодо того, коли і де студенти можуть працювати з контентом. Ця доступність підтримує більш персоналізований досвід навчання, враховуючи різноманітні графіки та вподобання, що сприяє ефективному розвитку критичного мислення.

5. Масштабованість і послідовність. Адаптивні навчальні платформи можна масштабувати для розміщення великих груп студентів, зберігаючи узгодженість у наданні контенту. Ця масштабованість гарантує, що всі учні, незалежно від розміру класу, отримають персоналізований та адаптивний досвід навчання, адаптований до їхніх потреб у розвитку критичного мислення.

6. Постійне вдосконалення. Дані, отримані за допомогою цих платформ, дозволяють педагогам постійно вдосконалювати та покращувати навчальні стратегії. Аналізуючи тенденції в успішності студентів і адаптуючи контент на

основі цих ідей, викладачі можуть підвищити загальну ефективність ініціатив з розвитку критичного мислення.

Адаптивні навчальні платформи пропонують багатообіцяючий шлях для розвитку навичок критичного мислення в бухгалтерській освіті. Завдяки персоналізованому, захоплюючому та керованому даними досвіду ці платформи мають потенціал революціонізувати спосіб культивування критичного мислення, готуючи студентів до викликів і складнощів професії бухгалтера.

У прагненні розвитку критичного мислення в бухгалтерській освіті інноваційні педагогічні підходи відіграють вирішальну роль у залученні студентів, випробуванні їхніх процесів мислення та розвитку аналітичних навичок.

Концепція «проблемного навчання (PBL) зміщує фокус із традиційних лекцій на сценарії вирішення проблем. В освіті з бухгалтерського обліку викладачі можуть представляти реальні фінансові проблеми, вимагаючи від студентів аналізу даних, визначення відповідної інформації та формулювання рішень. PBL сприяє спільному навчанню, прийняттю рішень і критичному аналізу, коли студенти орієнтуються в складних бухгалтерських проблемах.

Модель перевернутого класу змінює традиційну структуру навчання. Студенти вивчають навчальний контент поза аудиторією, часто через попередньо записані лекції чи матеріали для читання, а час у класі присвячено інтерактивним обговоренням, аналізу ситуацій і розв’язанню проблем. Такий підхід заохочує активну участь, розвиває критичне мислення та дозволяє викладачам надавати цілеспрямовану підтримку під час занять. Замість того, щоб покладатися виключно на теоретичні концепції, включення інтерактивних тематичних досліджень у курси бухгалтерського обліку занурює студентів у практичні сценарії реального світу. Ці тематичні дослідження можуть бути розроблені, щоб спонукати студентів застосовувати принципи бухгалтерського обліку, аналізувати фінансові дані та приймати стратегічні рішення, сприяючи критичному мисленню в межах контексту.

Заохочення спільного навчання за допомогою групових проектів дозволяє студентам залучати різні точки зору та вносити свої індивідуальні переваги у вирішення бухгалтерських проблем. Групові проекти можуть включати такі завдання, як фінансовий аналіз, моделювання аудиту або розробка фінансових стратегій, сприяючи критичному мисленню в командній обстановці.

Сократичне опитування передбачає постановку запитань, що спонукають до роздумів, які стимулюють критичне мислення. Викладачі можуть використовувати цей метод, щоб керувати обговореннями в класі, заохочуючи студентів аналізувати припущення, оцінювати докази та формулювати свої міркування. Сократівське запитання сприяє інтерактивному та діалоговому підходу до розвитку критичного мислення.

Експериментальні методи навчання, такі як стажування, практичні заняття або співробітництво в галузі, надають студентам практичний досвід застосування концепцій бухгалтерського обліку. Вплив реальних ситуацій заохочує критичне мислення, оскільки студенти борються зі складнощами та невизначеністю, властивими професійній бухгалтерській практиці. Інтеграція технологій, таких як віртуальне моделювання, інструменти аналізу даних або онлайн-платформи, може створити динамічне навчальне середовище. Навчання за допомогою технологій залучає студентів до інтерактивного контенту, вимагаючи від них аналізу даних, прийняття рішень і вирішення проблем, що сприяє розвитку навичок критичного мислення.

Заохочення вивчення різноманітних точок зору в бухгалтерському обліку, включаючи етичні міркування, глобальні перспективи та міждисциплінарні зв’язки, розширює мислення студентів. Вплив різноманітних точок зору ставить під сумнів припущення та спонукає до критичного аналізу практики бухгалтерського обліку в ширшому суспільному та етичному контексті.

Включення рефлексивних практик, таких як ведення журналу або портфоліо завдань, спонукає студентів чітко формулювати свої думки, досвід

та ідеї. Рефлексивна діяльність надає студентам структурований простір для оцінки власних процесів критичного мислення, визначення областей для вдосконалення та відстеження свого інтелектуального розвитку з часом.

Інтегруючи ці інноваційні педагогічні підходи, викладачі бухгалтерського обліку можуть створити динамічне навчальне середовище, яке надихає цікавість, залучає студентів до активного вирішення проблем і розвиває навички критичного мислення, необхідні для успіху в професії бухгалтера.

Висновки до розділу 4

Неможливо переоцінити важливість розвитку критичного мислення студентів при викладанні бухгалтерських дисциплін. Окрім опанування принципів і методів бухгалтерського обліку, розвиток навичок критичного мислення дає студентам можливість аналізувати складні фінансові сценарії, приймати обґрунтовані рішення та орієнтуватися в динамічному ландшафті професійного бухгалтера. Оскільки професія бухгалтера розвивається, приділяючи більшу увагу адаптивності та стратегічному мисленню, студенти, які розвивають надійні навички критичного мислення під час свого навчального шляху, краще підготовлені до вирішення викликів і складнощів бізнес-середовища, яке постійно змінюється. Розвиваючи мислення, спрямоване на дослідження, аналіз та прийняття обґрунтованих рішень, викладачі бухгалтерського обліку сприяють не лише академічній успішності своїх студентів, але й створенню ефективних і досвідчених професіоналів бухгалтерського обліку, готових до успіху у своїй кар’єрі.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Результати проведеного дослідження дають змогу зробити такі висновки та внести пропозиції:

1. З'ясування економічної сутності зобов'язань, як джерел утворення активів, та їх класифікації є важливим питанням при формуванні інформації про господарську діяльність підприємства. Уточнення понять «кредиторська заборгованість» та «зобов'язання» підтвердило, що економічна категорія «зобов'язання» значно ширша, ніж поняття «кредиторська заборгованість». Вивчення й аналіз поняття «минула подія» дали змогу дослідити зміст подій за господарськими операціями, що обумовлюють виникнення та погашення поточних зобов'язань. Виділення основних ознак класифікації поточних зобов'язань (характер виникнення, економічний зміст, контрагенти, валюта зобов'язань, забезпеченість, дотримання строків погашення, ймовірність погашення) та доповнення ознакою відображення в балансі дає можливість формувати в обліку необхідну інформацію для їх ефективного управління.

2. У процесі дослідження було встановлено, що для поліпшення інформаційного забезпечення аналізу платоспроможності підприємства та надання пріоритету кредиторам над власниками під час задоволення вимог щодо зобов'язань підприємства доцільно відображувати зобов'язання в пасиві Балансу (форма № 1) у порядку зростання строків їх погашення, а активів – в порядку зниження їх ліквідності. З метою підвищення інформативності фінансової звітності та якості результатів аналізу поточних зобов'язань форму № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» доповнено інформацією про поточні зобов'язання за наведеними вище класифікаційними ознаками.

3. Встановлено, що обліку підлягають не всі зобов'язання підприємства, які виникають у процесі здійснення господарської діяльності. В бухгалтерському обліку відображують тільки ті зобов'язання, що виникли в результаті виконання укладених договорів. Зобов'язання, що передбачаються до виконання згідно з укладеними договорами, не знаходять відображення в обліку. Запропоноване відображення зобов'язань за договорами на

позабалансових рахунках підвищить контроль за їх виконанням і дасть змогу підприємству уникнути витрат, до яких може призвести невиконання або несвоєчасне виконання таких зобов'язань.

4. У процесі вивчення організації обліку поточних зобов'язань було визначено, що повнота інформації забезпечується системою ведення первинних документів та облікових регістрів. З метою контролю стану розрахунків з постачальниками та покупцями запропоновано вдосконалення низки первинних документів, що супроводжують передавання прав власності на товари, роботи, послуги від продавця покупцю, через впровадження додаткового реквізиту «Вид розрахунків».

5. Інвентаризація розрахунків здійснюється з метою підтвердження достовірності даних бухгалтерського обліку про поточні зобов'язання та показників фінансової звітності. Для формування необхідної та достовірної інформації для контролю й управління поточними зобов'язаннями в роботі обґрунтовано необхідність внесення змін до низки документів, що супроводжують процес проведення інвентаризації розрахунків.

6. Превалювання юридичного підходу до визначення величини зобов'язань ігнорує той факт, що реальна величина зобов'язання ввесь час змінюється і його економічний зміст ширше юридичного. Доведено доцільність використання оцінки поточних зобов'язань за справедливою вартістю, яку проводять у двох напрямах: нарощування вартості поточних зобов'язань у разі прострочення строку погашення зобов'язань та їх дисконтування при наданні знижок постачальником або при зниженні ймовірності погашення зобов'язання. Такий підхід забезпечить достовірність інформації про поточні зобов'язання в умовах антикризового управління підприємством.

7. Дослідження методики обліку поточних зобов'язань дало змогу зробити висновок про недостатню аналітичність облікової інформації щодо поточних зобов'язань. Для отримання більш докладної інформації про стан розрахунків за поточними зобов'язаннями рекомендовано вести їх облік на

рахунках третього та четвертого порядків у розрізі суб'єктів, об'єктів та строків дотримання погашення поточних зобов'язань. Крім того, запропоновано методику обліку нарощування суми прострочених поточних зобов'язань, знижок, що надаються постачальниками за різними умовами договору, списання поточних зобов'язань у вигляді податкового боргу з податку на прибуток у зв'язку з його реструктуризацією або визнанням безнадійним, податку на додану вартість.

8. У процесі дослідження методів аналізу поточних зобов'язань встановлено, що показники для проведення аналізу поточних зобов'язань згідно з поглядами різних учених надають різнобічну їх характеристику, мають різні назви і окремі спільні риси. Виходячи з цього коефіцієнти для проведення аналізу поточних зобов'язань було об'єднано в три групи: кількісні показники, якісні показники, показники покриття поточних зобов'язань. Така система коефіцієнтів поточних зобов'язань для обчислення взаємодоповнюючих показників забезпечить ефективне управління ними.

9. Дані про зобов'язання використовують при проведенні аналізу фінансового стану підприємства з метою визначення його платоспроможності та ліквідності. Встановлено, що коефіцієнти платоспроможності та ліквідності мають два суттєві недоліки: по-перше, для розрахунку коефіцієнтів використовується загальна сума поточних зобов'язань, які складаються з різних видів заборгованостей, строк яких може коливатися від одного дня до одного року, тому не враховується більш детальне співвідношення строків платежів у складі поточних зобов'язань; по-друге, окремі види активів підприємства відображуються в балансі за фактичною собівартістю, а не за вартістю їх можливої реалізації. Тому розраховані коефіцієнти ліквідності можуть бути завищеними або заниженими залежно від рівня рентабельності готової продукції, товарів тощо. Для отримання більш оптимальних значень показників платоспроможності та ліквідності слід враховувати строк погашення поточних зобов'язань та вартість можливої реалізації запасів, що обліковуються на балансі підприємства на дату проведення аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асмолова Т. В., Сирцева С. В. Особливості обліку зобов'язань за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку: порівняльний аспект. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. 2015. Вип. 12(1). С. 15-22

2. Барсученко А. С. Особливості організації бухгалтерського обліку поточних зобов'язань в Україні на підприємствах різних форм власності. *Управління розвитком*. 2013. № 13. С. 113-116

3. Безверхий К., Бочуля Т. Методичні рекомендації з оцінки активів і зобов'язань для формування облікової звітності. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2014. № 9. С. 15-26

4. Безкоровайна Л. В. Особливості оцінки активів та зобов'язань в обліку. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2014. № 46. С. 143-149

5. Біла О. Облік кредиторської заборгованості: вітчизняний та міжнародний досвід. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Економічні науки*. 2016. № 1. С. 29-33

6. Білинська Н. Є. Особливості позабалансового обліку договірних зобов'язань за зовнішньоекономічними контрактами. *Торгівля, комерція, підприємництво*. 2010. Вип. 11. С. 58-63

7. Білляр К. Л. Зміцнення контрольних функцій Міжнародної морської організації (ІМО) шляхом запровадження Схеми аудиту виконання зобов'язань державою-членом ІМО. *Держава і право. Серія : Юридичні науки*. 2015. Вип. 67. С. 420-431

8. Бухгалтерський фінансовий облік : *підручник для студ. спец. «Облік і аудит» вищ. навч. закл. За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця ; 7-ме вид., доп. і перероб. – Житомир : Рута*, 2006. – 832 с.

9. Візіренко С. В. Внутрішній аудит умовних зобов'язань. *Сталий розвиток економіки*. 2014. № 2. С. 136-140

10. Ганусич В. О., Лоя М. І. Вдосконалення обліку поточних зобов'язань.

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. 2015. Вип. 1(1). С. 238-241

11. Гарасим П. М., Лобода Н. О., Гарасим М. П. Структурна динаміка зобов'язань підприємства як класична обліково-аналітична парадигма. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. 2014. Вип. 11(2). С. 102-110.

12. Гевлич Л. Л., Катранжи Л. І. Особливості підходів до визначення сутності поняття «поточні зобов'язання» та їх класифікації. Финансы, учет, банки. – 2017. – Вып. 1. – С. 70-78

13. Гевчук А. В. Економіко-юридичний підхід до визначення змісту та удосконалення обліку зобов'язань. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"* . 2018. № 3(2). С. 28-34

14. Гойло Н.В. Розмежування сутності бухгалтерських категорій «зобов'язання», «заборгованість», «розрахунки». *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*, 2012, № 2 (60). С. 25–28

15. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : монографія. *К. : Центр навчальної літератури,* 2007. – 522 с

16. Голов С.Ф., Єфіменко В.І. Фінансовий та управлінський облік. *К.: ТОВ «Автоінтерсервіс»*, 1996. – 544 с.

17. Гончарук С. М., Войтович Н. В. Гармонізація обліку зобов'язань на підприємствах в Україні в контексті переходу на міжнародні стандарти. *Молодий вчений*. 2017. № 12. С. 596-600

18. Горай О. С. Бухгалтерський облік зобов'язань та активів, що втрачено або пошкоджено в результаті бойових дій та окупації державних територій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 2. С. 69-77

19. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 р. №436-XIV (зі змінами та доповненнями)

20. Гринів Т. Занюк А. Порівняльний аналіз особливостей бухгалтерського обліку капіталу і зобов'язань в Україні та Польщі. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2017. Вип. 4. С. 251-261

21. Грішина О. Первинний облік. *Головбух*. 2002. № 3. С. 10-15

22. Гуцаленко Л. В. Марчук У. О. Реалізація контрольної функції обліку в управлінні поточними зобовязаннями підприємств. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2015. Вип. 2(1.1). С. 43-48

23. Дікарєва Н.В. Облік зобов'язань бюджетних установ органами державної казначейської служби України як метод удосконалення ефективного використання бюджетних коштів. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2013. № 16. С. 108-111.

24. Довбуш В. І. Умовні зобов'язання: новий об'єкт бухгалтерського обліку. *Молодий вчений*. 2018. № 1(1). С. 485-488

25. Довгопол Н., Нестеренко М Методи визнання доходів і виникнення зобов'язань у податковому обліку: оптимальний вибір для України. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2012. № 6. С. 49-57

26. Драчук В. Ю. Вплив особливостей електронного адміністрування зобов'язання за ПДВ на відображення операцій в системі рахунків бухгалтерського обліку сільськогосподарських товаровиробників. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. 2015. - Вип. 12(2). - С. 54-60

27. Економічний словник Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадський. *К.: Кондор*, 2007. 357 с.

28. Житна І.П., Нескреба А.М. Економічний аналіз господарської діяльності підприємств. *К.: Вища школа*, 1992. – 191 с

29. Завгородній В.П. Бухгалтерський облік в Україні. *Навч.посібник. К.: А.С.К.*, 2001. 848 с.

30. Замула І. В. Екологічні зобов'язання споживачів обліковий і маркетинговий аспекти. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки*. 2016. № 4. С. 169-177

31. Замула І. В. Управління екологічними зобов'язаннями: обліковий та маркетинговий підходи. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2016. Вип. 2-3. С. 116-129

32. Здирко Н. Г. Адаптація міжнародних стандартів фінансової звітності в сільськогосподарському виробництві. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*:

актуальні питання науки і практики. 2016. № 12. С. 92-100

33. Каткова Н. В., Платонова В. С. Проблемні питання документування зобов'язань в бухгалтерському обліку. *Інноваційна економіка*. 2017. № 11-12. С. 241-245

34. Кесарчук Г. С. Удосконалення організації обліку поточних зобов'язань підприємства. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. 2014. Вип. 11(2). С. 143-153.

35. Кесарчук Г. С., Мошак І. В. Поточні зобов'язання: економічна суть, класифікація та їх оцінка. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2016. Вип. 1(2). С. 401-405

36. Кириллов О. О. Методика бухгалтерського обліку і фінансової звітності зобов'язань підприємства. *Молодий вчений*. 2019. № 1(2). С. 465-468

37. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник за ред. проф. Г.Г. Кірейцева. *К.: ЦУЛ*, 2002. 496 с.

38. Кладієв В. Облік зобов'язань: методологічний аспект. *Наукові праці Кіровоградський держ. техн. ун-т. Економічні науки*. *Кіровоград*, 2004. Вип. 5, ч. 2. С.163–169

39. Коблянська О. І. Актуальні аспекти обліку екологічних зобов'язань. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2014. № 2. С. 212–214.

40. Коблянська О. І., Цибульник М. О. Екологічні витрати та зобов'язання в системі бухгалтерського обліку. *Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси*. 2012. Вип. 9(2). - С. 93-98

41. Коваль С. В. Облік поточних розрахунків та зобов'язань аграрних підприємств. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2019. № 1. С. 78-84

42. Корінько М. Д. Кушнір Є. О. Аудит довгострокових та короткострокових зобов'язань. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2017. № 1. С. 26-30

43. Кравченко О. В. Зобов'язання бюджетних установ: теоретичні та облікові аспекти. *Науковий вісник Херсонського державного університету.*

Сер. : Економічні науки. 2014. Вип. 6(5). С. 140-143

44. Крівцова Т. О. Удосконалення аудиту зобов'язань підприємств. *Бізнес Інформ*. 2019. № 6. С. 201-209

45. Крівцова Т. О., Лядова Ю. О. Аудит зобов'язань суб'єктів господарювання: теоретико-методичні аспекти. *Проблеми економіки*. 2019. № 2. С. 164-176

46. Кругла Н. М. Облік оподаткування процентів за борговими зобов'язаннями, які виникають при здійсненні операцій з пов'язаними особами-нерезидентами. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*. 2016. № 2. С. 58-66

47. Кузьменко Г. І. Вплив діючого порядку обліку податкових зобов'язань з ПДВ на показники фінансової звітності та шляхи його удосконалення. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. - 2013. Вип. 23. С. 371-378.

48. Купалова Г. Матвієнко Т. Нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту виконання зобов'язань за податками і зборами в умовах фінансово-економічної кризи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. - 2010. - Вип. 118. - С. 31-34

49. Купалова Г., Матвієнко Т. Нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту виконання зобов'язань за податками і зборами в умовах фінансово-економічної кризи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2010. Вип. 118. С. 31-34

50. Курганська Н. М. Особливості обліку фінансових зобов'язань за облігаціями. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 9. С. 31-32

51. Лещенко К. П. Дослідження сутності фінансового зобов'язання як обліково-аналітичної категорії. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 30(2). С. 134-137

52. Любар О. О., Фогель Т. О Роль управлінського обліку та проблеми його організації на сільськогосподарських підприємствах. *Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси*. 2013. Вип. 10(3). С. 464-471

53. Магістерська програма «Фінансовий менеджмент у сфері бізнесу»:

навч.-метод. комплекс. *М-во освіти і науки України, Держ. вищ. навч. заклад «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; [кер. авт. кол. А.М. Поддєрьогін; уклад. Н.Д. Бабяк, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк, Р.І. Заворотній та ін.]. – К.: КНЕУ*, 2008. 536 с

54. Миронова Ю. Ю. Бацман Ю. М., Яценко В. В. Підходи щодо сутності, класифікації та оцінки поточних зобов'язань у системі бухгалтерського обліку підприємства. Вісник *Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2016. Т. 21, Вип. 5. С. 201-205

55. МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи»

56. Мулик Т. О., Гордієнко М. І. Методичні підходи до управлінського аналізу в умовах інтеграційних процесі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 7. С. 7-19

57. Мурована Т. Особливості організації обліку зобов'язань за податками і зборами в умовах реалізації екологічної політики в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2013. Вип. 6. С. 60-66

58. Мушинський В.В. Поняття та забезпечення виконання зобов'язання: економічний та правовий вимір. *Вісник ЖДТУ*. №3 (53), 2010. С.136–142.

59. Назаренко І. М., Назаренко О. В., Соколенко Л. Ф. Організаційно-методичні основи аудиторської перевірки зобов’язань і забезпечень підприємства. *Бізнес Інформ*. 2019. № 6. С. 194-201

60. Національне П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»

61. Омецінська, І. Я. Облік і аналіз зобов’язань будівельних підприємств: методика та організація. Дис. Канд. екон. наук:08.00.09. *Тернопіль*, 2008. 234 с.

62. Орлов І. В. Генезис поняття «Зобов’язання». *Міжнародний збірник наукових праць*. 2009. Випуск 1 (16). С. 170-179

63. Петренко Н. І. Довгострокові зобов’язання як об’єкт бухгалтерського обліку: сутність та складові. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2012. Вип. 2. С. 367-374

64. Подоля Г. В. Облік поточних зобов'язань підприємства: сучасний

стан та напрямки удосконалення. *Молодий вчений*. 2014. № 5(1). С. 175-177.

65. Подолянчук О. А. Інвентаризація в аудиті як прийом методу фактичного контролю. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. 2015. Вип. 12(1). С. 240-249

66. Подолянчук О. А. Облікова політика щодо заробітної плати. *Облік і фінанси*. 2018. № 1. С. 64-71

67. Подолянчук О. А. Податок на додану вартість: сутність та стан первинного обліку. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 1. С. 82-102

68. Подолянчук О. А. Управлінський контроль як вид внурішньогосподарського контролю підприємства. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2015. № 1. С. 117-126

69. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджене наказом *Міністерства фінансів України № 20 від 31.01.2000 р. з наступними змінами і доповненнями*. Електронний ресурс. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00

70. Пономаренко О. Г. Дискусійні аспекти обліку зобов'язань за кредитами банків *Економіка та держава*. 2019. № 7. С. 50-54

71. Попова В. Д., Маценко Л. Ф., Огороднік А. Ю. Удосконалення обліку фактів господарського життя з невизначеними наслідками в частині забезпечень та непередбачених зобов’язань. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2016. Т. 21, Вип. 5. С. 205-209

72. Потриваєва Н. В., Громова Я. М. Удосконалення аудиту поточних зобов’язань у взаємоз’язку з оптимізацією облікового процесу. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2018. Вип. 2. С. 11-15

73. Потриваєва Н. В., Громова Я. М.// Удосконалення аудиту поточних зобов’язань у взаємоз’язку з оптимізацією облікового процесу. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2018. Вип. 2. С. 11-15

74. Правдюк Н. Л., Плахтій Т. Ф. Необхідність оцінки якості фінансової звітності. *Облік і фінанси*. 2017. № 3. С. 52-58

75. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: *Закон*

України прийнятий ВР України від 21 грудня 2017 року № 2258-VIII

76. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1993 р. № 996–XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi–bin/laws/main.cgi?nreg=996-14

77. Пташник А. М. Проблеми оцінки поточних зобов'язань в системі бухгалтерського обліку. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2010. Вип. 3. С. 429-432

78. Рогова Н. В. Бухгалтерський облік дисконтування зобов'язань: проблеми реалізації в умовах МСФЗ. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. : Економічні науки*. 2014. № 4. С. 193-197

79. Самохвал Н. П. Місце поточних зобов'язань в системі бухгалтерського обліку підприємства. *Економіка та держава*. 2011. № 9. С. 53-57

80. Сафарова А. Методика аудиту поточних зобов'язань. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 1. С. 59-64

81. Сафарова А.Т. Проблеми оцінки поточних зобов'язань у бухгалтерському обліку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http//www.nbuv/gov. на /portal/natural/VNUPL/ Menegment/ 2009_ 647/90

82. Семенко Т. Проблемні питання обліку податкових зобов'язань з ПДВ у контексті Податкового кодексу України. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2011. № 7. С. 42-46

83. Скрипник М. І., Зеленіна О. О. // Проблеми бухгалтерського обліку елементів позикових зобов'язань підприємства. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки*. 2015. № 1. С. 135-143

84. Сторожук Т. М. Елементи облікової політики підприємства щодо зобов'язань. *Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право)*. 2013. № 2.

85. Сушко Н. І. Ларікова Т. В., Яблонько О. О. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання в

закладах вищої освіти. *Фінанси України*. 2018. № 12. С. 107-119

86. Телегунь М. І. Зобов'язання бюджетних установ та їх облік: практичні аспекти *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2012. Вип. 11. С. 179-184

87. Тесленко Т.І. Облік і аналіз поточних зобов'язань. *Дис... канд. екон. наук. Київ*. 2009. 259 с.

88. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: *Підручник. К.: А.С.К.,*2001. 784 с.

89. Томчук О. Ф. Аналітична інформація – необхідна умова економічного аналізу. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 2(2). С. 277-287

90. Томчук О. Ф. Оцінка фінансової стійкості – важлива характеристика фінансового стану підприємства. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. 2015. Вип. 12(2). С. 240-250

91. Травінська С. Гармонізація та стандартизація обліку і звітності зобов'язань відповідно до МСФЗ та МСБО. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2010. Вип. 118. С. 46-48

92. Травінська С. І. Облік і контроль поточних зобов'язань в умовах застосування комп'ютерних технологій. *Економіка та держава*. 2012. № 6. С. 60-64

93. Травінська С. І. Сутність категорії "поточні зобов'язання" в бухгалтерському обліку молокопереробного підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 21. С. 100-105

94. Травінська С. Особливості ведення обліку поточних зобов'язань на молокопереробних підприємствах. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2014. № 4. С. 11-18

95. Травінська С. Регістри спрощеної форми обліку поточних зобов'язань. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2013. № 2. С. 22-30

96. Туржанський В. А. Податковий та митний аудит зобов'язань за податками і зборами: проблеми уніфікації. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 4. С. 357-362

97. Ульянова Д. Облікова оцінка зобов'язань природоохоронної діяльності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2014. Вип. 11. С. 70-74

98. Усатенко О. В. Організація бухгалтерського обліку і аналізу зобов'язань в компаніях з управління активами. *Облік і фінанси*. 2016. № 3. С. 43-49

99. Фатенок-Ткачук А. О., Данилко А. Р. Облікові процедури контролю зобов’язань перед постачальниками та підрядниками. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 26(1). С. 179-187

100. Федоришина Л. І., Свистун І. А. Облік податку на прибуток. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. 2014. Вип. 11(2). С. 383-390

101. Фендик В. М. Контроль забезпечення зобов’язань як економічна та облікова категорія. *Агроінком*. 2013. № 4-6. С. 95-99.

102. Фендик В. М. Контроль забезпечень зобов’язань та розвиток новітніх облікових систем в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер : Економіка*. 2013. Вип. 4. С. 255-262.

103. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: *Навч.посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. К.: МАУП*, 2004. 328 с.

104. Харламова О. В. Методика трансформації обліково-звітної інформації щодо капіталу та зобов’язань при складанні МСФЗ-звітності. *Економіка і регіон*. - 2015. № 3. С. 83-87

105. Ходзицька В. В. Методичні аспекти обліку забезпечень, непередбачених активів і зобов’язань відповідно до міжнародних стандартів. *Фінанси, облік і аудит*. 2012. Вип. 19. С. 375-383.

106. Хома С. В., Богославець О. Ю. Особливості обліку зобов’язань за випущеними облігаціями відповідно до національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. *Молодий вчений*. 2014. № 5(2). С. 28-32

107. Хомка В. Методологічні засади бухгалтерського обліку зобов’язань. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Сер : Економіка АПК*. 2013. № 20(1). С. 230-235

108. Цивільний кодекс України

109. Чабанова Н.В., Василенко Ю.А. Бухгалтерський фінансовий облік: *Посібник. К.: ВЦ "Академія",* 2002. 672 с.

110. Чернікова І. Б., Гладій І. О. Теоретичні основи обліку поточних зобов'язань у системі управління. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2018. Вип. 2. С. 41-51

111. Шевчук С. Визнання та оцінка зобов'язань у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності. *Бухгалтерський облік та аудит*. 2009. № 6. С. 18-23

112. Шевчук С. І. Забезпечення відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності інформації щодо поточних зобов'язань. *Вісник КПНУ імені Івана Огієнка. Економічні науки.* 2009. Вип. 2. - С. 359-365

113. Шепель І. В. Порядок формування облікової політики щодо створення забезпечень відповідно до МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2019. Вип. 36. С. 188-197

114. Шкабрій Н. О. Особливості відображення договірних зобов'язань в бухгалтерському і податковому обліку в контексті видів договорів. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*. 2014. № 1. С. 398-407